

KOROŠKI *svžinar*

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

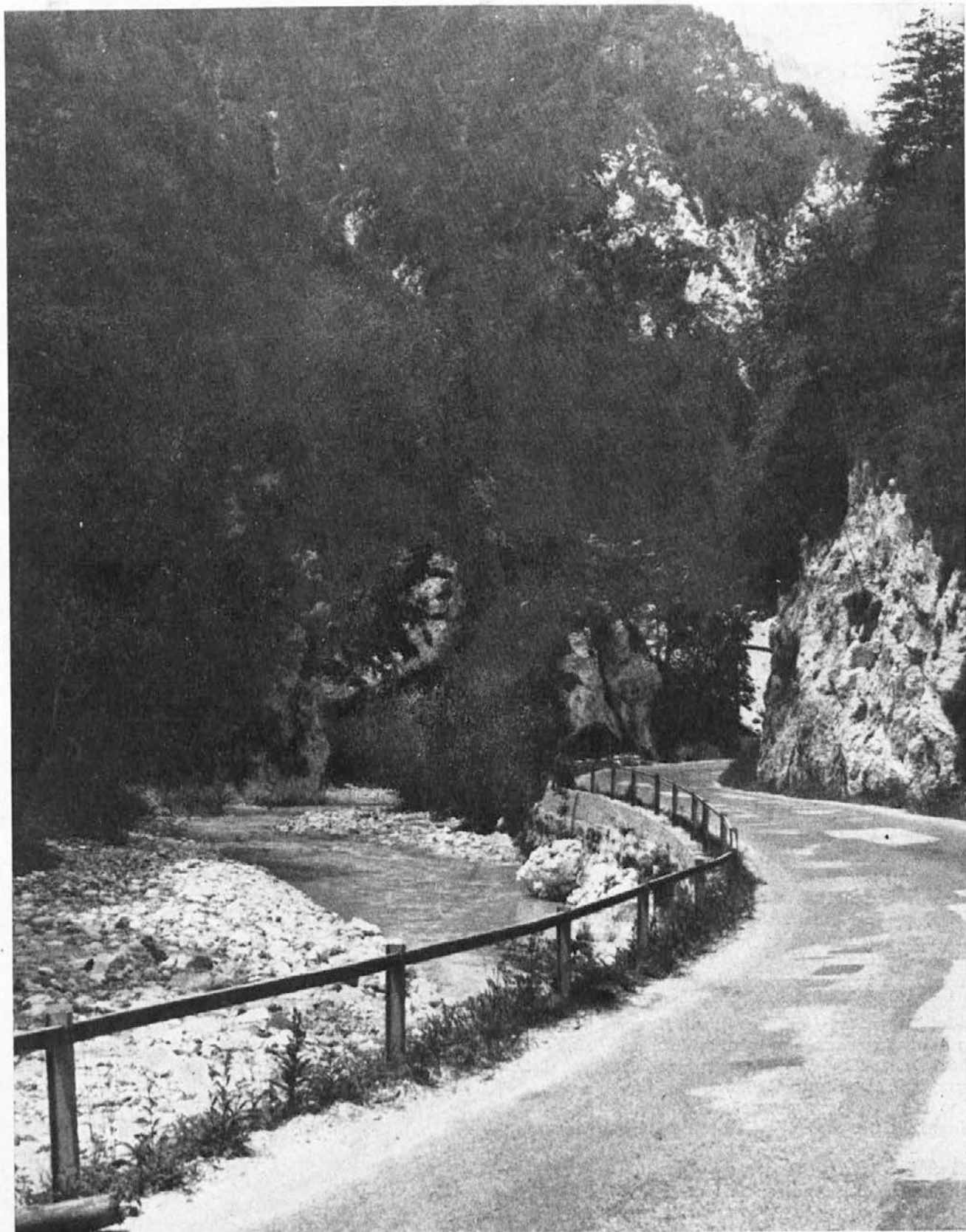
Leto XVIII.

Ravne na Koroškem, 25. novembra 1968

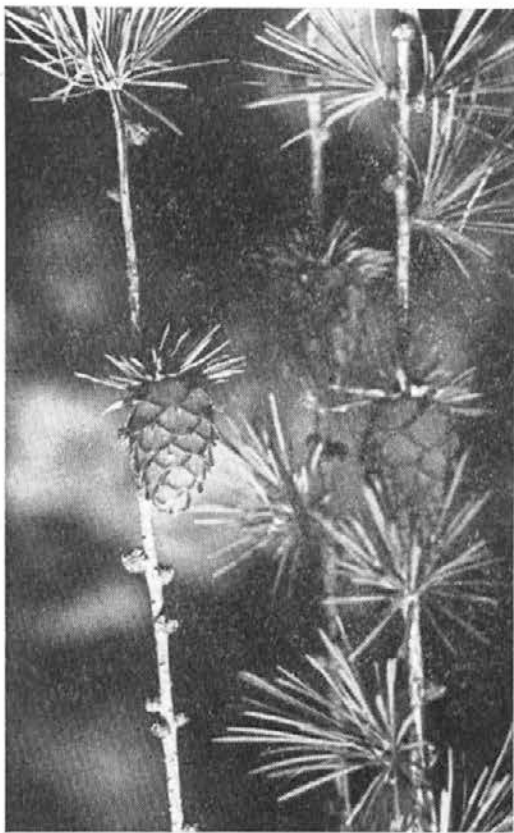
Št. 4

*Vsem občanom
čestitamo
ob
dnevu republike*

Soteska
Meže

ČETRT STOLETJA NOVE JUGOSLAVIJE

Detajl

V človeškem življenju predstavlja petindvajset let pomemben mejnik, ki loči rod od roda. V tem času zrasteta iz otroka mož in žena ter sama rodita otroke.

V življenju države pa je petindvajset let razmeroma malo. Država je pač preveliko in preveč komplicirano telo, da bi mogla dozoreti in se ustaliti v tako kratki dobi. Lahko pa pokaže precej svojih značilnosti in smeri razvoja v dobrem in slabem, lahko tudi izoblikuje posebne, samo njej lastne oblike, ki so njenim državljanom dovolj dragocene, da vsako leto praznujejo njen rojstni dan kot svoj največji praznik.

Nova Jugoslavija je nastala 29. novembra 1943, torej v tistem obdobju druge svetovne vojne, ko se je sicer nemški vojaški stroj že rušil, nikakor pa zmaga protifašističnih sil še ni bila tako sama po sebi umevna kot leto dni pozneje. Našim voditeljem je bilo torej treba izredno veliko poguma in vere v moč ljudstva, da so mogli v tako mračnem času položiti temelje novi državni tvorbi.

Danes, ko mnogi stvaritelji naše države ne živijo več in je mladim rodovom socialistična družbena ureditev položena v naročje ter dana kot nekaj tako samo po sebi umevnega kakor dom, ki ga otroci podedujejo od staršev, se včasih zdi, da nam je sedanjost važnejša od preteklosti. Kakor je to dobro in prav, je prav tudi, da v cellem delovnem letu, posvečenem sodobnosti, vsaj enkrat postojimo, se ozremo v zgodovino in poskušamo pregledati duhovne vrednote, ki jih poseblja naš 29. november.

Nič ne škodi, če pri tem sežemo nazaj do pradavnine. Kolikor najrazličnejših državnih oblik bomo pri tem tudi srečali in s kakršnimi koli imeni so se tudi ponašale, nikoli ni v njih ljudem uspelo ustvariti ta-

ke države, ki bi vsem državljanom nudila enake možnosti za življenje in delo ter jih vse resnično uravnavala na iste startne pogoje.

Republika in demokracija resda nista slovenski besedi in sta oba pojma znana že iz antike. Toda antična »ljudska oblast« nikoli ni obsegala vseh državljanov, ker sužnji po takratnem pojmovanju pač niso bili ljudje. Srednji vek si ni niti poskušal nadevati ljudskih oznak, ker mu je bila vsaka oblika demokracije tuja. Humanistični misleci na pragu nove dobe pa so sicer navdušeno pozdravljali človeka kot merilo vseh stvari, v njihovih delih pa se sočasno že kaže tudi globok dvom v človeško dobroto in plemenitost ter v moč uresničiti velike ideale. Zgodovina naslednjih stoletij je pokazala, da je bil ta dvom upravičen.

Če ne ponavljamo najbolj žalostnih poglavij industrijske revolucije, ki je delavce ponižala na raven živih strojev, in če priznamo današnjim kapitalističnim deželam, da so z evolucijo dale svojemu proletariatu znosno in celo spodobno življenje, še vedno ne moremo zares verjeti tudi njihovim lepim geslom o enakopravnosti in demokraciji, saj so svoj standard in demokracijo v veliki meri gradile na sočasnem izkoriščanju kolonij v taki ali drugačni obliki.

V zgodovini doslej torej ni primera, da ne bi za svobodo in blaginjo nekega naroda plačeval davka bodisi del tega istega naroda bodisi kakšen drug narod.

Narodom naše države pa je to uspelo. Posrečilo se je celo tisto, na čemer so se teorije filozofov in politikov od Platona naprej nenehno razbijale, namreč doseči idealno udeležbo vseh državljanov pri vladanju, to je pri razpravljanju in odločanju o vseh življenjsko pomembnih stvareh v državi, od krajevne skupnosti in občine do republike in federacije. Od najmanjšega kolektiva, celo že od osnovnošolskih razrednih skupnosti naprej je našim državlja-

nom dana možnost odločanja o njihovih koristih in koristih skupnosti.

Tako široke in resnične demokracije, kakršno nudi naše samoupravljanje, v vsej zgodovini doslej še ni bilo, mi pa smo se je že v tem relativno kratkem času, kar jo imamo, tako navadili, da brez nje preprosto ne bi mogli več biti.

Res je, da iz dneva v dan ugotavljamo najrazličnejše pomanjkljivosti in komaj odpravimo stare, se pojavijo nove. Seveda je težav na vsakem koraku veliko, toda kje jih ni? Veliko kritiziramo, toda kritiziramo svobodno, saj nihče ne trdi, da je naša sedanja družbena ureditev že dosegla svojo najbolj idealno obliko. Daleč smo od dogem in dejstvo, da smo se jih znali otresti, kakor hitro smo videli, da bi lahko ovirale naš razvoj, dokazuje zdrave temelje, iz katerih gradimo našo državnost, namreč: odpravljati vse, kar ni v korist delovnemu ljudstvu.

Kakor torej ne gledamo naše družbene stvarnosti skozi rožnate naočnike, je vendarle ne bi hoteli zamenjati za nobeno drugo. Tak trezen in globok odnos do naše države skozi vsa leta, v vseh lepih in težkih trenutkih, je zadosten porok za njeno nadaljnjo zdravo rast v prihodnosti in je kot krepak stisk žuljave roke ob njenem in našem prazniku — 29. novembru — najlepša čestitka.

m. k.

MISLI

Kdor hoče z enim zamahom podreti gozd, ne bo posekal niti drevesa.

*

Ljudje brez trdnega življenjskega cilja so kot reke brez stalne struge.

*

Upanje nam neprestano kliče: »Naprej!« Tako nas pripelje do groba.

*

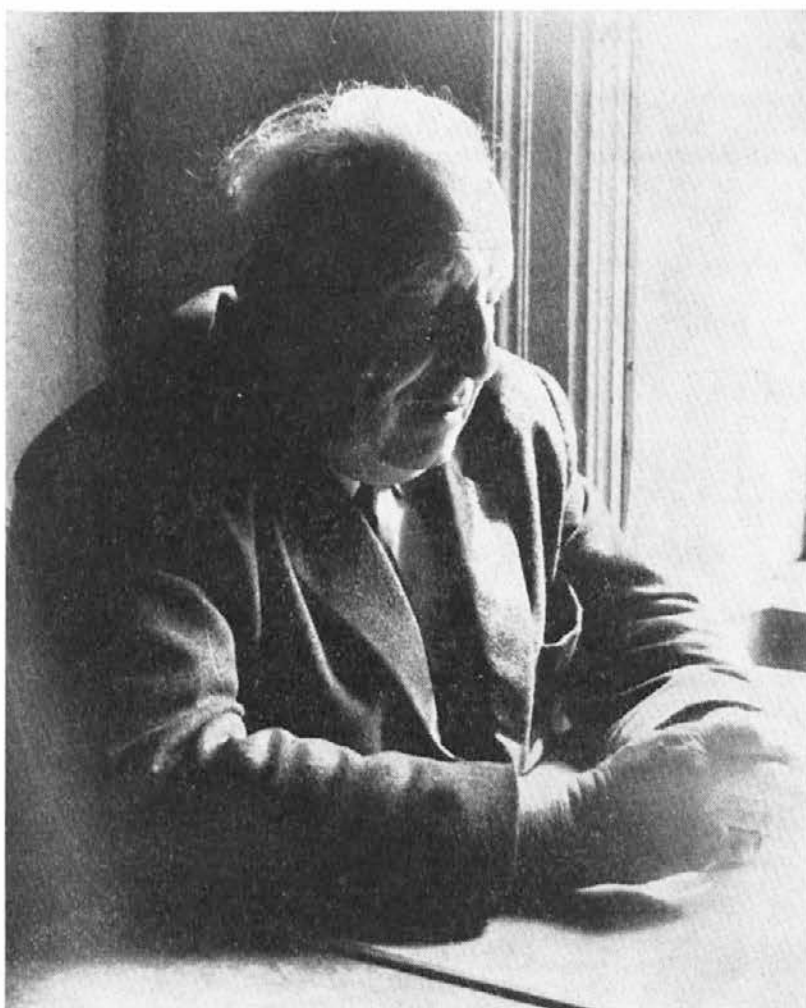
Denar je ubil več duš kot meč ljudi.

Raduha

Domovina in njeni ljudje

Ob 70-letnici dr. Franca Sušnika

Dr. Franc Sušnik

Domovina — ta beseda, ki je bila in bo izgovorjena milijonkrat, je neizčrpen zaklad čustev, ki so sedaj blaga in žlahtna, zopet drugič pa so šablonska, morda celo računarska. V tej besedi je mogoče najti najsvetejša čustva, ki jih človeško bitje sploh zmore, pa tudi najbolj podla in satansko prefinjena sla po izkoriščanju sočloveka je lahko zavita v svilo te besede. Primerov pozna zgodovina nešteto, posebno zgodovina majhnega naroda, kakršen smo Slovenci, ki smo si šele pred dobrimi sto leti pričeli ustvarjati samostojno kulturo in se skušali postaviti na lastne noge.

V dobi, ko je beseda *d o m o v i n a* pomenila tisto žlahtno čustvo, katerega so nas naučili v šoli, je bilo malo mož, neustrašenih borcev za narodne pravice in materinski jezik. Zgodovina jih je zapisala z zlatimi črkami in o njih govore knjige, se uče učenci v šolah in spominske plošče oznanjajo njih delo v svetu.

Potem je prišla doba, ko smo Slovenci le imeli svoje samostojno mesto med ljudmi. Svetle žarke svobode jezika in veroizpovedi pa so pričeli prekrivati oblaki, solzni od gorja pomanjkanja in razredne neenakosti ter krivice.

Zopet so nastopili borci in glasniki, ki so krivico prekleli in vlivali v srca upanje. V tem času je Voranc popeljal svojega samorastnika pred svet. Tudi ta imena so ostala zapisana, zapisana tudi v srcih, ne samo na papirju.

Krivični red se je podrl in pogoltnila ga je tema, ki je bila najtemnejša od vseh temni noči v naši zgodovini.

To tretje obdobje — leta okupacije — je rodilo na tisoče in stotisoče junakov, ki so za domovino dali življenje. Nekatera imena so zapisana v zgodovini, za večino pa je zapisan spomin v srcih njihovih dragih. Več niso mogli žrtvovati, tako velika žrtev pa se ne more zapisati na ploščo niti povedati z besedo — njihova imena so ostala le v spominu.

To je bil tudi čas, ko je bila beseda *d o m o v i n a* stokrat prekleta, saj se je morala valjati tudi v ustih izdajalcev in moralcev vsa oskrunjena.

Četrty obraz domovine je ves mladosten zažarel, rojen iz krvi in iskrenega tovarništva. Vsi, ki smo to rojstvo doživljali, smo bili prepričani, da bo ta obraz ostal večno mlad, pa smo pozabili pri tem, da je obraz domovine le obraz ljudi, ki ostarijo.

Zakaj je le tako, da človek pozabi ceno, za katero je odkupil svoje poslanstvo?

Domovina, v kateri živimo, ima svoj novi obraz. Preprežen je z gubami skrbi za vsakdanji kruh, v tej skrbi pozablja na vse, razen na želodec. Žal je tako! Še bolj kot velike gospodarske reformatorje potrebuje neustrašene oblikovalce duš. Zelo verjetno se bo moderni človek počutil vse bolj nemogoč in naveličan, čim bolj bo živel, pri tem pa je izgubil smisel za lepoto, za kulturne dobrine tako zelo, da sebe ne

prepozna več in postaja samemu sebi sovražnik in nadloga, kaj šele okolici.

Ko stojiš pri kapelici nad Šentanelom in gledaš venec gorskih grebenov, ki še žare v zahajajočem soncu, dolina pa že počiva v megleni tančici, in ko se poslednji odmev libuškega zvona utopi v umirajočih udarcih fužinarskega kladiva, tedaj leže mir v srca. Potem pa nebo prižge neskončni diadem, daleč nad spokojno dolino, nad dobre in hudobne, nad srečo in žalost, na kamen in cesto in reko. Mir nad domovino!

Taka je tedaj tvoja domovina, s tisoč obrazi in milijoni src. So gore in doline in meglice za potoki. So trudni koraki in vrisajoči smeh. Vsaka misel in beseda, vsak nasmeh in solza je tvoja domovina. Mi vsi smo domovina, taki, kot smo! Pa če bi manjkal le eden, bi bila okrnjena.

Sedemdeset let mu je! Najdemo ga v vsaki podobi, v vsakem obrazu domovine, kako ga miluje in neguje z ljubeznijo, kot da boža lice nebogljenu otroku.

Predolgo bi bilo naštevanje. Kar je bilo storjeno, je ohranjeno spominu, sadovi njegovega dela pa so tako mnogoteri, da so se zlili v eno samo harmonijo — v besedi *d o m o v i n a*.

Skoraj vsa kulturna rast v dolini, skoraj ves intelektualni zaklad vseh povojnih let nosi delček Njega v sebi. Plemenita, humana ideja sožitja in ljubezni do rodne zemlje in slovenskega jezika pa še predvsem tovarništva in koroškega ponosa je bila vsajena v mlada srca z njegovo roko. Tisoči maturant na njegovi gimnaziji, več sto diplomiranih mladeničev in deklet, bogato literarno poslanstvo in kulturno življenje v dolini in tisočera srca, ki mu kličejo še na mnoga leta — to so visoki rezultati samotnega olimpijca na kulturnem stadionu. Vsa skromnost prav gotovo ne more zasenčiti tihega ponosa in sreče v njegovem srcu, ko pogleda na bogato klasje, ki je obrodlilo na njivi, ki jo je sam zaoral in posejal.

Domovina ga je sprejela za svojega in ga ljubi, kot ljubi mati sina, ki je ni zavrgel, ko je bila ubožna in zasramovana. V domovini je našel svoj cilj življenja in dočakal sedemdeseto leto z gubami prepreženim obrazom, enem izmed tisočeri obrazov domovine. Tako kot bo zahajajoče sonce večno prižigalo ognjene baklje na vrhovih Obirja in bo jutranja zarja prebujala samorastnikov svet pod goro, tako bo prosvetljena mladina vsako leto okitila njegov praznik s cvetjem in hvaležnostjo, ki je preprosta, zato pa pristna, ker je samorastna.

Domovina Vam je hvaležna za vse, kar ste ji podarili.

Za Vašo sedemdesetletnico Vam želimo, da bi še dolgo bili med nami zdravi in zadovoljni.

Mitja Šipek

MISLI IN IZREKI

Pogosto občudujemo talent, hrabrost in dobroto, spoštujemo pa samo denar.

Balzac

*

Modri ne objokuje ne živih ne mrtvih.

*

Prisege so besede, besede pa so veter.

Direktor Gregor Klančnik

NA DOBRI POTI

»Informativni fužinar« je v avgustovskem izidu pod naslovom »Sanacija železarne« objavil članek, v katerem so bili bralci seznanjeni z delom, problemi in poslovnimi rezultati prvega polletja 1968. leta. Pri tem smo zvedeli, da se je skupaj s skoraj vsemi delovnimi organizacijami naše črne metalurgije tudi na Ravnah, in to prvič v periodičnem obračunu, pojavila poslovna izguba. V tem je bil zadosten razlog, da se je delavski svet podjetja odločil za vstop v obdobje, v katerem se moramo s trdno in enotno voljo upreti boleznim, ki je zaradi ostrega zunanega vzdušja in zaradi notranje neodpornosti napadla organizem naše delovne skupnosti. S sprejetjem sanacijskega načrta nam je delavski svet naložil nalogo učinkovitega prizadevanja za povečanje proizvodnje, izboljšanje kvalitete izdelkov, povečanje produktivnosti dela in znižanje stroškov poslovanja, ali kratko povedano, za doseganje večje gospodarnosti proizvodno poslovne dejavnosti.

Že 9. oktobra so člani delavskega sveta ob poročanju direktorjev sektorjev in direktorja podjetja prvič slišali, kaj smo v začetku sanacijskega obdobja dosegli, kompleksno sliko pa so dobili na zasedanju 28. oktobra, ko je bil v obravnavi periodični obračun za 9 mesecev letošnjega leta.

Na podlagi predpisov so podjetja med letom s periodičnimi obračuni, na koncu leta pa z zaključnim računom dolžna zasledovati poslovanje. Periodični obračuni vedno obravnavajo celotno preteklo obdobje tekočega poslovnega leta, tako da se ob zaključku polletja prikaže poslovnost v prvem in drugem četrtletju skupaj, na koncu tretjega četrtletja pa kumulativni poslovni finančni rezultat za celo devetmesečno obdobje. Iz razlike med predhodnim in novim periodičnim obračunom lahko zaključimo, kako smo poslovali v zadnjem četrtletju. Iz razlike v finančnem rezultatu prvega

polletja in treh četrtletij smo tako lahko ugotovili, kako smo napredovali v sanacijskem obdobju.

Tretje četrtletje proti prvemu polletju kaže napredek, težko pa je zaključiti, da je boljša poslovnost rezultat le sanacijskega načrta. Primerjava rezultatov drugega in tretjega četrtletja namreč kaže, da v tem obdobju ni napredka, po produktivnosti pa je celo nazadovanje. Le delno se lahko tolažimo, da je tretje četrtletje, ko smo vstopili v sanacijski načrt, čas največjega izkoriščanja letnih dopustov.

Diskusija je pokazala, da se kljub široki pisani propagandi o sanacijskih posegih malo govori, še manj pa neposredno na delovnih mestih ukrepa. Izražen je bil celo dvom o primerni iniciativi obratovodij, ki naj bi na svojih področjih neposredno posegli v izboljšavo dela in proizvodnje. V tem je tudi razlog, da bodo obratovodje morali delavskemu svetu poročati, kako so sanacijski načrt izpolnjevali.

Potem ko so po zaključku prvega polletja uprava in samoupravni organi analizirali stanje, je bilo ugotovljeno, da poslovna izguba izvira iz štirih glavnih vzrokov:

- iz subjektivnih slabosti v organizaciji, vodenju tehnološkega postopka in v delovni ter tehnološki disciplini;
- iz nepopolne opremljenosti proizvodnih naprav;
- iz relativno visokega izvoza in
- iz sorazmerno visokih družbenih dajatev.

Poleg sanacijskega načrta, po katerem je delovna skupnost zadolžena odpraviti subjektivne vzroke kritičnega poslovanja in doseči tako regionalno plasiranje blaga, ki je ugodnejše za železarno, je delavski svet na svojem zasedanju 29. julija sprejel tudi besedilo pisma, ki zajema 14 točk olajšav pri družbenih dajatvah, kratko- in dolgo-

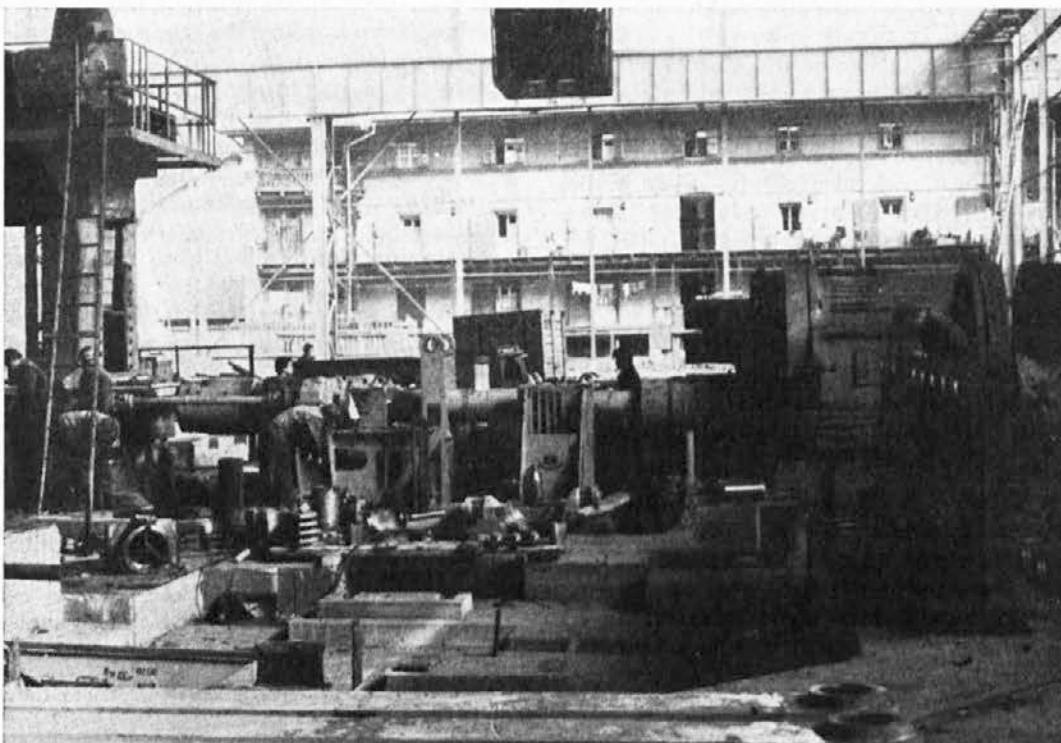
ročnih kreditov. Pismo je bilo posredovano zveznim, republičkim in občinskim predstavniškim organom, asociacijam, sindikatu in bankam. Vsebinska pisma (saj je problematika podobna), je sprožila akcijo tudi v drugih železarnah SRS in v celotni jugoslovanski črni metalurgiji, združenje jugoslovanskih železarn pa je oktobra izdalo tiskano publikacijo, ki prikazuje ekonomski položaj in predloge za rešitev te industrijske veje.

Informacija o ekonomskem položaju črne metalurgije združuje jugoslovanskih železarn nazorno prikazuje vzroke, ki so privedli, razen dveh, v letošnjem prvem polletju vse ostale železarne v poslovno izgubo. Iz dokumentiranega gradiva se vidi npr., da so cene v industriji in rudarstvu od vstopa v gospodarsko reformo do leta 1967 porastle za 5%, v tem sklopu pa so cene črne metalurgije celo za 1% padle. Vse predelovalne industrijske veje kažejo porast cen, med temi elektro energija za 10%, kovinska industrija za 6%, elektro industrija za 9%, kemična industrija za 7% itd. Že v tem je vzrok rasti proizvodnih stroškov v železarnah. Udeležba v celotnem dohodku v obliki skladov, amortizacije in neto osebnih dohodkov v železarnah zato stalno pada. Medtem ko je ta leta 1964 znašala še 20,2%, je 1966. leta padla na 19,8%, preteklo leto na 17,4%, letos pa gre proces še naprej.

Pri analizi izgube je ugotovljeno, da izvira iz nepopolne zasedbe proizvodnih zmogljivosti, povišanih cen reprodukcijskega materiala in uslug, povečanega izvoza, relativno visokih bančnih stroškov in visokih družbenih dajatev. Računa se, da bodo vse železarne skupaj iz navedenih vzrokov leta 1968 imele za okrog 138 milijonov din manjši dohodek. Sredstva akumuliranja v podjetjih črne metalurgije zato stalno padajo. Medtem ko so neto skladi v železarnah leta 1966 znašali 367 milijonov din, so leta 1967 padli na 214 milijonov din, v prvem polletju letošnjega leta pa so znašali le 106 milijonov din, kar pomeni, da so celo pod dinamiko 1967. leta. Podoben proces je tudi v naši železarni.

Izvršni odbor združenja jugoslovanskih železarn zahteva učinkovit pristop k reševanju finančnega položaja črne metalurgije in predlaga povišanje cen za 4,8%. Tako povišanje bi dalo učinek 130 milijonov din, kar bi približno ustrezalo povišanim poslovnim stroškom zaradi zunanjih vzrokov. Le kot drugo alternativo izvršni odbor združenja jugoslovanskih železarn predlaga znižanje družbenih dajatev, med katerimi so (kar je zajela tudi naša zahteva) oprostitev obresti od poslovnega sklada, zmanjšanje proračunskih dajatev na osebne dohodke, povečanje trajnih obratnih sredstev in druge olajšave. Prepričani smo, da bo tako široko zasnovana in enotno vodena akcija prinesla določene olajšave, ki bodo poleg zoževanja notranjih slabosti omogočile naslednje leto primerno poslovnost tudi na področju proizvodnje jekla.

Ob zaključku 3. četrtletja lahko s periodičnim obračunom devetmesečnega poslovanja 1968 ugotovimo izboljšavo v poslovanju železarne na Ravnah, a to le kot plod zoževanja notranjih slabosti, nič pa še ni v tem obdobju bilo doseženega pri reševanju zunanjih vplivov na poslovnost jeklarske industrije. Četudi sta le dva mese-

Montaža težke proge v valjarni

Foto: M. Ugovšek

ca — avgust in september — bila v obdobju sanacijskega prizadevanja delovne skupnosti, rezultat 3. četrletja že kaže znatno izboljšavo. Poprečna mesečna realizacija se je proti I. polletju povečala od 20,004.830 din na 21,781.760 din, to je za 8,8 %, produktivnost pa za 4,8 %. Povečanje obsega proizvodnje (saj je ta v blagovnih izdelkih skoraj dosegla dinamiko, predpisano v sanacijskem načrtu), je ugodno vplivalo tudi na zoževanje poslovne izgube, ki je v 3. četrletju v relativnem upadanju. Medtem ko je periodični obračun I. polletja po plačani realizaciji izkazal 5,353.896,86 din poslovne izgube, se je v periodičnem obračunu devetih mesecev ta dvignila na 6,395.095,52 din, kar pomeni, da je poslovna izguba v 3. četrletju v primerjavi s I. polletjem padla na polovico.

Največje odstopanje dvomesečnega izvrševanja sanacijskega načrta, kar rezultira v periodičnem obračunu treh četrletij, je v zniževanju zalog, predvsem pri nedovršeni proizvodnji, polizdelkih in pri gotovih izdelkih, tj. razreda 5 in 6. Namesto da bi, kar je sanacijski načrt predpisal, dosegli mesečno 2 milij. din prodaje gotovih izdelkov nad mesečno proizvodnjo, se je zaloga gotovih izdelkov v tretjem četrletju znižala le za 1,422.571 din in še to so le prekvalifikacije iz 6. v 5. razred. V tem podatku se manifestira dejstvo, da delovna skupnost še ne dosega ravni gospodarnosti, predpisane v sanacijskem načrtu. Vzroki slabih rezultatov prodaje blaga iz zaloge so v nesortiranem blagu, sumljivih kvalitetah, t.j. v nenačrtnem nastanku zalog, ki so bolj posledica odstopanja od programa, količinske in kvalitete proizvodnje kot pa komercialne politike naše železarne.

Intenziven poseg na področje organizacije železarne Ravne predvsem z uvajanjem Georja evidence in mehanizma programiranja ter izvrševanja proizvodno poslovnih dogajanj daje ugodno prognozo ne samo na področju izboljšave renomeja med odjemalci, temveč predvsem na področju akumulativnosti podjetja. Rezultati teh prizadevanj, prizadevanj na področju izboljšanja organizacije, se bodo le delno odrazili že v poslovanju letošnjega leta, glavni plodovi pa bodo doseženi šele v prihodnjih letih. Delovna skupnost železarne Ravne se zaveda, da bo uspeh izboljšane organizacije in uvedbe mehanizma načrtovanja ter zasledovanja proizvodnje odvisen od doslednosti zaposlenih, predvsem pa organizatorjev proizvodnje.

Potek dela v 3. četrletju in doseženo stanje dajeta realno možnost, da bo zadnje četrletje brez poslovne izgube in z že doseženo akumulativnostjo podjetja. To sicer ne pomeni, da se po celotnem letu 1968 zaradi slabih poslovnih rezultatov ne bo zmanjšal rezervni sklad podjetja, pomeniti pa mora prelomnico v poslovnih dogajanjih na Ravnah — prelomnico, ki bo iz upadanja dohodka ob začetku 1966 privedla podjetje zopet v dinamiko rasti presežka dohodka in s tem v novo obdobje akumulativnosti podjetja.

Kot v drugih železarnah še bolj, je vrnitev akumulativnosti podjetja tudi na Ravnah v znatni odvisnosti od odobritve zahtev, ki jih mora za izboljšanje položaja črne metalurgije rešiti družba. Skupaj z drugimi železarnami železarna Ravne upravičeno pričakuje, da bodo v zadnjem

četrletju sprejeti ukrepi, ki bodo prinesli olajšave za doseganje sorazmerno s prizadevnostjo zasluženega dohodka.

Proizvodni in poslovni rezultati v prvem mesecu zadnjega četrletja, tj. v oktobru, so že ohrabrujoči. Čista realizacija v tem mesecu je znašala 25 milijonov din, kar je 20 % nad devetmesečnim poprečjem in 14 % več od poprečne mesečne realizacije tretjega četrletja. V tem dosežku je glavna iskra naših upov, da se železarna ponovno vrača v obdobje napredka. Na vidiku pa so tudi ugodni posegi družbe. Prvi dokaz razumevanja republike Slovenije za krepitev in enotni razvoj jeklarstva je odo-

britev 14 milijonov din sanacijskega kredita od upravnega odbora skupnih republiških rezerv gospodarstva slovenskim železarnam. Pred rešitvijo je tudi naša zahteva za izravnavo cen nekaterih naših končnih izdelkov s cenami izozemskih konkurentov. Resno pa se v republiki in v zvezi obravnavajo tudi druge naše zahteve, ki naj izboljšajo položaj črne metalurgije in s tem tudi naše železarne v naslednjem, 1969. letu.

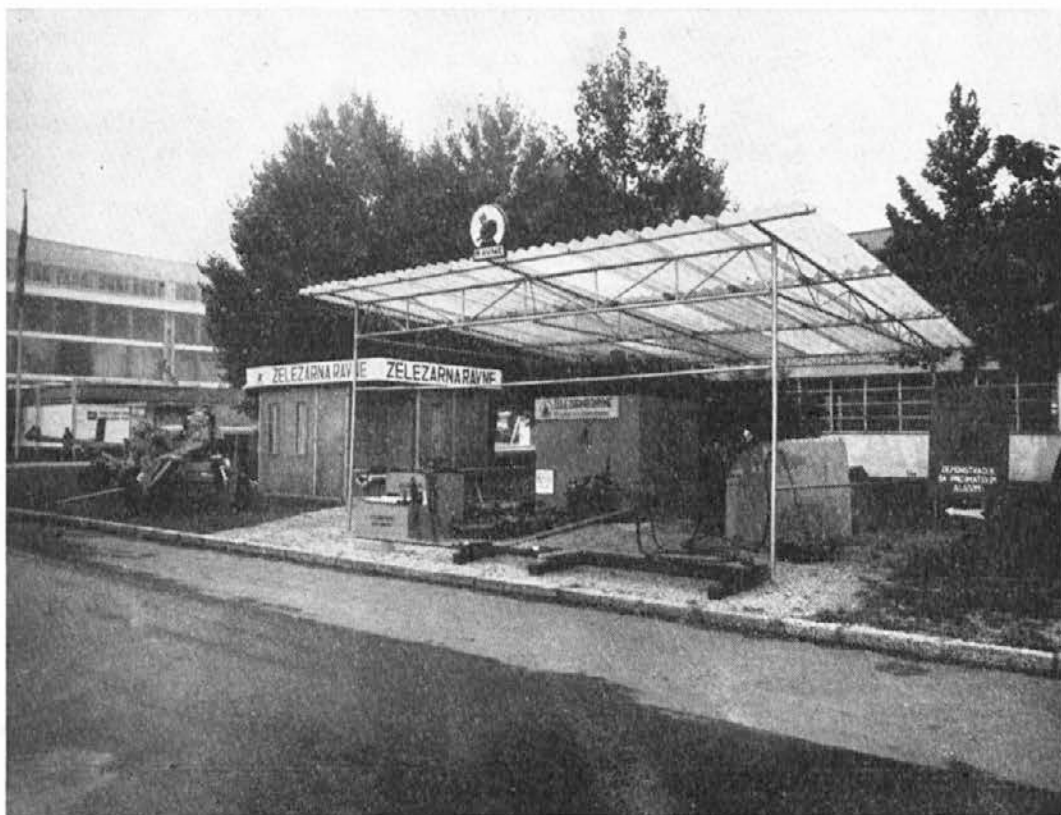
Smo torej na najboljši poti. Kdaj in kako pa bomo dosegli cilje, je največ odvisno od proizvodnih in poslovnih rezultatov celega zadnjega četrletja letošnjega leta.

Vrata ZKS je treba širše odpreti

Zadnjo soboto v mesecu septembru je bila na Ravnah redna seja občinske konference ZKS. Konferenci so razen njenih članov prisostvovali še Marjan Orožen, član CK ZKS, Franc Razdevšek, dipl. inž. gozdarstva — član izvršnega sveta skupščine SRS, in direktorji ter nekateri drugi vodilni delavci delovnih organizacij ravske občine. Uvodni referat je podal dosedanji sekretar občinske konference ZKS tov. Franc Praznik, sledila pa so poročila predsednikov komisij pri občinski konferenci, ki so istočasno služila kot osnova za razpravo.

Če je bil v poročilu komisije za organizacijo in razvoj ZK v naši občini govor o nalogah organov in članov ZK, je poročilo komisije za družbenoekonomske odnose vsebovalo podatke o delu in poslovanju gospodarske in negospodarske dejavnosti v naši občini. Podatki o doseženih rezultatih poslovanja prvega polletja letos so bili primerjani z doseženimi uspehi poslovanja v istem obdobju lani. Zaskrbljujoče je dejstvo, da gospodarstvo letos dosega slabše rezultate gospodarjenja kakor negospodar-

stvo. Celoten dohodek je bil v prvih šestih mesecih letos dosežen le s skupno 89,3 %, od tega v gospodarstvu z 88,8 %, v negospodarstvu pa s 110,4 %. Še večja so odstopanja pri številu zaposlenih in pri izplačanih osebnih dohodkih. V gospodarstvu se je poprečno število 6758 zaposlenih v prvem polletju 1967 znižalo v istem obdobju letos na 6166, v negospodarstvu pa povečalo od 524 na 546. Poprečni osebni dohodki zaposlenih v gospodarstvu so znašali v prvem polletju lani 1004,00 din, letos pa le še 887,00 din, medtem ko so se v negospodarstvu povečali od 943,00 din lani na 968,00 din v prvem polletju letos. Tudi drugi podatki so potrdili, da so se rezultati poslovanja v gospodarstvu, računano na zaposlenega, občutno zmanjšali, posebno še, če upoštevamo, da se je znižalo tudi število zaposlenih. Poslabšanje stanja potrjuje tudi ugotovitev, da se je povečalo število delovnih organizacij, ki so poslovanje v prvem polletju letos zaključile s poslovno izgubo, in da so med njimi tudi delovne organizacije, ki so vsa leta doslej poslovale zelo rentabilno. Vzroke za nastalo situacijo

Naš razstavljeni prostor na zagrebškem velesejmu je vsako leto večji in lepši

je iskati zato tako v delovnih organizacijah kakor tudi v spremenjenih zunanjih pogojih, na katere pa delovne organizacije nimajo dovolj vpliva. Večina delovnih organizacij je realno ocenila nastalo situacijo in sprejela mere za izboljšanje stanja. Za odpravo notranjih pomanjkljivosti, predvsem pa za povečanje obsega proizvodnje, povečanje prodaje izdelkov in znižanje poslovnih stroškov, sta železarna Ravne in rudnik Mežica sprejela sanacijski načrt in ukrepe za izboljšanje poslovanja. Poleg ukrepov, ki sta jih ti dve delovni organizaciji sprejeli za ureditev položaja znotraj svojih delovnih skupnosti, sta istočasno posredovali pristojnim oblastnim in političnim organom zahteve za ureditev razmer, ki so zunaj domene delovnih organizacij, nanašajo pa se na znižanje družbenih dajatev, povečanje trajnih obratnih sredstev in zboljšanje kreditnih pogojev. Treba je povedati, da sprejeti ukrepi že kažejo prve pozitivne rezultate, saj je samo železarna Ravne v obdobju od januarja do avgusta letos povečala obseg poslovanja za 42 %.

Trgovina v celotnem dohodku na našem področju sodeluje le s 13,3 % in je v prvem polletju letos dosegla za 7,8 % več celotnega dohodka kot v istem obdobju lani. Kljub temu napredku pa ne moremo mimo ugotovitve, da je trgovina še vedno dokaj nerazvita panoga gospodarstva v naši občini. Čeprav je imela letos na razpolago za 24 % več obratnih sredstev kot lani, pa se je količnik kroženja obratnih sredstev zmanjšal od 4,3 na 3,7 %. Po povečanih obratnih sredstvih in zmanjšanem količniku bi lahko sklepali, da so se povečale zaloge blaga v trgovini in izboljšal asortiment robe. V resnici pa ni povsem tako. Na znižanje koeficienta obračanja sredstev je v trgovini vplivalo predvsem kreditiranje, ki so ga trgovska podjetja zadnje čase v znatnem obsegu vpeljala pri dobavah za privatne obrtnike. Taka politika pa gotovo ni povsem v skladu z nameni in nalogami trgovine. Obrtniki bi morali svoja obratna sredstva kreditirati bodisi z lastnimi sredstvi ali bančnimi krediti, medtem ko bi morala sredstva trgovine služiti predvsem za izboljšanje asortimenta in povečanje zalog v trgovini.

Tudi gostinstvo je v gospodarstvu naše občine udeleženo samo z 1,9 %, kar dokazuje slabo razvitost te dejavnosti na našem področju. V gostinstvu so predvsem slabo izkoriščene hotelske kapacitete, kar opozarja, da bo treba posvetiti več pozornosti turizmu. Na tem področju gospodarstva pa gre verjetno še za nekaj drugega. Majhna in razdrobljena gostinska podjetja sama niso dovolj sposobna organizirati potrebne akcije za izboljšanje tega stanja, zato bodo morali naši gostinci pričeti resneje razmišljati o integracijskih posegih in integraciji z drugimi delovnimi organizacijami. Ne moremo tudi mimo ugotovitve, da imamo v naši občini iz leta v leto vse manj socialističnih obrtnih delavnic, in da je obrt v gospodarstvu občine udeležena samo z 1,4 %. Zaradi nerazvite socialistične obrtne dejavnosti opravljajo obrtne storitve pretežno privatniki, v precejšnji meri pa tudi »šušmarji«. Krivda za to verjetno ni samo v slabem delu, nerazvitem samoupravljanju, neurejenem nagrajevanju po vloženem delu in obveznostih do družbe, temveč tudi v premajhni učinkovitosti na-

še davčne in inšpekcijske politike do privatnega sektorja, često pa tudi v prednostih, ki jih imajo iz raznih vzrokov pri dobivanju naročil privatni obrtniki. Dogovoriti se bo zato za jasnejšo politiko, ki jo bo treba voditi do privatnega sektorja, in skrbeti za razvoj tudi tistih privatnih obrtnih dejavnosti, ki so nujno potrebne za kritje potreb naših občanov, ob istočasni zahtevi, da bodo tudi privatne obrti izpolnjevale svoje obveznosti do družbe.

Franc Praznik, doseđanji sekretar obč. komiteja ZKS

Zadnje čase je v naših delovnih organizacijah nekoliko več slišati o potrebi po selektivnosti kadra. Povedati je treba, da do sedaj na tem področju še nismo dosegli posebnega napredka. Vzroke je verjetno iskati v dejstvu, da k selektivnosti kadra nismo pristopili načrtno in z namenom, da bi izboljšali kvalifikacijsko strukturo, temveč smo le od časa do časa na posameznih delovnih mestih zamenjali posameznike, pa še to navadno le na manj odgovornih delovnih mestih, često pa tudi iz osebnih vzrokov. Namen, ki naj bi ga dosegli s tem, je, da zaposlimo na strokovnih delovnih mestih strokovnjake, ki bodo sposobni izvrševati vse bolj zapletene proizvodne pa tudi upravne postopke. Selektivnost kadra pa bomo morali izvajati dosledno in nepristransko, ker bomo le tako poštene do tistih, ki jih je ali jih bo selekcija zajela, in humani, saj bo selektivnost nujno zajela tudi kader, ki je nosil najtežja bremena naše medvojne in povojne socialistične izgradnje. Z vidika selektivnosti kadra bi morali usklajevati tudi politiko štipendiranja v naši občini. Delovne in druge organizacije naše občine letos na raznih šolah in fakultetah štipendirajo skupno 177 študentov, od tega 69 na visokih, 17 na višjih in 91 na srednjih šolah. Poprečna višina štipendij na vseh šolah znaša 233,00 din, kar kaže, da je višina štipendij razmeroma nizka in da morajo poleg štipenditorjev znaten del stroškov šolanja nositi tudi starši.

Analiza štipendij kaže, da naše delovne organizacije v glavnem vodijo pravilno politiko, saj poleg učnih uspehov štipendistov upoštevajo tudi njihovo socialno stanje. Nekoliko bi lahko zamerili ugotovitvi, da vedno ne upoštevamo naših dejanskih potreb po kadrih, ki bi jih naj dobili s štipendiranjem, zato se dogaja, da se podeljujejo štipendije tudi za poklice, za katere nimamo potreb, premalo pa za področja, na katerih nam strokovnih delavcev še vedno primanjkuje. Vzrok za to je verjetno v dejstvu, da tako delovne organizacije kakor tudi upravni organi še nimajo izdelanih planov potreb kadra po posameznih strokah. Da bi odpravili nepravilnosti, ki se pojavljajo pri delu na raznih področjih poslovanja, bo treba okrepiti tudi inšpekcijske službe na občini. Danes ne samo da ni dovolj čutiti njihovega delovanja, tudi njihovi postopki niso dovolj učinkoviti; često tudi zato, ker niso ažurni. Razen inšpekcijskih služb se bo morala okrepiti na občini tudi davčna uprava. Zaradi njene dosedanje premajhne učinkovitosti se je marsikdo izognil plačilu davka, kar ima na eni strani za posledico odtegotvanje plačila družbenih obveznosti in neupravičeno bogatenje na račun družbe, na drugi strani pa pri rednih davkoplačevalcih taka nedoslednost povzroča upravičeno nejevoljo. Po mnenju poročevalca bi se morali tudi več dogovarjati in sporazumevati na področju delitve osebnih dohodkov, saj so sedanje razlike med posameznimi vejami gospodarstva in negospodarstva često predmet upravičenih pripomb in kritike, vendar naj bi to nalogo v večji meri kot doslej prevzel sindikat.

Tako člani ZK kakor tudi ostali prebivalci na našem področju so z zadovoljstvom sprejeli odločne korake naših najvišjih partijskih vodstev za odpravo nepravilnosti, ki se pojavljajo v obliki neupravičenega bogatenja, neizpolnjevanja družbenih obveznosti, neučinkoviti davčni politiki, neustreznih delitvenih razmerjih in drugimi vzroki, ki nasprotujejo socialističnim in humanim odnosom v naši družbi. Prav je zato, da smo vsi povsem enotni, da je potrebno najodločneje zaostri boj proti takim neodgovornim pojavom. Zunanjepolitični dogodki okrog Češkoslovaške so nekoliko zmanjšali našo aktivnost, s katero smo v mesecu juniju pristopili h konkretizaciji smernic o najvažnejših nalogah ZK pri poglobljanju našega družbenoekonomskega in političnega sistema. Čeprav so nekateri poskušali to izkoristiti za očitke, da smo zaradi tega pozabili na reševanje teh problemov, naj jim bosta obsodba in sprejetje sklepov za odpravo vseh nepravilnosti v naši občini na današnji konferenci odgovor, da bomo dosledno rešili tudi te probleme in tako utrdili zaupanje vseh delovnih ljudi v pravilnost politike ZK tudi na našem področju. »Komunisti in delovni ljudje,« je bilo rečeno v poročilu komisije za organizacijo in razvoj ZK v naši občini, »so se strnili okrog ZKJ, enotno so obsodili intervencijo na Češkoslovaškem, sprejeli so ideje vseljudske obrambe socialistične domovine in še bolj jasno so domeli, da je potrebno dosledno voditi idejnopolitično bitko za uveljavljanje samoupravnih odnosov in delovnega človeka pri izvajanju gospodarske reforme.« O organizaciji ZK v naši občini je bil v orga-

nizacijah ZK še govor. Za nadaljnjo, predvsem vsebinsko reorganizacijo ZK in delo njenih članov pa meni komisija, da bi bilo treba storiti več stvari.

— Vodstva ZK v občini, delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih morajo v še večji meri postati organizatorji celotne dejavnosti ZK na svojih področjih. Pravočasno morajo s člani ZK in ostalimi krajanji — sodelavci organizirati razprave o aktualnih vprašanjih in usmerjati učinkovite idejnopolične akcije. Pozornost komunistov je treba osredotočiti k bistvenim družbenoekonomskim in političnim problemom, ki se pojavljajo na terenu, v delovnih organizacijah in samoupravi pri izvajanju gospodarske reforme in pripravah na vseljidski odpor zoper agresije, pa naj ta pride s katerekoli strani. Smernice predsedstva in IK CK ZKJ in vsa druga sprejeta načela je treba prevesti v konkretne zaključke, sklepe in zadolžitve. Z živo besedo in v neposrednem stiku je treba člane ZK vedno pravočasno informirati o vseh naših dogajanjih, kar nam bo omogočilo tako potrebno izmenjavo mnenj in stališč. Vodstva ZK morajo svoje člane pritegniti k oblikovanju stališč, da bomo tako vsi komunisti na tak ali drugačen način sodelovali pri kreiranju politike ZK — politike svoje organizacije. Za taka naša, nam razumljiva stališča, se bomo dosledno zavzemali. Zato ne bi smelo več biti komunistov, ki bi bili samo izvrševalci sklepov zato, ker jih nismo mogli pritegniti k oblikovanju politike.

— Preradi se še izgubljam v besedah in zapisanih stališčih, katerim vedno ne sledijo ustrezna dejanja. Potrebno je zato, da se organizacije borijo za korenito odpravljanje slabosti in za uresničitev sprejetih stališč in sklepov. Vsak član ZK pa je zato dolžen sprejeta stališča zagovarjati in se zanje boriti v svojih delovni organizaciji, na delovnem mestu in kraju in povsod v vseh sredinah in dogajanjih širiti napredno misel. Ob kolektivni odgovornosti moramo zaostri osebno odgovornost, kar posebej velja za člane vodstev ZK in vodilne delavce komuniste. Vodstva ZK morajo dosledno skrbeti za izvajanje sprejetih stališč, in člane, če je potrebno, pravočasno poklicati na odgovornost. Sklepi občinske konference ZK ne smejo ostati v okviru konference. Člani konference morajo imeti aktiven odnos do terena in skrbeti za izvajanje stališč, za katera se demokratično dogovorimo.

— Komunisti se moramo hkrati, ko delujemo v delovni skupnosti, vključiti v dogajanje v širši družbi, upreti moramo svoj pogled tudi v krajevno skupnost, občinsko samoupravo in dalje v republiko, federacijo in mednarodno skupnost. Več komunistov mora aktivno z mnogo dobre volje in čutom odgovornosti delati v SZDL, mladinski organizaciji, društvih, sindikalnih in samoupravnih organih. Organizacije ZK in njeni člani bodo dosegli družbeno veljavo, če bodo delali med delovnimi ljudmi in neposrednimi proizvajalci, ker bomo le tako razgibali družbene sile. Naše mesto mora biti tudi v samoupravnih organih in organizacijah. Tu se rešujejo družbena protislovja in usklajajo posebni interesi z družbenimi. Ne more in ne sme nam biti vseeno, kako delajo samoupravni organi, kako sodelujejo z neposrednimi proizvajal-

ci, kakšna je njihova struktura, kako v njih sprejemajo sklepe in koliko prihaja v samoupravnih organih do izraza neposredna iniciativa vsakogar in vseh.

— Organizacije in vodstva ZK morajo pričeti z bolj organiziranim sprejemanjem v ZK. Mladi z revolucionarnim poletom postajajo pomemben element v nadaljnjem razvoju ZK in socialistični družbi. Ti sprejemajo politiko ZK in so pripravljene z vsemi silami podpreti nadaljnji razvoj sa-

Ivan Žagar, novi sekretar občinskega komiteja ZKS

moupravne družbe. Vrata ZK je zato treba še širše odpreti mladim, pridnim, zavednim delavcem, izobražencem in kmetom. Vsak član ZK mora politično delati v svojem okolju in širiti napredno socialistično misel med mladimi ljudmi. Z doslednim bojem za demokratične socialistične ideje in osebnim življenjem mora čuvati lik komunista, ki ga visoko ceni mladina. Tako moramo graditi sebe kot osebnosti socialistične samoupravne družbe, odpadli pa bodo oni, ki ne bodo hoteli prizadevno, odkritosrčno sodelovati v izgradnji in obrambi te družbe. K vzgoji mladih komunistov je zato treba pristopiti načrtno. Razen organizacij ZK morajo več storiti na tem področju tudi komite in njegove komisije.

Komisija, je bilo poudarjeno, v celoti soglašala z ustanovitvijo stalnih aktivov ZK na šolah, v posameznih delovnih organizacijah in kmetijskih zadruhi. Aktivni naj obravnavajo aktualna družbenopolitična in idejna vprašanja, ki se porajajo v delovnih organizacijah in skupnostih, ki jim pripadajo. Sprejemajo naj obvezna stališča za komuniste, sestajajo pa se naj, kadar bodo problemi zahtevali idejnopolično analizo in enotna stališča komunistov.

V razpravi, ki je sledila poročilom, je bil govor o sprejemanju mladine v vrste ZK, o nalogah telesne kulture, o vzgoji mladine za uspešno izvajanje vseljidske obrambe in o izvajanju ukrepov za izboljšanje poslovanja v nekaterih delovnih organizacijah.

Tovariš Anton Sešel je govoril o sprejemanju mladine v vrste ZK, pri čemer je ugotovil, da se vsaj na našem področju v

članstvo ZK vključuje premalo mladine. Po njegovem mnenju je za tako ugotovitev iskati vzroke v dejstvu, da komunisti ne skrbimo dovolj za to, da bi dajali mladini primeren zgled. Res je, je dejal, da si dokajšnje število komunistov prizadeva, da so lahko mladini pri delu in dejanjih zgled, še vedno pa je preveč takih, ki ostajajo le pri besedah, ne sledijo pa jim tudi dejanja. V razgovorih z mladinci lahko večkrat slišimo, da nekatere med njimi od njihove odločitve, da bi stopili v vrste ZK, odbija občutek, da imajo posamezni komunisti določene privilegije. Taka miselnost je vsakakor protislovna s statutom in programom ZKJ, zato jo bo treba izkoreniniti. Obstaja pa najbrž zaradi premajhnega sodelovanja med komunisti in mladino. Res je, da ima mladina na razpolago sredstva in napotke za delo, ni pa konkretne pomoči. Zato je pri mladini prišla do izraza druga skrajnost, da je svojo dejavnost v pretežni meri prenesla na kulturno-zabavno in športno aktivnost, zanemarljivo pa svojo družbenopolitično vlogo. Drži, da tudi kulturno-zabavna in športna dejavnost ni samo potrebna, temveč tudi koristna, res pa je tudi, da na njen račun ne bi smelo trpeti družbenopolitično delo. Na nekaterih naših šolah delujejo debatni klubi, marksistični krožki in klubi OZN, vendar je to premalo, saj je večina delavske mladine brez posebne možnosti vključevanja v družbenopolitično aktivnost. Ker mladinski aktivni na terenu in tudi v delovnih organizacijah v smislu idejne vzgoje družbenopolitično skorajda ne delajo, ostajajo ti mladinci le opazovalci dogajanj. Zato bi za odpravo tega bilo treba več posluha. Z večjo prizadevnostjo komunistov za povečanje politično idejne aktivnosti mladinskih organizacij bi lahko dosegli, da bi se ne kampanjsko, temveč smotrno povečalo vstopanje mladih v ZK na osnovi njihove lastne presoje in odločitve.

Tovariš Roman Kogelnik je razpravljal o delu in akcijskem programu občinske zveze za telesno kulturo. Ugotovil je, da je pri vseljidski obrambi najbolj važna narodna zavest, privrženost k svobodi in enotnosti v akcijah. Za uspešno izvajanje vseljidske obrambe pa so razen tega potrebni še: telesna kondicija, samopremagovanje in samoobvladanje ter zdravo in izurjeno telo, kar lahko omogoči in nudi le zdrava in načrtna telesna vzgoja. Prav zato je telesna vzgoja posebno važen činitelj tudi pri oblikovanju človeka za obrambno moč ljudstva.

Pri telesni vzgoji ne gre samo za tiste, ki gojijo samo tekmovalni šport, temveč v prvi vrsti za vzgojo širokih ljudskih množic od pionirjev do odraslih. Zato je organizacijo postaviti na mesto, ki si ga zasluži. Zadnji dogodki so upravičenost take zahteve v celoti potrdili. V programu dela, ki so si ga zastavili, sta posebno podčrtana potreba in hotenje šolske mladine po ustanovitvi šolskih športnih društev, zavzetost za pravilno rekreacijo zaposlenih v naši dolini in skupna akcija z delovnimi organizacijami in občinskim sindikalnim svetom za organiziranje vsakoletnih delavskih športnih iger. Pozdraviti je treba tudi njihovo zavzetost za ustvarjanje tesnejših stikov s pripadniki JLA na našem področju. Pri tem ne gre samo za organiziranje medsebojnih tekmovanj, temveč tudi za druge

oblike sodelovanja od razgovorov do predavanj in posvetovanj. Za uspešno izvršitev tako obširnega programa dela pa so poleg prizadevnosti športnih delavcev potrebna tudi denarna sredstva. Zato je tudi njihova upravičena zahteva po uvedbi prispevka za telesno kulturo in njeno financiranje iz občinskega proračuna.

Tovariš Gregor Klančnik je najprej govoril o svojih vtisih in razpoloženju na Češkoslovaškem, ki je vladalo v tej državi v prvih dneh po izvršeni agresiji petih članic varšavskega pakta. Povedal je, da je opaziti veliko enotnost češkoslovaškega ljudstva, ki se je strnilo okrog svojega vodstva. Če so se na področju gospodarstva razmere že normalizirale, bo po njegovem mnenju potrebno precej časa, da se bo pozabilo to, kar se je zgodilo. Tudi pri nas je dejal, smo v dneh agresije dokazali veliko solidarnost in enotnost s češkoslovaškim ljudstvom, sedaj pa moramo to našo enotnost podkrepiti tudi z dejanji. Z boljšimi gospodarskimi rezultati moramo dokazati, da naš sistem ni samo napreden, temveč da nam daje tudi višje gospodarstvo in važne družbene rezultate. Dokazati moramo, da je human in učinkovit med drugim tudi zato, ker bazira na osnovi medsebojnega zaupanja. To dokazujejo sprejeti sklepi vrste naših plenumov in resolucija desetega plenuma. Ko je govoril o poročilu komisije za družbenoekonomske odnose, je ugotovil, da ne moremo biti zadovoljni, če gospodarstvo nazaduje, negospodarstvo pa napreduje. Nadgradnja, je dejal, ne more ugodno vplivati s svojim napredovanjem v dohodku na bazo, temveč moramo nasprotno iskati vse možnosti, da se baza okrepi, ker se bo le tako lahko okrepila tudi nadgradnja.

Povedal je, da so v železarni na Ravnah, ki je prvo polletje letos tudi zaključila z izgubo, od januarja do avgusta povečali realizacijo za 42 %, pri čemer je treba upoštevati, da je bila januarja proizvodnja ne-normalno nizka predvsem zaradi delovanja reforme, splošne liberalizacije uvoza in carinske politike. Po sprejetju sanacijskega načrta so v tretjem četrtletju v primerjavi s prvim polletjem povečali prodajo izdelkov za 10 %. To je dokaj realen kazalec uspeha in izboljšanja položaja v tej delovni skupnosti. Čeprav se ne more mimo tega, da je vzroke za neuspeh poslovanja v prvem polletju iskati tudi znotraj železarne, pa nam že sam podatek, da je bilo lanske poslovno leto zaključeno s 15 milijoni pribitka dohodka nad osebnimi dohodki, letos pa prvo polletje z izgubo, pove, da niso vzroki za tako stanje samo v kolektivu, temveč da so temu botrovali tudi zunanji vplivi. Sanacijski načrt zato zahteva precej ostre ukrepe predvsem v izboljšanju organizacije. »Prepričan sem,« je dejal, »da bomo do konca leta pokrili nastalo izgubo, posebno še, ker dobivamo določeno podporo in zagotovila, da bo vsaj delno rešeno tudi to, kar se mora zunaj kolektiva rešiti v širši družbeni skupnosti.«

Tovariš Marjan Orožen je v uvodu govoril o nekaterih vzrokih hegemonije v mednarodnem delavskem gibanju, njenih ciljih in posledicah take politike, nadaljeval pa z razvojem odnosov med našo državo in Sovjetsko zvezo ter premiki, ki so se po agresiji na Češkoslovaškem izvršili v posameznih delih sveta. Razpravo o tem je

navezal na vseljidsko obrambo in opozoril na bistvo obrambne vojne, pri čemer je povedal, da ta zahteva tudi spremembo našega koncepta obrambe. Ko je govoril o akcijskih programih, ki so bili zadnje čase sprejeti, je poudaril, da morajo ti preiti iz faze političnih razprav na samoupravne organe, ker bo le tako mogoče doseči zahtevano pot. Tam, kjer programi še niso postali predmet akcije, je treba v samoupravnih organih doseči, da bodo delavski sveti tisti, ki bodo formirali skupine in komisije za urejanje določenih problemov. Pri potrebi po obnavljanju ZK je ugotovil, da smo na tem področju v Sloveniji premalo storili zlasti v primerjavi z Makedonijo in Srbijo. Sigurno bomo morali tudi v Sloveniji več storiti za osvežitev vrst ZK ne samo z mladimi silami, temveč tudi z novimi idejami. Ob ugotovitvi, da se je zaradi sedanje situacije precejšen del komunistov ponovno aktiviral, je menil, da bi morali to izkoristiti predvsem za to, da v ZK dosledno izvršimo diferenciacijo in razčistimo s tistimi, ki se v teh trenutkih delu v ZK niso odzvali, da obnovimo naše vrste z mladino, in za to, da urejamo naša notranja vprašanja, izpopolnjujemo samoupravljanje in realiziramo programe, ki smo jih sprejeli.

Tovariš Franc Razdevšek je seznanil konferenco z vsebino zadnjih razprav v skupščini SRS v zvezi s pripravo proračuna za naslednje leto in z nalogami, ki nas čakajo na tem področju. Povedal je, da je tudi v izvršnem svetu prisotna zaskrbljujoča misel, kaj storiti, da ne bi še nadalje padala akumulacija naših delovnih organizacij. Podprl je misel, da bi bilo napak, če bi širili samo nadgradnjo, ne da bi širili tudi gospodarstvo. Večja potrošnja v nadgradnji naj se zato več pokriva iz osebne potrošnje, manj pa iz akumulacije delovnih organizacij. Pravi pa, da smo kljub temu v dosedanjem obdobju nekoliko zamenarili določene kategorije nadgradnje. Pri tem je omenil stališča do vprašanja šolstva in dejal, da moramo v letu 1969 zagotoviti v proračunu potrebna sredstva in do leta 1970 disproporce, ki sedaj vladajo, uskladiti. Drug problem je po njegovem vprašanje staro- in novoupokojenecv. Ta problem je še vedno odprt in ga bo prav tako treba rešiti naslednje leto. Seveda pa bo to zahtevalo dodatno nova sredstva. Za prihodnje leto pa se po oceni republiških forumov pričakuje za 7 % večja proizvodnja, medtem ko naj bi osebni dohodki ob tem porasli za 9 do 10 %. Pripravlja se tudi spremenjen način obdavčitve osebnih dohodkov zaposlenih, po katerem bo v prihodnje vsak sam plačeval prispevek od svojih bruto osebnih dohodkov. Na ta način bo v večji meri onemogočena utaja dohodkov in možnost, da bi se posamezniki izognili obveznostim do družbe. Tako bi nekoliko več sredstev v proračunu dobili tudi iz tega naslova, ne pa samo iz akumulacije delovnih organizacij. Pričakovati je, da se bo pri obdavčitvi osebnih dohodkov uvedla lestvica na družinskega in ne na zaposlenega člana. Bo pa po njegovem mnenju v bodoče treba v nekoliko večji meri zajemati davčne obveznosti tudi iz ostalih dejavnosti, če želimo zadostiti našim potrebam. Popraviti bo treba tudi nekatere stvari okrog našega zdravstva, kar bo zopet zahtevalo določena sredstva, ven-

dar naj bi ta pokrili z uvedbo delimitirane stopnje in povečano participacijo za zdravstvene usluge. Vse to, je dejal, so zaenkrat izhodišča, za katera se zavzema izvršni svet, da naj bi jih naslednje leto uresničili. Na koncu je čestital ravenkim komunistom za dosežene uspehe z željo po novih dosežkih, ki se že kažejo ob odpiranju raznih objektov ob praznovanju 720-letnice Raven.

Po razpravi so člani konference potrdili predloge kandidatov za posamezne organe CK ZKS in CK ZKJ, izvolili delegata za bližnji kongres ZKJ in novega sekretarja komiteja občinske konference ZKS Ravne na Koroškem.

Za delegata za IX. kongres ZKJ je konferenca izvolila direktorja železarne Ravne tovariša Gregorja Klančnika. Zaradi odhoda na novo službeno dolžnost je bil razrešen dolžnosti sekretarja komiteja občinske konference tov. Franc Praznik, za novega sekretarja pa izvoljen tovariš Ivan Žagar, zaposlen kot redni predavatelj na rudarski šoli v Mežici.

Za sekretarja medobčinske konference ZK za koroško regijo je konferenca predlagala dosedanjega člana izvršnega sveta SR Slovenije tovariša Franca Razdevška, diplomiranega inženirja gozdarstva.

Na predlog predsednika delovnega predststva tovariša Franca Faleta so udeleženci konference s splošnim odobravanjem ob zaključku poslali tovarišu Titu še telegram naslednje vsebine:

»Komunisti iz občine Ravne, zbrani na redni seji občinske konference ZKS, Ti, dragi Tito, pošiljamo tople pozdrave. Obljubljamo Ti, da bomo tudi v bodoče zvesto in disciplinirano podpirali vsa prizadevanja akcijskega programa zveze komunistov. Goreče želimo in predlagamo, da Te prihodnji kongres izvoli za voditelja ZKJ, tovariša Edvarda Kardelja pa za Tvojega namestnika.«

NALOGE ČLANOV ZKS NAŠE OBČINE V NASLEDNJEM OBDOBJU

Konferenca je v celoti potrdila tako v poročilih kakor tudi v razpravi izrečeno misel, da je za reorganizacijo Zveze komunistov pomembno predvsem, da so ustvarjeni taki pogoji, ki bodo omogočili večjo aktivizacijo slehernega člana ZK na vseh področjih in vseh ravneh družbenega življenja. Za doseg tega pa je treba točneje opredeliti vlogo, pomen in metodo dela organizacije ZK. Eden izmed osnovnih namenov reorganizacije ZK je v njeni demokratizaciji. Za doseg tega pa je v naši občini potrebno:

Da organi ZK v večji meri kot doslej pritegnejo članstvo k skupnemu oblikovanju stališč. Organi ZK morajo zato postati v večji meri organizatorji dejavnosti Zveze komunistov. Zato morajo razen pripravljavanja sestankov analizirati vse pojavljajoče se probleme ter določati način in metode realizacije sprejetih stališč. Organizacija ZK in njeni organi morajo v praksi ugotavljati odnose članov ZK do izvrševanja sprejetih stališč tako v samoupravnih kakor tudi drugih družbeno političnih organih in organizacijah.

Organizacije ZK in njeni organi morajo pripraviti in sprejeti akcijske programe

dela, ki morajo vsebovati vse bistvene probleme in naloge, do katerih morajo komunisti sprejeti enotna stališča in jih reševati.

Člani organizacije ZK v krajevnih skupnostih morajo sodelovati pri reševanju vseh problemov, ki zadevajo krajevno skupnost in življenje občanov na sploh, komunisti v delovnih organizacijah pa se morajo aktivno vključiti v urejevanje problemov, ki zadevajo njihovo delovno organizacijo od doslednega in uspešnega poslovanja do njenega perspektivnega razvoja, delitve dohodka, medsebojnih odnosov in podobno.

Za učinkovito in uspešno delovanje članov ZK tudi zunaj njihove delovne organizacije morajo biti komunisti primerno družbeno, politično in ideološko usposobljeni. Komisija za družbene, politične in idejne odnose pri občinski konferenci ZK bo zato pripravila program izobraževanja članov, ki ga bo realizirala delavska univerza.

Sprejemanje novih članov v ZK je stalna in pomembna naloga vseh organizacij ZK in slehernega komunista. Prizadevati si moramo, da vključimo v naše vrste ljudi, ki so predani naši socialistični ureditvi. Posebno pozornost je treba pri tem posvetiti predvsem mlajšim.

Vzroki za letos nastalo poslovno izgubo v nekaterih delovnih organizacijah so tako v delovnih organizacijah zaradi slabega poslovanja in pomanjkljive organizacije dela kakor tudi v negativnem vplivu tržišča in nekaterih nerešenih sistemskih vprašanj. Da bi delovne organizacije, ki so zašle v poslovno izgubo, lahko čimprej izboljšale poslovanje in se rešile sedaj neugodnega gospodarskega in finančnega položaja, morajo komunisti, zaposleni v teh podjetjih, bolj prizadeto podpirati vsa prizadevanja za uspešno izvajanje sanacijskih načrtov. Tudi na področju organizacije dela, kadrovske politike, zniževanja stroškov in podobno morajo komunisti bolj elastično in ustvarjalno analizirati ugotovljene slabosti in se dogovarjati o možnostih za njihovo odpravo. Do komunistov, ki do izvrševanja nalog za izboljšanje položaja v delovnih organizacijah ne bodo dovolj prizadevni, je zaostri disciplino. Nastala poslovna izguba in njen porast v delovnih organizacijah pa nalaga tudi občinski skupščini pomembne naloge. Občinska skupščina bo morala zato v bodoče ne samo z nasveti, temveč tudi z ukrepi bolj pomagati tem delovnim organizacijam.

Trgovina se je v zadnjem obdobju v naši občini sicer izboljšala, vendar izbira blaga še vedno ni zadovoljiva. Pri tej dejavnosti pa se pojavljajo tudi nekatere nepravilnosti na področju investicijske politike in zaposlovanja.

Ob primerni davčni politiki bo treba še nadalje podpirati razvoj obrti za zadovoljevanje potreb naših občanov. Občinska skupščina pa bo razen obravnave o možnostih nadaljnjega razvoja obrti morala obravnavati še problem inšpekcijskih služb, ki jih danes v občini skorajda ni čuti. To pa je vzrok čestih nepravilnosti, ki so večkrat predmet upravičene kritike in pripomb občanov.

Komunisti morajo biti aktivneje prisotni tudi v razpravah na področju delitve dohodka in se boriti za odpravo slabosti, ki se sedaj pojavljajo na tem pomembnem druž-

Pionirji so pozdravili udeležence občinske konference ZKS. Inž. Franc Razdevšek sprejema čestitke

benem področju. Komite občinske konference bo zato skupno z občinskim sindikalnim svetom pripravil posebno konferenco, na kateri bo analizirana ta problematika in bodo sprejeta ustrezna stališča.

Občinska organizacija ZK v celoti podpira program izvajanja vseljudske obrambe, ki ga je sprejel koordinacijski odbor za obrambno vzgojo pri občinski konferenci SZDL. Podpira pa tudi prizadevanje na področju telesno vzgojne dejavnosti kot pomembnega činitelja v obrambno vzgojnih prizadevanjih, zlasti program občinske zveze za telesno kulturo.

Posebno pozornost morajo komunisti posvetiti bližajočim se volitvam v predstavniške organe. Zavzemati se morajo za to, da bodo v vse organe izvoljeni tisti občani, ki so že doslej v praksi z delom dokazali, da so za nadaljnji razvoj našega samoupravljanja, za izvajanje družbene in ekonomske reforme in za splošni družbeni napredek. Zoperstaviti se morajo vsem poizkusom, da bi se kandidati postavljali na nedemokratičen način in da bi lahko ka-

korkoli prišli do izraza lokalistični, birokratski, šovinistični in še morda drugi njim podobni interesi, ki niso v skladu z našim političnim in družbenim razvojem.

Razen navedenih samo nekaterih osnovnih zaključkov in nalog, ki so si jih zastavili na svoji občinski konferenci člani ZK in katerih izvršitev je vezana na daljše obdobje, pa bo komite občinske konference ZKS na Ravnah že v bližnji prihodnosti skupno z občinskim sindikalnim svetom pripravil konferenco ZK o razvoju samoupravljanja v naši občini. V sodelovanju z občinskim odborom ZB NOV bo nadalje organizirana konferenca o še odprtih problemih borcev NOV v naši občini. Končno bo komite eno izmed svojih naslednjih sej namenil obravnavi problematike, ki jo pripravlja občinska konferenca SZDL o organizaciji ZMS in življenju mladih.

Izvršitev sprejetih sklepov je vsekakor zahtevna naloga organizacij ZK, zato bo uspeh lahko dosežen samo, če se bodo v njihovo izvajanje aktivno vključili prav vsi člani ZK naše občine.

-et

IZ ŽELEZARSKEGA ZBORNKA

Boštjan Rode, dipl. inž., Jože Rodič, dipl. inž.

STATISTIČNO PLANIRANJE IN VREDNOTENJE METALURŠKIH RAZISKAV

Analiza variance s programi na računalniku ZUSE Z-23

Bralci Železarskega zbornika, Informativnega in Koroškega fužinarja so že opazili, da v teh glasilih pogosto objavljamo članke o metodah matematične statistike ter o uporabnosti in učinkovitosti teh metod. Lahko rečemo, da so metode matematične statistike postale v raziskovalno razvojnem delu železarne Ravne ter pri reševanju kvalitetnih in tehnoloških problemov specialiteta, kakršne se druge železar-

ne in podjetja drugih industrijskih panog ne poslužujejo ali pa vsaj v mnogo manjši meri. To nam daje določeno prednost in lepe možnosti za sistematično postopno izboljševanje nivoja in enakomernosti kvalitete ter posredno tudi za boljše ekonomsko proizvodnjo. Pri tem ne smemo pozabiti, da nam izboljševanje organizacije s sistemom georga odpira še nove možnosti. Bolj organizirano zbiranje podatkov, urejena dokumentacija in tehnologija ter sistem terminiranja nam bo skupno s statističnimi metodami odprl nove možnosti uporabe operacijskih raziskav in elektronskih računalnikov pri vodenju in kontroliranju proizvodnje.

Z uporabo statističnih metod v raziskavah in kontroli ter z uporabo elektronskih računalnikov smo si nabrali dragocene in

obsežne izkušnje. Metode smo razvili v tako obliko, da so pristopne širokemu krogu inženirjev in tehnikov ter vsem sodelavcem s srednjo stopnjo izobrazbe, če le kažejo kolikor toliko volje in čuta za napredne metode dela. Brez modernih metod in tehnike dela danes ne gre več, saj v metalurgiji ne zadošča več »dedovo izročilo« ali počivanje na lovorikah tradicije.

Da bi še razširili krog uporabnikov statističnih metod, smo v obliki kratke najnujnejše razlage, sicer pa predvsem v obliki navodil za pripravo podatkov in tolmačenja rezultatov, pripravili serijo člankov. V prvih smo prikazali osnovne metode. Statistična analiza porazdelitve služi ugotavljanju stanja na osnovi analize dokumentacije iz preteklega obdobja. Različne vrste statističnih kontrolnih kart pa služijo tekoči kontroli ter prikazovanju nivoja in enakomernosti v toku časa.

Z razvojem teh osnovnih metod, predvsem pa z uporabo elektronskih računalnikov, so se odprle nove možnosti, v katerih so se razvile specialne metode statistične obdelave rezultatov v kontroli kvalitete in vrednotenja zanesljivosti zaključkov oziroma ugotovitev. Poseben pomen imajo metode statistično planiranih raziskav. Cilj teh metod je v tem, da iz določenega obsega tehnične dokumentacije (zbranih podatkov) dobimo čimveč informacij in čim bolj zanesljive zaključke ali pa da dobimo potrebne informacije iz čim manjšega obsega dokumentacije in s čim manjšimi stroški.

Eno od takih metod opisuje tudi članek v zadnji številki Železarskega zbornika. To je analiza variance v različnih oblikah. Namenjena je primerjavi različnih postopkov tehnologije, serij podatkov in rezultatov ter izbiri najboljših pogojev. Takih potreb imamo pri naših problemih mnogo in številnih zbranih podatkov ne znamo izkoristiti. V članku so možnosti prikazane in zato ga naj prebere vsak, ki želi prispevati k napredku naše proizvodnje.

(Železarski zbornik 1968/2, str. 99 — 111. Povzetek: J. Rodič, dipl. inž.).

Janez Bratina, dipl. inž.

DOMAČI UPOROVNI MATERIALI ZA VISOKE TEMPERATURE

Proizvodni program železarne Ravne zajema tudi uporabne materiale za visoke temperature, ki so poznani pod imeni ravnin in ravnal. Končni produkt je žica, ki jo proizvajajo v jeklovleku od najtanjših debelin 0,4 mm do 5,5 mm oziroma 6 mm. Tako imenovana grelna žica se uporablja v industriji široke potrošnje za izdelavo grelcev (likalniki, štedilniki, bojlerji, pralni stroji), v metalurški in keramični industriji pa jo uporabljamo v električnih ogrevnih pečeh. Na tem področju je uporaba naših uporabnih materialov zelo raznolika. Poznane so peči vseh konstrukcij, kjer so grelni elementi uporabni materiali, v katerih se električna energija spreminja v toplotno. Tako na enostaven način dosegaмо določene temperature v pečeh, jih reguliramo na določenem nivoju ali po posebnem programu.

Uporovni materiali pa lahko dokažejo svoje dobre uporabne možnosti le ob dolo-

čenih pogojih, zato je potrebno tako pri konstrukciji kot v eksploataciji peči paziti na določena pravila. V članku je prikazano, kakšna naj bo razvrstitev grelnih elementov po stenah peči, da bomo dobili enakomerno temperaturo v peči. Prikazano je, kako pridemo do potrebne električne moči peči. Pri izračunu grelnih elementov so dana navodila, s pomočjo katerih se da hitro dobiti geometrijo in ostale karakteristike grelnega elementa. Največ pozornosti je posvečeno življenjski dobi ravnina in ravnala. Življenjska doba grelnih elementov je najverodostojnejši izkaz kvalitete uporabnega materiala. Vsi uporabni materiali, tako tudi naši, pa lahko živijo le ob določenih pogojih. Visoko starost bodo dosegli:

— če se pri izbiri kvalitete uporabnega materiala pravilno upošteva temperatura peči;

— če se pri prvem segrevanju — krstu — doseže dobro formiranje površine grelnice žice;

— če smo pri dimenzioniranju grelnice upoštevali atmosfero peči; površinsko obremenitev;

— če smo po navodilih izdelali in skonstruirali grelni element;

— če smo izbrali dovolj kvaliteten material za nosilno konstrukcijo grelnega elementa itd.

Vsi ti vplivi so v članku podrobneje obdelani. Kot pri vsaki napravi tako tudi in še posebno pri uporabnih materialih zadovoljstvo uporabnika ni odvisno samo od proizvajalca naprav, ampak tudi od uporabnikovega odnosa do naprave, ki izvira iz njenega poznavanja. Vsebinski namen članka sta zato posvečena boljšemu poznavanju obratovalnih lastnosti in možnosti ravninskih uporabnih materialov.

(Železarski zbornik 1968/2, str. 133—152. Povzetek: J. Bratina, dipl. inž.)

Tone Pratnekar, dipl. inž.

RAZISKAVE OBSTOJNOSTI BRZOREZNIH JEKEL

V katalogih proizvajalcev orodnih jekel navadno za kupca ni najvažnejših podatkov, to je o vzdržljivosti, in najprimernejše geometrije rezalnega roba orodij iz brzoreznih jekel.

Železarna Ravne kot proizvajalec orodnih jekel že nekaj let intenzivno raziskuje kvaliteto brzoreznih jekel. Širina raziskovalnega dela na tem področju je že prerasla okvire domačih raziskav, zato so se raziskave domačih jekel vključile v jugoslovanski projekt raziskav obdelovalnosti.

Na tem področju je raziskovalna dejavnost v državnem merilu na nezavidljivi višini, saj JUS standard ne predpisuje metod in pogojev, po katerih naj raziskave potekajo. V članku bo opisanih nekaj metod preizkušanja rezalne obstojnosti orodja, za katere je že izdelan in preizkušen program raziskav. Železarna Ravne je v svojih raziskavah obstojnosti domačih brzoreznih jekel uvedla novost s statističnim vrednotenjem rezultatov in z uporabo metod statistično planiranih raziskav.

Posamezne statistične metode in njihova izvajanja ne bodo obširno opisana, ampak se bomo omejili samo na tolmačenja, ki

smo jih dosegli z analizo eksperimentalnosti rezultatov.

Rezultati dosedanjih raziskav niso imeli namena samo reševati problem slabe vzdržljivosti, ampak naj bi dajali trdnejšo programsko osnovo za nadaljevanje raziskovalnega dela po izbrani in preizkušeni metodiki.

Metode raziskav oziroma postopki preizkušanja obdelovalnosti in obstojnosti orodij še niso standardizirani. Prav tako še ni podpisan enoten kriterij za vrednotenje obdelovalnosti oziroma obstojnosti.

Vzrokov za tako stanje je več. Najvažnejši so cenenost in enostavnost eksperimentalnega postopka, nato pa splošni kriteriji, ki bi dali zanesljivo vrednost obdelovalnosti nekega materiala. Poseben problem je tudi definicija pojma obdelovalnosti, ki še ni splošno določen. Nekatere dežele, kot so ZDA in Nemčija, so že pripravile osnove za enotno vrednotenje obrabe.

Preizkusi obdelovalnosti se izvajajo za določanje obdelovalnosti obdelovancev in za določanje realnih sposobnosti orodnih materialov ter ugotavljanja načina obrabe orodja. Najbolj znane metode preizkušanja so:

- preizkus temperaturne obstojnosti,
- preizkus obstojnosti poti rezanja,
- preizkus obrabne obstojnosti,
- zarezno obrabni preizkus,
- preizkus rezalnih sil,
- videz odrezkov,
- preizkus z radioaktivnim merjenjem obrabe orodja,
- preizkus z vzdolžnim nihanjem orodja.

Namen predpisanih metod je zagotoviti enotne pogoje preizkušanja, ker se le v tem primeru lahko pride do primerjalnih rezultatov. Kratkoročne preizkusne metode težijo k enotnemu označevanju obdelovalnosti in rezalne vzdržljivosti ter k čim manjši porabi orodja, materiala in časa in k sigurnosti rezultatov.

Za vse preizkusne metode velja enoten pojem obdelovalnosti, ki ga označujemo kot lastnost obdelovanca, ki se da lažje ali težje izoblikovati z rezalnim orodjem v želeno obliko. Obdelovalnost je toliko boljša, kolikor daljša je obstojnost rezalnega roba na orodju, čim krajši je čas odrezovanja določenega volumna materiala, čim boljša je kakovost površine obdelovanca, čim manjša je poraba energije in čim bolj je ugodno oblikovanje odrezkov. Najvažnejše spremljevalke, ki vplivajo na obdelovalnost in obstojnost orodja, so: rezalna hitrost, presek odrezka (pomik, globina), geometrije rezalnega roba, material orodja, hladilno sredstvo, togost obdelovalnega stroja in različni drugi vplivi. Znatni vpliv na obdelovalnost imajo tudi lastnosti in stanje obdelovanca, npr. trdota, natezna trdnost, žilavost, kemični sestav itd.

V večini primerov je obstojnost orodja najenostavnejša merjena veličina. Obstojnost rezalnega roba, merjena v časovnih enotah, je čas dejanskega dela orodja od brušenja do otopitve pod danimi pogoji dela. Rezalni rob je med rezanjem različno obremenjen. V splošnem razlikujemo: obremenitev orodja zaradi trenja, ki nastane pri cepljenju odrezka od osnovnega materiala, med cepilno ploskvijo orodja in odrezkom ter obdelovancem in prosto plo-

skvijo noža. Pri tem je lahko kritična temperaturna obstojnost ali obrabna obstojnost. O temperaturni obstojnosti govorimo takrat, kadar rezalne sposobnosti rezalnega roba noža odpovejo zaradi povečanja temperature. Obrabna obstojnost pa je obstojnost, ki jo določuje obraba oziroma otipitev rezalnega roba, medtem ko je vpliv temperature nepomemben.

Največ se v praksi uporablja preizkus temperaturne obstojnosti, ker je po svoji naravi najbližji običajnemu struženju. Čeprav je preprost, dovoljuje preizkušanje vrste pogojev, kot so: vpliv temperature kaljenja in popuščenja na obstojnost, vpliv geometrije rezalnega roba, vpliv pomika in globine na obstojnost orodja itd.

Zaradi takih lastnosti smo ga tudi mi uporabili v raziskavah obstojnosti brzoreznih jekel elomaks in BRC-3. Na tem mestu se bom omejil samo na analizo rezultatov, zato ne bom opisoval termične plati preizkusa. Merilo za obstojnost je čas struženja, v katerem orodje popolnoma otopi. Čas struženja je dejanski čas rezanja. Znak za popolno otipitev orodja je pojav svetle pege na obdelovancu.

Praktične preizkuse obstojnosti brzoreznih jekel smo izvedli v laboratoriju raziskovalnega oddelka v železarni Ravne za vrsto jekla elomaks (Č. 4882) in BRC-3 (Č. 9782).

Namen temperaturno obstojnostnega preizkusa je bil določiti optimalno toplotno obdelavo in najboljšo geometrijo rezalnega roba, pri kateri bo dosežena maksimalna obstojnost. Pri obeh jeklih elomaks in BRC-3 so bili noži kaljeni pri treh različnih temperaturah in popuščani na dve ali na tri različne temperature. Pri vsaki veji toplotne obdelave smo preizkušali vpliv treh različnih cepilnih kotov γ (pri BRC-3 tudi vpliv dveh nagibnih kotov λ) na obstojnost strgarskih nožev. Za nože, ki so dali pri temperaturno obstojnem preizkusu maksimalne rezultate (najdaljše čase obstojnosti), smo izvedli tudi obrabno obstojnostni preizkus, ki zasleduje vrsto in velikost obrabe proste ploskve, merjene od rezalnega roba.

Namen zadnjega je bil določiti za obe jekli karakteristično obliko obrabljanja.

Z uporabo metod statističnega vrednotenja poizkusov smo prišli z najmanjšim ob-

- 1' — kaljenje 1200° C + popuščenje 540° C 2-krat po 1 uro
- 2' — kaljenje 1220° C + popuščenje 450° C 2-krat po 1 uro
- 3' — kaljenje 1220° C + popuščenje 560° C 2-krat po 1 uro
- 4' — kaljenje 1240° C + popuščenje 560° C 2-krat po 1 uro

Za vsak cikel toplotne obdelave so bili preizkušeni noži s koti $\gamma = 10^\circ$, $\gamma = 15^\circ$ in $\gamma = 20^\circ$ pri konstantni rezalni hitrosti $v = 15$ m/min.

Iz rezultatov analize variance je bilo razvidno, da pri opisanih pogojih preizkušanja in navedenem obsegu preizkušanja vpliv cepilnega kota γ močno prevladuje nad drugimi preizkušeni vplivi. Vpliv toplotne obdelave na čas obstojnosti je statistično nepomemben. Analiza vpliva cepilnega kota kaže, da je statistično pomembna (z 99 % gotovostjo) že vsaka razlika za 5° . Največje čase izdržljivosti daje največji od preizkušenih kotov (to je $\gamma = 20^\circ$).

Istočasno z merjenjem časa smo za vsak nož izmerili še širino obrabe na prosti

Tržišče zahteva vedno večji asortiment našega pnevmatičnega orodja

segom eksperimentiranja do sigurnih zaključkov.

Pri jeklu elomaks so bili poizkusi namenjeni tudi upravičevanju modifikacij v kemijski sestavi. Zato glavni namen preiskav z jeklom elomaks ni bil v doseganju visokih obstojnosti nožev in v absolutnem vrednotenju, ampak predvsem na osnovi rezultatov petih preizkusnih šarž razviti in praktično prikazati metodo medsebojnih primerjav in vrednotenja, pri katerih bi bili subjektivni faktorji pri ocenjevanju čim bolj odpravljeni.

Izkazalo se je, da je to s statističnimi metodami in smiselnim planiranjem preizkušanja in zadovoljevanjem zahtev slučajnosti dobro izvedljivo.

Pri preizkušanju strgarskih nožev iz jekla elomaks je bil namen določiti vpliv toplotne obdelave in geometrije rezalnega roba. Na razpolago je bilo 28 nožev iz petih šarž brzoreznega jekla elomaks. Noži so bili tako toplotno obdelani:

ploskvi. Glede na cikel toplotne obdelave je pri konstantni rezalni hitrosti $v = 15$ m/min najmanjša obraba pri kaljenju 1220° C in popuščenju 560° C. Če na kratko povzamemo zaključke, potem lahko rečemo, da spremembe kalilnih temperatur v predpisanih mejah ne vplivajo bistveno na obstojnost rezalnega roba.

Zaključki razprav mnogih avtorjev soglašajo v trditvi, da orodja iz brzoreznih jekel zahtevajo večje kote kot orodja iz karbidnih trdin. Kolikšni so najugodnejši koti, pa ni vedno jasno in v katalogih podajajo precej nepopolna priporočila. Izvršeni preizkusi z jeklom elomaks so delno rešili to neznanko ali vsaj pokazali pot k nadaljnjim poizkusom.

Sprememba kota $\gamma = 10^\circ$ na kot $\gamma = 20^\circ$ je povečala obstojnost nožev za več kot 50 %.

Pri ugotavljanju obstojnosti strgarskih nožev BRC-3 je bil potek podoben kakor pri nožih elomaks. Poizkus je bil obsežnejši in na osnovi izkušenj pri preizkušanju jekla elomaks vnaprej natančneje planiran. Na razpolago je bilo 80 nožev, vsi noži so bili iz ene šarže jekla, kar daje ugotavljanju vpliva toplotne obdelave večjo gotovost. Noži so bili kaljeni na treh različnih temperaturah in za vsako temperaturo kaljenja popuščani pri dveh različnih temperaturah popuščenja.

Obstojnost nožev smo ugotavljali za cepilne kote $\gamma = 6^\circ$, $\gamma = 15^\circ$, $\gamma = 10^\circ$, pri hitrostih $v_1 = 15$ m/min, $v_2 = 21$ m/min in $v_3 = 28$ m/min.

Za nože, ki so bili kaljeni na 1290° C in popuščani na 560° C, smo ugotavljali tudi vpliv nagibnega kota $\lambda = 0$ in $\lambda = +4$.

Z analizo variance smo ugotovili, kako vplivajo na obstojnost različni ciklusi toplotne obdelave, kako cepilni kot γ in kako nagibni kot λ .

Omejil se bom samo na zaključke posameznih analiz, ker bi podrobnejše opisovanje izračunavanj presešlo okvir tega članka.

— Najboljši je cikel toplotne obdelave kaljenje 1290° C + popuščenje 560° C.

— Nagibni kot $\lambda = +4^\circ$ je boljši (povprečno povečanje obstojnosti za 35 %) od nagibnega kota $\lambda = 0$.

— Najboljši je največji cepilni kot $\gamma = 15^\circ$.

— Pri manjši rezalni hitrosti je obstojnost večja.

— Pri nižjih kalilnih temperaturah daje boljše rezultate nižje popuščenje, pri višjih kalilnih temperaturah pa višje popuščenje. Ta pojav je tudi z metalurškega vidika popolnoma logičen.

— Vpliv kalilnih temperatur na obstojnost nožev je pomemben le pri večjih cepilnih kotih.

Nujno je, da se v prihodnjih preizkusih posveti nagibnemu kotu λ več pozornosti. Poizkusi bi se morali izvesti vsaj še za dva večja nagibna kota $\lambda = 8^\circ$ in $\lambda = +12^\circ$.

Iz opisanega izhajata dva osnovna zaključka:

— Z izvedenimi preizkusi je bila prvič izdelana metodika oziroma shema preizkušanja, ki lahko služi za vsa nadaljnja pre-

izkušanja tudi za vsa ostala rezalna orodja, kot so frezala, industrijski noži itd.

— Obdelava rezultatov je izdelana s statističnimi metodami, s čimer se odpravijo vsi subjektivni in drugi vplivi.

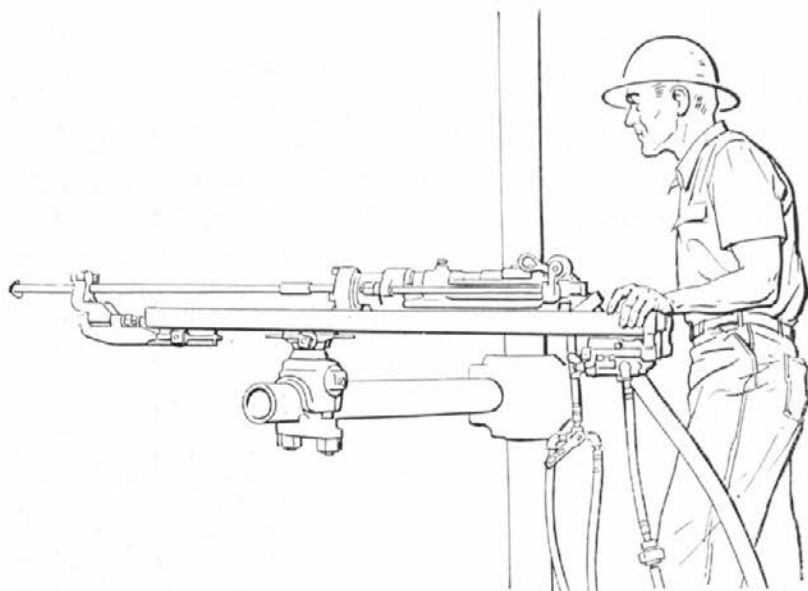
— Za brzorezno jeklo elomaks in BRC-3 je bila s preizkusi določena optimalna toplotna obdelava in najprimernejša geometrija rezalnega roba strugarskega noža.

Smoter prihodnjih preizkusov naj bi bil, da dobimo kompleksen kriterij za obrabo orodij in obdelovalnosti jekla.

(Železarski zbornik 1968/2, str. 113-132. Povzetek: Tone Pratkanar, dipl. inž.)

Andro Bertapelle, dipl. inž.

Pnevmatično orodje in železarna

Slika 1 — vrtanje s starimi težkimi stroji na stebrih

Že dalj časa sem razmišljal o tem, kako opisati pnevmatično orodje, njegov razvoj in uporabo glede na železarno. Ne vem, če je najboljša pot, za katero sem se odločil, namreč — lastno doživljanje razvoja pnevmatičnega orodja.

Takoj po vojni leta 1945 sem po tedanjih pravilih moral imeti šest mesecev fizičnega dela v rudnikih, če sem hotel položiti diplomski izpit. Prišel sem prvič v neki premogovnik v Dalmaciji in iskreno povedano, po dveh dneh dela sem trdno sklenil, da ne bom za stalno v rudnikih, saj mi je bivanje v težkem jamskem zraku, v požarih in strupenih plinih, če sem pomislil na svež in čist zrak na površini, bilo dokaj težko.

Pri izdelavi hodnikov in rofov so za vrtanje lukenj uporabljali vrtalna kladiva. Nekoč sem, ko mi je čas dopuščal, ogledoval to kladivo. Delavec — vrtalec — me je nagovoril: »Tovariš študent, vi gotovo dobro poznate delovanje tega stroja, saj se v šoli natančno učite o njem...« Sram me je bilo priznati, da prvič vidim kladivo in da o delovanju tega stroja še v osnovi nimam nobenega pojma. Opravičevanje, da tedaj še nisem imel izpita iz strojništva, me ni preveč potolažilo. Pozneje, v nadaljevanju »počitnic«, sem poiskal knjige in preštudiral delovanje pnevmatičnih kladiv, da ne bi še kdaj prišel v zagato.

Naslednje počitnice sem »odgaral« v velikem rudniku v Srbiji, in sicer kot pomočnik takrat najboljšega vrtalca, znanega

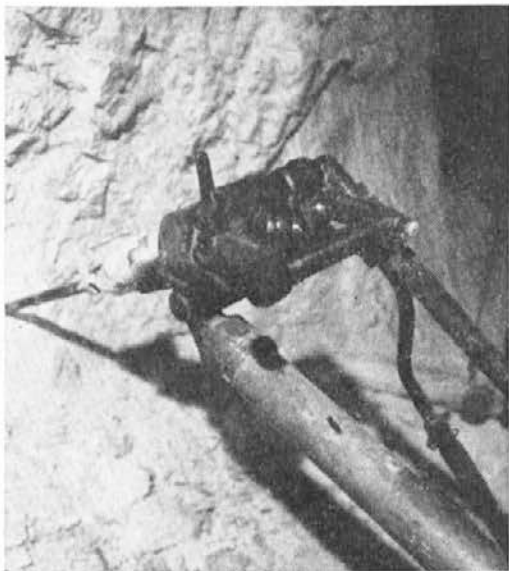
udarnika »Muhameda«. Vrtali smo na odkopih velikosti 15 m × 20 m. V odkop se naredi podolžna zarez v stropu in se po-

tem stoje na materialu v nastali zarezi vrtajo horizontalne vrtine dolžine ca. 2 m.

Na takem odkopu sta navadno delala dva vrtalca in zavrtala v 4 do 6 izmenah 300 do 500 m. Vrtalni stroji so bili montirani na železnih stebrih teže od 50 do 100 kg; prav toliko so tehtali tudi stroji in lafete. Zjutraj smo montirali lafeto s strojem na poprečno cev, prej smo pa seveda morali utrditi stebre. Vrtalo se je s kladivi tipa »drifter« ameriške predvojne proizvodnje. Seveda je celotna manipulacija potekala ročno. Še potiskanje kladiv se je opravljalo s polževim kolesom (na takrat starejših tipih). Ker je moj vrtalec zavrtal okoli 50 vrtin, sem moral z velikim, težkim ključem ca. 200-krat odviti in priviti glavni vijak, ki je držal kladivo. Vrtalo se je z jeklenimi svedri, na katerih je rezilo bilo kovano. Rezila so vzdržala 30 do 50 cm vrtanja. Za sto izvrtanih metrov smo rabili nekaj več kot sto svedrov ali 1300 kg, ki jih je bilo potrebno prnesti na odkop. To je seveda bila moja dolžnost kot pomočnika. Prahu ni bilo, vrtalo se je z vodnim izpiranjem, vendar sem bil na koncu izmene ves premočen. Toda kaj vse to, ko so nas pa na koncu dela prišli snemat kot udarnike. Me ne sicer niso upoštevali, temveč mojega vrtalca, ki je takrat pod lučmi reflektorjev (normalno smo s karbidovkami slabo videli) sam vrtal z dvema strojema. Moja dolžnost je bila skrbeti, da se me ne bi videlo na posnetkih, da pa sem med snemanjem kljub temu pravočasno zamenjal sveder, odvil ali privil utrditve. Pri temperaturi 30 in več stopinj C, pri 100% vlagi, pri kapljanju vode za vrat in z mnogo vode na tleh, pri slabem zraku se fotografirali in kino snemalci na srečo niso dalj časa zadržali. Tako mi je bilo omogočeno, da sem poslušal ne preveč dostojne, zato pa krepke izraze mojega vrtalca in razmišljal, kako je bilo mogoče, da nisem opazil, kako se mi je pri enem od strojev sveder zabil v razpoko in sva ga sedaj vlačila ven. Moj vrtalec je

Slika 2 — proizvodi železarne na sejmu 1968 a) vrtalno kladivo na podpornih nogah s skico paralelnega zaloma, b) razbijalno kladivo, c) globinsko kladivo s kronami (na polici)

Slika 3 — najnovejši izdelek; 28-kg kladivo s centralno komando na glavi in povratno podporno nogo

po posluhu takoj vedel, kaj se dogaja, ampak zaradi razdalje strojev ni mogel pomagati. Če računamo, da udari bat v kladivo najmanj 30- do 50-krat v eni sekundi po svedru, potem je tudi laiku jasno, da zabijanje svedrov lahko preprečijo samo najbolj izurjeni vrtalci, in to samo takrat, če so stalno na preži.

Skoraj sem pozabil povedati, da nam je stalno primanjkovalo rezervnih delov. Dobivali smo jih iz na novo prispelih strojev. Ker sem se sedaj »že spoznal« na dele, sem včasih pomagal v delavnici in sem sam odhajal v magazin po nove stroje. Pri razstavljanju so se ti deli zelo svetili, ker so bili visoko polirani. Mojster delavnice je nekoč pripomnil: »Nikoli v Jugoslaviji ne bomo izdelali takih delov.«

Ko sem bil kot državljani zelo užaljen in sem premišljeval, zakaj mi ne bi mogli izdelati tako lepih, svetlih delov kot Amerikanci, saj so oni tudi samo ljudje, me je mojster poučil, da je za izdelek zelo važno vprašanje sestav in kvaliteta materiala, šele potem obdelava in zunanji blišč. Vse to pa zahteva dolgoletno preizkušnjo in veliko prizadevanje. Takrat teh besed nisem jemal tako resno, kot so bile izrečene.

Moji kolegi pri upravi rudnika, ki so takrat že imeli diplomu za sabo, so v meni videli študenta, ki jim lahko pomaga pri kontroli kvalitete delov, ki so bili izdelani doma. Takrat so kontrolirali vzdržnost batov železarne Ravne in sem tedaj prvič slišal za železarno.

Nešteti podatki za bate, kot so: številka kladiva, hitrost vrtnja, število delovnih ur, zastoji, pritisk zraka, število obratov, vrsta materiala, poraba energije itd., so bili vpisani s plavo in rdečo barvo v izredno skrbno vodenem zvezku. To je zame predstavljalo veliko težavo in sem si mislil, kako je le mogoče vse te podatke meriti in jih voditi! Razmišljal sem tudi, ali bom le kdaj lahko tudi jaz sam na osnovi zbranih podatkov mogel kaj povedati in zaključevati. Dva dni sem vpisoval podatke v zvezek, nakar so moji kolegi in jaz tudi uvideli, da moja pisava ni nič boljša od doma izdelanih batov, od katerih so nekateri zdržali eno uro ali celo še manj in se skrčili za cel centimeter (danes bati normalno zdržijo več kot 10.000 zavrtnih metrov ali celo

eno leto.). Nad mojo pisavo in bati sem bil popolnoma razočaran, za konec pa sem še stopil na zarjaveli žebelj, ki mi je skozi škorenj prebil stopalo. V bolnišnico le nisem šel, ker je to bil zadnji dan moje prakse in sem pač od prihrankov nabavil letalsko karto do Dubrovnika ter tam v morju zdravil nogo, kar seveda ni imelo nič več opraviti s pnevmatikom.

Po končani šoli, bilo je leta 1949, sem dobil službo v rudniku Mežica. Delo v podjetju z veliko tradicijo, z vpeljano tehnologijo in sistemom dela ter s tradicionalnim rudarskim tovarištvom mi je dokaj ugajalo. Dela sicer ni primanjkovalo in je, kar mi je najbolj ugajalo, bilo mogoče študirati in delati analize, ki so se potem izvajale.

V rudniku so takrat izdelovali ca. 1000 do 3000 m rofov na mesec ali tudi do 30 km na leto. Ti rovi so služili za raziskavo, transport materiala ali vode. Temu primereno je bilo potrebno veliko število vrtnih kladiv. Spominjam se samo nekega poročila, kjer je omenjena letna vsota 1.000.000 zavrtnih metrov. Vrtnje lukenj v apnenecu je bila že od nekdaj specialiteta rudnika Mežica. V teh letih so dosegli lepe uspehe z napredovanjem, učinki pa so presegali učinke v sosednjem Bleibergu in normalne učinke vrtnja, ki so jih takrat imeli v Zahodni Nemčiji.

Hvala gre seveda boljšim strojem od onih, ki so jih uporabljali naši sosedje. Za take učinke odpade nekaj tudi na organizacijo, dober pritisk zraka, na prizadevanje delavcev in na norme, ki so bile fiksirane za najmanj eno leto. K temu je v letu 1952 pripomogla še uporaba monoblok svedrov, ki imajo rezilo iz trde kovine. Večkrat jih imenujejo »vidia« po Kruppovi oznaki tega materiala »wie Diamant« — trdo kot diamant, kar pa seveda ne drži povsem.

K vsem tem uspehom je treba pripomniti še naslednje. V začetku 1951. leta je bilo treba nabaviti za vrtna kladiva iz Amerike rezervnih delov za več kot 30.000.000 din za borih 120 kladiv ali skoraj za 300.000 din delov za posamezno kladivo. (Danes velja kladivo RK-21 naše železarne 137.000 din.)

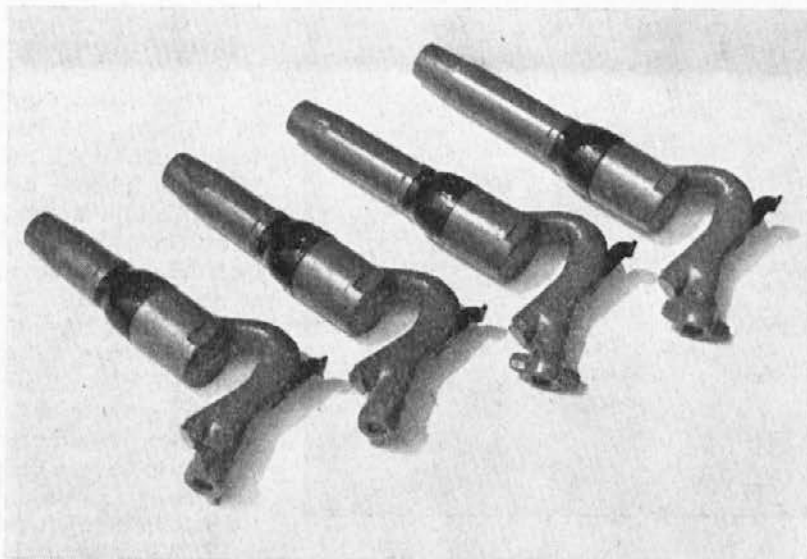
Zaradi pomanjkanja deviz in dolgih dobavnih rokov se je seveda začelo razmišljati, kako bi se nekateri deli izdelovali doma. Železarna je bila sosed, torej najbolj polklicana za tako delo. Da ne bom predolg: čez dve leti je izdelava batov (na katerih

je železarna že prej zbirala izkušnje) dosegla zadovoljivo raven. Sodelovali so pri tem rudarji in metalurgi z laboratorijem in pregledi nekaj tisoč batov, ki jih je rudnik po preizkušnji vračal v železarno. Mislim, da lahko pripomnim, da sem vodil vso organizacijo in kontrolo zbiranja podatkov v rudniku in zaradi ostrih pripomb večkrat bil videti kot sovražnik št. 1 železarne.

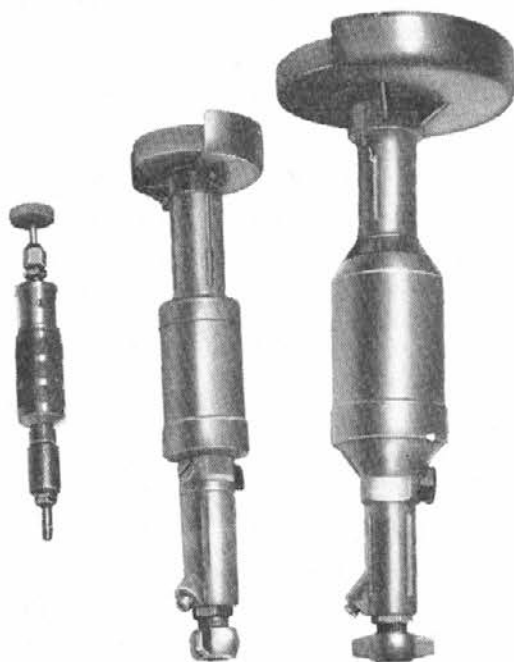
Danes se bati izdelujejo iz specialnega jekla posebno kontroliranih šarž, kontrolirajo se razpoke, obdelava in centričnost pa dosega nekaj tisočink milimetra. Se pa še vedno ne polirajo, kar bi še izboljšalo in izpopolnilo že danes zadovoljivo kvaliteto proizvodnje.

V 1952. letu je Luka Leskošek obiskal obe sosednji podjetji v Mežiški dolini in po direktivah Izvršnega sveta je stekla proizvodnja pnevmatičnega orodja. Za začetek se je izdelalo kladivo manjše teže. To je tip RK-18, ki je nastal iz starega Flottmanovega kladiva AT-18. To kladivo ni občutljivo za slabo ravnanje, ni niti ekonomično niti nima posebnega učinka, ker porabi veliko zraka. Idealno je pa za podjetja, ki nimajo preveč vrtnja na enem mestu, ki se veliko ne ukvarjajo z vzdrževanjem in ekonomskimi računi za to vrsto mehanizacije. Zato bo ravno v podjetjih, ki nimajo lastnih delavnic, kot so razna komunalna podjetja za vzdrževanje cest in kanalizacije ter delno v gozdarskih podjetjih, še nadalje osnova za dela pri odstreljevanju. Osvajanje tega orodja pa ni teklo gladko. Kot bi bilo danes, se spominjam izjave inž. Zorca, takratnega upravnika jame, da bo železarna potrebovala najmanj dve leti, da bo izdelala dobro kladivo. V rudniku se je to smatralo za pohvalo in spodbudo železarne, nekaterim pa se je zdelo, da je to podcenjevanje možnosti železarne in je bilo veliko razburjenih duhov. Trajalo pa je le nekaj let, da se je dosegla določena raven kvalitete v materialu in obdelavi. Žal še danes zabredemo v težave bodisi pri mehanski ali termični obdelavi.

Naslednji tip kladiva je bil zelo resno izbran in je tedaj predstavljal skoraj vrhunski dosežek v tem razredu kladiv. Še danes to kladivo za standardna dela drži svojo trdno pozicijo. Prav dobro se je splačal dveletni študij osvajanja. Ta tip kladiva je v rangu ameriških ekonomskih kladiv in po njihovem vzoru ga je z metuljča-

Slika 4 — serija serikalnih kladiv

Slika 5 — brusilni stroji

stim ventilom še bolj izpopolnilo podjetje Atlas Copco. S to vrsto kladiv je Atlas Copco izpodrinil z evropskih trgov nemško industrijo. Proces z napredkom Atlas Copca se še danes nadaljuje in ga čutimo tudi mi na našem tržišču. Veliko manj se je uveljavil v Franciji, ker so te tovarne že prej prešle na ameriški način proizvodnje. Slabo se je odrezala domača tovarna »Trudbenik« Dobj, ki je napačno naslonila svojo proizvodnjo na nemška kladiva, tako da se delo te tovarne na področju rudarskih kladiv v Jugoslaviji praktično ne pozna.

Sedanja situacija kaže na vse večjo ekspanzijo Atlas Copca, in sicer v Indijo, kjer že ima svoje tovarne, na Kitajsko in v Sovjetsko zvezo, saj je to do sedaj, kolikor vem, edina tovarna, ki reklamira svoje proizvode v rudarskih strokovnih časopisih te dežele.

V Jugoslaviji je prodanih okrog 20.000 vrtnih kladiv tipa RK-18 in RK-21 naše železarne.

Slika 6 — nabijalnik

Kje se vse uporabljajo ta kladiva? Pogledajmo malo okrog sebe. Zakaj tolikšna uporaba? Se je kaj spremenilo po vojni? Smešno vprašanje: dosežki zadnjih 20 let ali pa dobri stari časi! Ali je res, da so obstajali? Začnimo z gospodinjami, ki so zjutraj zakurile ogenj, prale na roke, nosile vodo, ribale tla in bile skoraj zmeraj dolžne mestnemu trgovcu ali pa lačne. Moški so kadili najbolj poceni cigarete, pili mošt, vino pa bolj poredko, kaj pa šele avto, ki ga je imel samo »generalni« rudnika, da ne omenimo tavanja po cestah na morje ali pa k sosedom v inozemstvo,

Vprašali boste, kaj ima vse to opraviti s pnevmatičnim orodjem. Saj se res zdi, da nič, vendar je povezava zelo tesna.

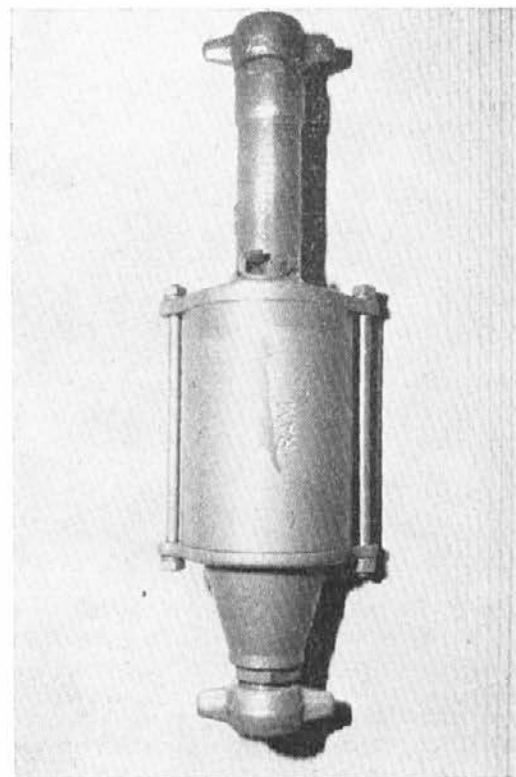
Za gospodinske stroje: štedilnike, kuhalnike, likalnike, pralne stroje, sesalce itd. je potreben tok. Tega dobimo večinoma iz hidroelektrarn. Turbine, ki obračajo generatorje in tako dajejo tok, dobijo vodo za svoja kolesa iz raznih akumulacijskih jezer in tunelov. Tuneli so večkrat dolgi na desetine kilometrov, premera pa celo več od 8 metrov. Malokomu je znano, da so te desetine kilometrov na hidroenergetskih sistemih Senja, Rame, Peručice, podvodne in podzemeljske elektrarne in razni prostori izdelani prav s kladivi železarne Ravne.

V zadnjem času se lahko pohvalimo, da se skoraj v večini kamnolomov vrtajo luknje premera do 100 mm in do globine prek 30 m s specialnimi globinskimi kladivi naše proizvodnje. Ta kladiva zahtevajo specialne lafete, kot je naša zadnja. Vendar so kladiva bila že prej v proizvodnem programu in vrtala na inozemskih lafetah ter lahko s ponosom rečemo, da so delala pod vodo za moderno luko Bakar, zvirtala veliko vrtnin v remontni ladjedelnici Martinšćici in v zadnjem času poglobljajo luko Pulj. Seveda je to samo nekaj najvažnejših objektov, da ne govorimo o naših kladivih v vseh rudnikih bakra, svinca, boksita itd. Tudi kamenje za ceste, predori, kanali in podobno so direktno ali indirektno proizvod odstreljevanja, torej dela z našimi kladivi.

Bodoči razvoj težkih kladiv za kamnolome je zagotovljen, če se bomo razvijali. Zadoštuje naj podatek, da proizvajamo danes ca. 80 do 100-krat manj kamnov in agregatov kot razvite dežele, ki imajo že zgrajeno svoje cestno oziroma transportno omrežje (sem spadajo tudi železnice).

Mogoče se spomnite starih slik ali ste mogoče sami kdaj videli, kako vrtalec vrtalca tišči v hrbet, da bi lahko vrtal. To je bilo normalno do iznajdbe podporne noge. Pnevmatične podporne noge proizvajamo danes v železarni in je železarna zaslužna, da je tisočem vrtalcev olajšala delo. Pri vrtanju z lahкими kladivi 11 kg so vrtalci v Mežici z lahkoto delali in zraven kadili. Zaradi iznajdbe podporne noge so se začela uporabljati težja kladiva. Kladiva do 30 kg izdelujemo v novejšem času tudi mi, niso se pa še popolnoma uveljavila na našem tržišču. Proces uporabe podpornih nog se je v Evropi in Ameriki končal nekje okrog 1950. leta. Pri nas so do takrat podporno nogo uporabljala samo večja podjetja. Danes je tudi pri nas končan ta proces, vendar so še manjša podjetja, ki podporne noge ne uporabljajo.

Kladiva delujejo tako, da bat udari 2000 do 3000-krat v minuti po svedru, obenem

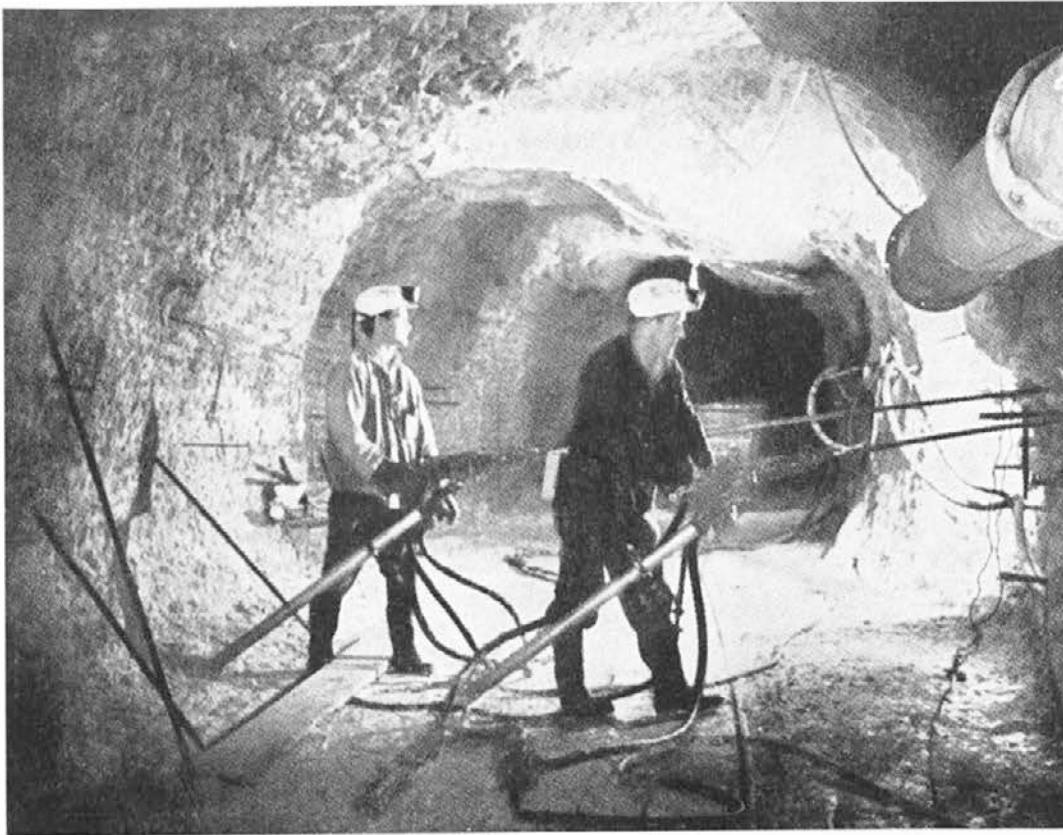
Slika 7 — avtomatična mazalka

pa ga vrti s hitrostjo od 200 do 300-krat v minuti, tako da se dno vrtine pri enem obratu pokrije z desetimi udarci. Pri tem delu nastaja ropot, ki je škodljiv za zdravje, in je nujno, da imajo vrtalci zaščitena ušesa. Seveda je hrup, ki ga v predoru povzroča 10 do 12 30 kg težkih kladiv, takšen, da mi je še dva dni po takem obisku brnelo v ušesih! Še težje je držati kladivo v roki ali pa z njim ravnati. Če ste poskusili, ste verjetno imeli enak občutek kot vsak začetnik, da vam bodo kosti v sklepih šle narazen. Te vibracije so veliko bolj nevarne kot zvok in pri vrtalcih, ki vrtajo brez podpornih nog, prihaja včasih do vnetja sklepov v roki in ramenu, kar se lahko opazi, ker ti sklepi potem otekajo.

Če se danes podamo v katerokoli mesto v Jugoslaviji, lahko trdim, da se bomo srečali z nadležnim hrupom in ropotom, ki ga povzročajo kompresorji in seveda tudi kladiva. Orodje, ki se tam uporablja, je skoraj vedno izdelek železarne. Niso pa to vrtna kladiva, saj so po navadi v bližini stavbe, ki bi jih streljanje lahko poškodovalo. Za taka dela (razbijanja) se uporabljajo odkopna ali razbijalna kladiva, pri katerih bat samo udarja, vendar ne obrača konice, kakor je to primer pri vrtnih kladivih.

Oznaka teh kladiv je ROK-07, ROK-09, ROK-12 in RRK-30. Pomenijo pa (R) avne (O)dkopno (K)ladivo 7, 9 ali 12 kg in (R)avne (R)azbijalno (K)ladivo teže 30 kg.

Družino kladiv dopolnjujejo še kladiva, ki se uporabljajo za čiščenje litine, sekanje železa, za izdelovanje zvarov, kladiva za obdelovanje kamnov in kladiva za nabijanje peska v kalupe. V programu so tudi brusilni stroji, torej stroji, ki se vrtijo na komprimiran zrak. Kaj se z njimi brusi, nam je vsem v železarni znano. V primerjavi z brusilnimi stroji na električni tok, kljub temu da so naši stroji dražji, so zaradi uporabe zraka določene prednosti, ker so v primerjavi z električnimi neobčutljivi na preobremenitve, in če se pokvarijo, se napaka lahko odpravi.

Slika 8 a — naš poskusni delovni prostor v Mežici

Vzporedno z razvojem pnevmatičnega orodja je bilo samo po sebi umevno osvajanje proizvodnje raznega pomožnega orodja, armatur in spojnic, kot so npr. pipe, ventili, odkopne in vrtalne konice ter monoblok svedri.

Navadna konica, ki je samo kos jekla premera od 25 do 32 mm in dolžine okrog 500 mm, ni nič posebnega. Vprašali boste, kako je bilo mogoče, da smo potrebovali ca. 10 let, da smo to orodje kvalitetno spravili na evropsko raven (od 1954. do 1964. leta).

Površinska in termična obdelava, navsezadnje tudi valjanje in material so nam delali nenehne težave, dokler se ni tehnološki proces ustalil.

V rudarski tehniki vrtanja je menda največji dosežek v povojnem času iznajdba vrtalnega monoblok svedra.

Prvi začetki izdelave segajo tja v leto 1926-1928 z začetkom proizvodnje trde kovine (widia). Šele po vojni je Švedom uspelo utrditi trdo kovino v kvalitetno primeren drog in izdelati monoblok sveder. Ta izdelava je praktično še danes njihov monopol.

Monoblok sveder je šesterooglata votla jeklena palica debeline 22 ali 25 mm, premer luknje 5,5 mm, dolžina od 400 (ali manj) do 4.800 mm. Na enem koncu je izdelan vtični del, ki pride v kladivo in ima prstan, na drugem koncu je enorezno rezilo iz trde kovine, ki je zalotano v utoru na izkovani glavi. Zadeva je videti precej enostavna. Marsikdo pa se je že prepričal, da to ni res. Lahko omenim, da sem tudi jaz to uvidel, saj sem se pred železarno ukvarjal z lotanjem trde kovine v svedre. Danes npr. Italija nima lastne proizvodnje monoblok svedrov, Zahodna Nemčija, Francija in ZDA, če želijo kvalitetne svedre, večkrat sežejo po švedski proizvodnji. Proizvodnja tega orodja npr. v Avstriji peša že nekaj let in ni ne po kvaliteti ne po količini večjega pomena.

Kaj je potem pravzaprav dosegla železarna?

Začelo se je leta 1958 provizorno, obrtniško, s starimi, neprimernimi stroji in se je delalo skoraj po vseh obratih. Surovi svedri so se vozili na rezanje, obdelavo, kovanje, kaljenje, kontrolo in na koncu v odpremo. To je pomenilo iz skladišča v mehanično, iz mehanične v kovačnico, potem v kalilnico in spet v mehanično, tako da je en sveder naredil nekaj kilometrov, preden je bil izdelan. Razmere za izdelavo so bile obupne in se je samo zavesti ljudi zahvaliti, da kvaliteta ni zdrknila pod ničlo.

Na delovnih prostorih posameznih podjetij se kvaliteta izdelave ni mogla kontrolirati, vsaj ne redno, in podatki, ki so se dobili, so bili večkrat nepopolni in nasprotujoči si. Torej ni bilo mogoče natančno vedeti, če je proizvodnja kvalitetna in v kakšni meri. Jasno je bilo edino to, da so bili izredno kvalitetno izdelani svedri, žal pa je takih bilo malo, potem pa so prihajale partije, ki sploh niso bile za rabo. V tovarni pa se ni vedelo, kateri so v redu, kateri pa ne. Čakale so se reklamacije in na njihovi osnovi smo sklepali o kvaliteti. Če jih je bilo malo, potem se je pač dobro delalo. To je bila zelo velika pomota, posebej takrat, ko so se odškodninske zahteve posameznih večjih podjetij skušale zmanjšati ali pa sploh ne priznati. Taka podjetja še danes uvažajo svedre, in nočejo ničesar slišati o železarni. Manjša podjetja so bila zaradi pomanjkanja deviz srečna, da so le nekaj dobila in so zmeraj pristala na rabsodbo železarne.

Svinčnik, ura, lesena palica in meter ter delo na delovnih prostorih, polnih prahu ali vode, so bili edina rešitev iz zagate, če smo hoteli vedeti, kaj smo zmogli in kaj zmoremo v proizvodnji svedrov. Osnovali smo posebno delovno mesto v Mežici z dvema vrtalcema in enim nadzornikom. Ti delavci poskušajo uničiti naše svedre in kladiva. Do sedaj so zavrtali čez 100.000 me-

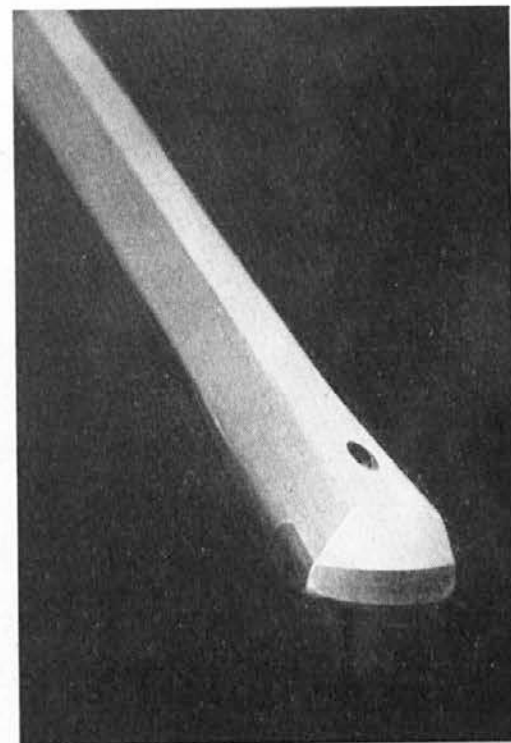
trov ali približno 70.000 vrtin. Vsaka serija, seveda smo jih uvedli in natančno označili, gre skozi praktično kontrolo in natančno vemo, koliko metrov zmoremo.

Dokaz o izboljšavi kvalitete: prva redna prodaja Mežici je prišla leta 1967 in je do danes velika zaloga, ki je bila v špediciji v začetku leta, razprodana. Omeniti moram še to, da imajo skoraj vsa inozemska podjetja konsignacijska skladišča svedrov v naši državi.

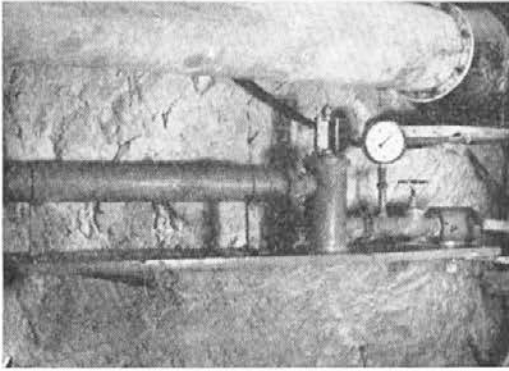
Tehnologija je bila bila velik problem in so leta na tem delali tehnologi in metalurški laboratorij. Mislim da je prav, če vsem, ki so delali, na čelu z inž. Zupanom, posebej pa tov. Francu Hrastniku, na tem mestu izrečem zahvalo za izredno prizadevanje pri osvojitvi tehnološkega procesa, kateremu so tudi Švedi izrekli hvalo. (Poročilo inž. Zupana s poti po Švedski.) Da ta hvala ni bila zgolj vljudnostna, nam je dokazal enoletni preizkus v Mežici, kjer smo na 121 preizkušenih svedrih imeli samo 1 do 2 % napak. (Bili so časi, ki še niso tako daleč, da so te napake zajemale med 50 do 98 % svedrov!)

Vsekakor sem jaz tudi prišel na svoj račun iz mlajših dni. Poročil, ki jih lahko merimo na kile, polnih številčk in raznih podatkov, je bilo dosti napisanih. Marsikdo pa zanje ni imel časa ali pa se mu tudi čitati ni ljubilo. Kaj pa vse to, če smo vendar uspeli! Da bi obdržali kvaliteto, nam je popolnoma jasno, da je še zdaj potrebno zelo vestno delo, k temu pa še nadaljnja kontrola v tovarni in na delovnih prostorih zunaj nje. Poročilom, ki bodo od časa do časa razburjala duhove s svojimi zaključki in povzročila zaskrbljenost vodstva tovarne, se bo kljub vsemu še vedno težko izogniti. Kaj hočemo, ko pa obstaja izrek: »Per aspera ad astra« — po trnovi poti do zvezd — star kakor svet.

Eden od načinov pridobivanja rude in kamnov na površini je metoda z etažami, lahko bi to imenovali stopnice, samo da je višina posamezne stopnice od ca. 6 pa vse do 100 metrov. Na vsaki etaži se zavrtajo vrtine od zgoraj navzdol (včasih so jih vr-

Slika 8 b — monoblok sveder

Slika 9 — kontrolna merilna naprava na našem delovnem prostoru v Mežici

tali poševno navzgor!) in seveda odstrelijo, tako da z vsako odstrelitvijo odrežejo po en pas etaže.

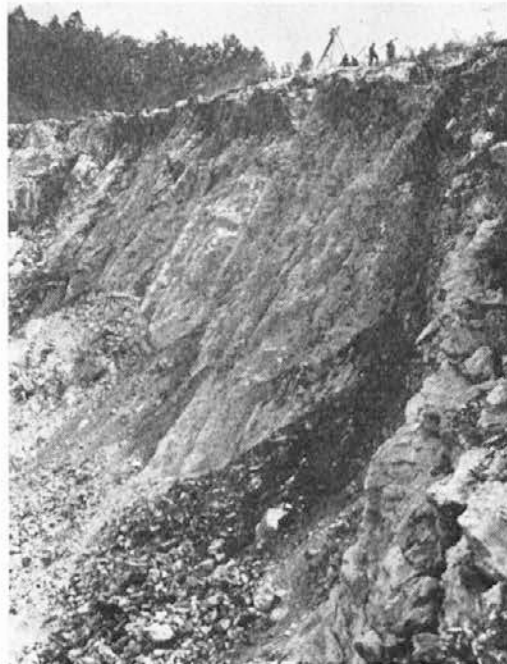
Staro je pravilo, da mora vse napredovati hitreje in seveda bolj poceni. Da bi se dosegale večje hitrosti vrtnanja, so danes spet v modi (sicer ne zaradi mode, ampak zaradi finančnih efektov) težka kladiva, pri katerih je bilo potrebno včasih postavljati svedre in z velikim ključu uravnavati smeri. Teža kladiv se je danes še povečala, toda spremenil se je njihov učinek. Postavljanje na delovno mesto gre brez težav, ker so navadno na gosenicah — samohodna, torej so lafete postavljene na traktorje. Postavljanje v določen položaj se vrši s pritiskanjem na gumbe, delo pa opravi hidravlični sistem. Tudi vrtnalni drogovi pri nekaterih vrtnalnih strojih »se sami« postavljajo na mesto, odvijajo ali zavijejo, pač ubogajo tistega, ki pritiska na določene gumbe ali pa premika ročice. Taki stroji so v rabi na površini, delno pa tudi v jamah.

Sprostitev uvoza pred tremi leti in naval zastopniških podjetij ter tujih strokovnjakov v Jugoslavijo sta marsikateremu našemu podjetju odprla oči v svet vrtnalne tehnike. Velika gradbena podjetja, ki so polagoma dobivala delo v tujini, so hitro uvidele, da bodo z vrtnalnimi garniturami na kolesih in s hidravliko dosegla boljše uspehe in da bodo kos velikim konkurenci. Sprostitev uvoza jim je omogočila nabavo teh strojev. Zagotovili so si v začetku boljše

poslovnost, vendar tudi odvisnost od uvoza pri nabavi rezervnih delov in križe glede na stalne spremembe deviznega režima. Danes polovica teh strojev, če slučajno niso pri vzorno urejenih podjetjih, po moji presoji ne obratuje ali pa obratuje s polovično zmogljivostjo zaradi okvar in pomanjkanja delov. Za te nove stroje so delali in še delajo razne rezervne dele poklicana in nepoklicana podjetja v Zagrebu, Novem Sadu in tudi v Kladovu, ki je v bližini Đerdapa, ki je danes ogromno gradbišče.

V železarni smo že delali rezervne dele za razne takšne stroje. Tipi in oblike so različni, serije razmeroma majhne, naše kapacitete nezadostne, obenem pa nikakor nismo mogli (kot marsikatera delavnica) takoj zadostiti nastalim krizam pri delu s temi kladivi.

Bilo nam je jasno, da je potrebno nekaj ukreniti. Kljub naši proizvodnji lahkih kladiv smo na tem področju bili malo znani in oddaljeni od vseh centrov Jugoslavi-

Slika 11 a — globinski vrtnalni stroj na kamnolomu Pirešica

Slika 11 b — globinski vrtnalni stroj Ravne pri vzponskem vrtnanju v Lepoglavi

je. V programu smo že prej imeli osvajanje težkih kladiv in specialnih lafet z globinskimi kladivi, ki ekonomsko bolj ustrezajo jugoslovanski industriji kot težka kladiva. Da bi s tem seznanili širšo strokovno javnost, smo organizirali dve veliki posvetovanji, katerim je prisostvovalo več kot 200 strokovnjakov rudarske in gradbene industrije na Ravnah, in to v marcu in decembru 1967.

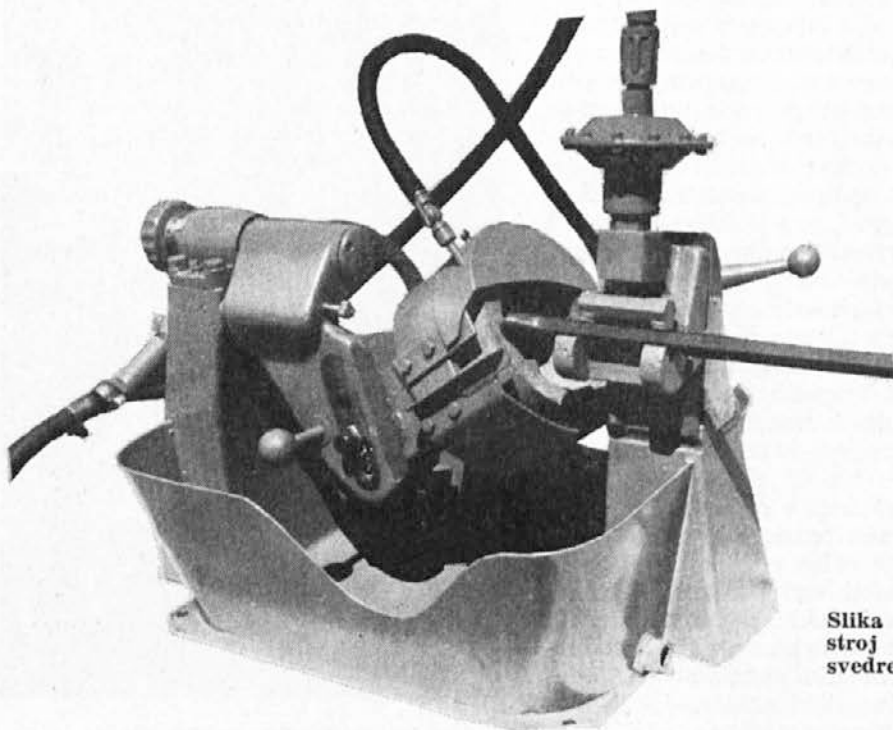
Mnenja in zaključki ter nasveti za nadaljnji razvoj s strokovnimi podatki o vrtnanju so bili ponatisnjeni v dveh brošurah (Vrtnanje in miniranje 1 in 2). Te so bile razposlane vsem udeležencem in večjim podjetjem. To je bila reklama, kakršne na tem področju dosedaj še nismo imeli. Zahteve po naših proizvodih so se povečale in marsikje upajo, da bo železarna uspela zagotoviti ustrezno mehanizacijo za vrtnanje.

S težkimi stroji in lafetami so na našem tržišču inozemska podjetja. Posegli smo v boj. Ali jih bomo lahko izrinili iz našega tržišča? Če to nameravamo, kako naj to storimo?

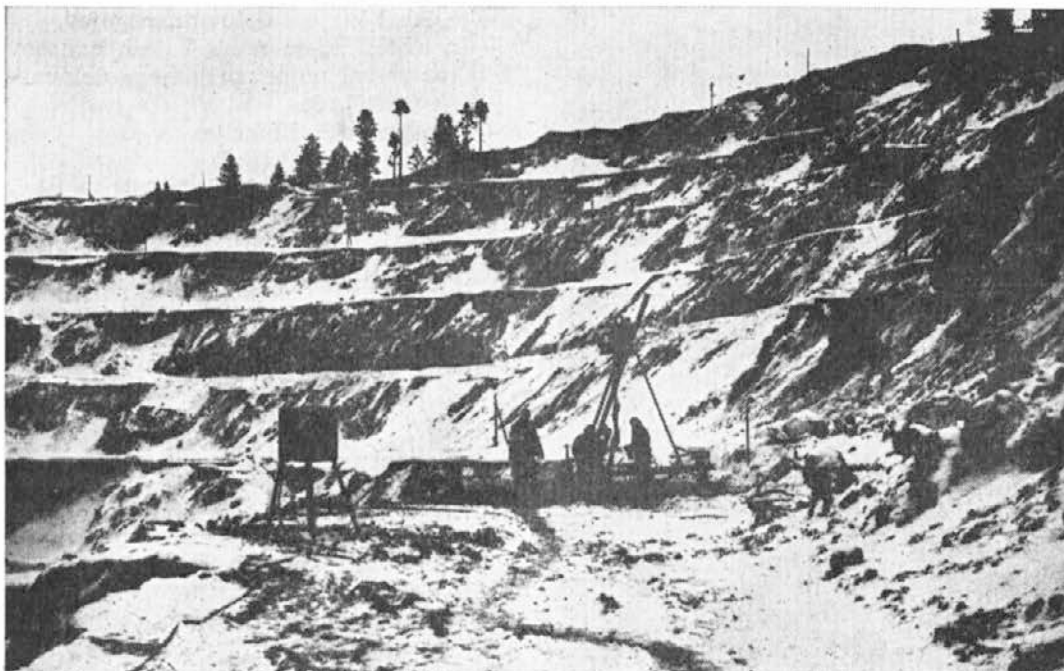
Proizvedli smo eno garnituro, vrtnalo napravo na kolesih brez hidravlike in avtomatike. Uporaba ključev je še vedno nujna. Kljub temu je bilo to osvajanje zelo težko. Bilo je potrebno osvojiti motorje kladiva in druge drobnarije, ki bistveno vplivajo na kvaliteto. Torej ni avtomatike, ni hidravlike, ni ničesar bistveno našega, razen nekaterih manjših izboljšav, pa smo kljub temu prišli na tržišče in z upornostjo uspeli prodati našo prvo serijo teh vrtnalnih lafet.

Vprašati bi bilo treba kupce, če so zadovoljni! Lahko odgovorimo: »Saj so vendar kupili stroj.« To ni smer, v katero gremo. Dali smo res kupcem stroj, ki jim zagotavlja ca. 5 do 10-kratno cenejšo proizvodnjo, kar pomeni v vsakem primeru izboljšanje in našo afirmacijo. Tehnika in razvoj pa ne stojita! Obstajajo že stroji, ki zmanjšujejo stroške še bolj, torej se v obratovanju bolj splačajo kot naša lafeta. Inozemska podjetja to izredno dobro vedo in po tej plati bodo nudila in dokazovala našim podjetjem ekonomičnost svojih garnitur. Mi pa ne smemo zaspati in nadaljevati moramo razvoj v novo smer. To pa moramo natančno preštudirati, da se nam potem ne bi kaj maščevalo.

Za konec naj povem, da so pnevmatična orodja zelo važna in da so v svetu podjetja — velikani — pri katerih je vrednost proizvodnje pnevmatičnega orodja in pribora večja od celotnega našega državnega proračuna.

Slika 10 — brusilni stroj za monoblok svedre

Slika 11c — globinski vrtalni stroj Ravne na etažah rudnika železne rude Vareš

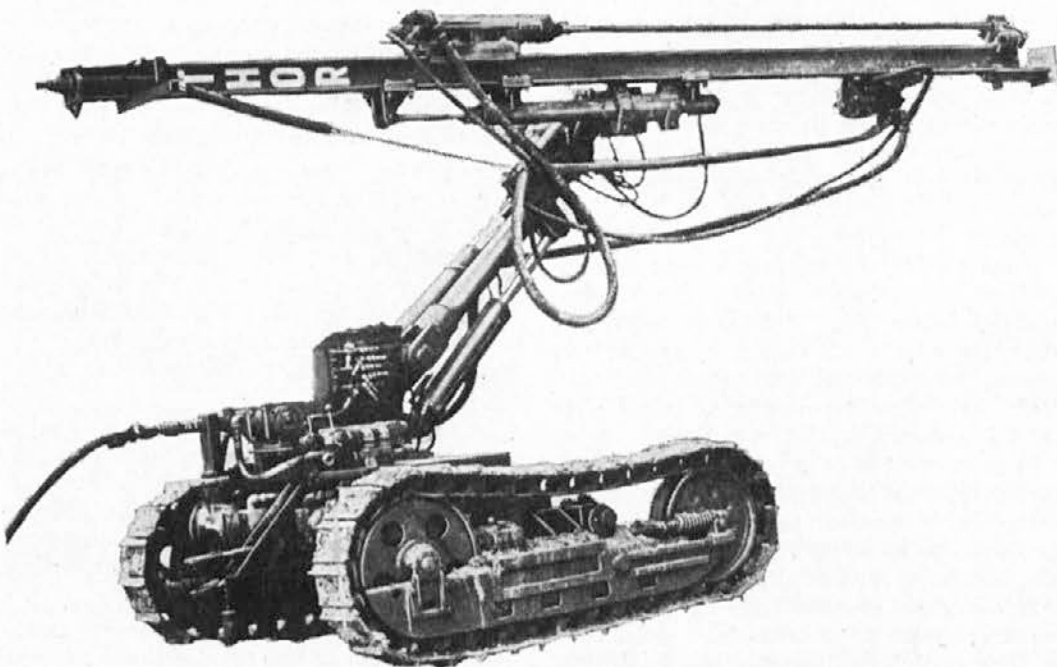
Kje pa smo mi? Od bolj kot skromne ničle v letu 1954 in praktično nepomembne proizvodnje do leta 1960 bomo letos verjetno dosegli promet nad 1,2 milijardi starih din. Skupaj pa je do danes prodanega približno za 13 milijard starih dinarjev pnevmatičnega orodja in strojev. Da to pomeni neodvisnost dežele od uvoza in gradnjo lastne industrije, ni potrebno dodatno opisovati.

Vas zanima uvoz pnevmatičnega orodja in delov? Ta znaša približno toliko, kolikor mi proizvajamo, torej med 1,2 in 1,8 mili-

jard dinarjev. Torej možnosti za nadaljnji razvoj so.

S čim naj zaključim? Mogoče z našim izvozom pnevmatike, ki je izredno skromen (med 50 do 100 milijonov S din), pretežno pa gre v Češkoslovaško, nekaj v Jordan, nekaj v Grčijo in nekaj v ZAR in to je vse.

Pri pnevmatičnem orodju pri nas dela 200 do 300 delavcev. Če računamo še število družinskih članov, je to manjša vas. To delo jih direktno oskrbuje in ta panoga ne daje direktno zaposlenim samo kruha, temveč tudi precejšen delež v investicije in

Slika 12 — težki vrtalni stroj na gosenicah (tuja izdelava). Vsi premiki se opravljajo prek cilindrov na hidravlični pogon

standard. Denarja za takšne reči pa je vedno premalo. Upajmo, da bomo to panogo še nadalje uspešno razvijali in zagotovili potrebna sredstva za nadaljnji razvoj.

O ostrem boju z natančnimi konkurenti iz uvoza bi rad povedal isto kot na začetku, vendar v drugi obliki. Za izdelavo strojev in delov, ki jih je sedaj že več kot 1000, je potrebno, da je vsak del pravilno

in natančno izdelan. Kvaliteta posameznega stroja je odvisna od najslabše izdelanega dela ali pa delavca, ki se najmanj trudi. To je enako kot pri verigi. Veriga nese toliko, kolikor njen najslabši člen. Jaz in verjetno mi vsi ne bi želeli, da smo prav mi ta najslabši člen. Postavimo se tako, da kvaliteto in dobro delamo vsi in bomo na tem področju uspeli požeati nadaljnje uspehe.

Desmi domačih avtorjev

Andrej Sertel

UTRINEK

Kobilica na strehi poje dnevu,
ki pravkar prepereva v lokah.
Ljudje so v hiši zbrani ob ognjišču,
pomešani med svoje sence.

V mislih jim je čas,
ko so med grmi pletli rože.
Pripenjali so jih s šepetom na ramena
in se priklanjali poletju.
Ob mlinu so spraznili čaše iz lapuha,
zapeli pesem koscem,
ki so kačam rezali glave med travo.
Če se je kdo pogreznil v črne mlake,
so ga umili z roso in solzami.
Potem so zopet peli materi, drevesu,
detelji med žitom.

V mislih jim je čas, ko so gorele hiše.
Oči so jih bolele od svetlobe.
Vsak dan je kdo umrl...
Vsak dan je mati rekla: Tiho! Nikogar ni bilo!
— Ko so ustrelili strica, je bil pri hiši
praznik...

Krave so smele tekati po njivah
in rušiti prosene kope.
Nihče ni okregal nas, pastirjev
— mati je skrivala obraz...
Tokrat nas ni poljubovala
in mi nismo peli.

Ko je golob poletel čez deželo,
smo odhiteli za njim:
Jaz sem, oni tja, oni tja, oni tja...

Nocoj sem sam ob ognjišču, pa nas je vseeno
veliko.

Veseli smo.

Marta Petre

J E S E N

Prek hribov zaveli so mrzli vetrovi,
listje na drevju vse bolj rumeni,
pusti so travniki, polja, vrtovi,
cvetja nobenega videt več ni.

Sonce le redko posveti na zemljo,
temni oblaki zakrivajo ga,
z listjem posute so gozdne stezice,
kamor pogledaš, jesen je doma.

Pod hrastovim deblom za sivo pečino
ježek pripravlja si zimski brlog,
od jutra do mraka je pridno na delu,
da zvrhana shramba bo zimskih zalog.

Na bukovju zbrale so se veverice,
skrbno obrale po vejah so žir,
orehrov in lešnikov je le bolj malo,
lahko nastal bi v družini prepir.

Po golem vejevju se zibljejo vrane,
z gore pregnal jih jesenski je čas,
blizu naselij bo lažje živeti,
ko s snegom pritisne neusmiljeni mraz.

Na jug odletele so ptice selivke,
vsa se narava želi odpočit,
le veter nemirni, ta večni popotnik,
vrtinči po zraku osamljeni list.

MISLI

Polna miza ukrade več kot tat.

Horac

*

Junaki so kot slike: da bi jih cenili, jih
ne smemo gledati od blizu.

Ekonomski pogoji za prehod na 42-urni tednik

Od 13-urnega delavnika v začetku prejšnjega stoletja pa do uvedbe 8-urnega delavnika, ki velja danes, je preteklo sto let trdega dela strokovnih delavskih združenj. Pred sto leti je bilo življenje delavcev zelo težko. To nam dokazujejo tudi »Postave« iz leta 1852. Te »Postave« določajo 13-urni delavnik, vendar »se savolj shasa sa pozhi-vati ukashe, da je od osmeh sjutra do pol deveteh sa kosilzhanje, od dvanajsteh do jedne ob poldne sa jushino, ino od stireh do virtelz na pet sa malo jushino, zhasa dovoljeno«. Potemtakem je znašal skupen delovni čas dobrih 11 ur, kar pa je bilo ob tako težkem delu še vedno vseeno mnogo. »Postave« veljajo tako za delavce, ki »na dan«, kakor za one, ki »po shihte delajo. S tem so hoteli poudariti, da velja pravilnik za redne in priložnostne delavce enako. Te »Postave« je izdala »Fužinska oblastnina na Prevaljah« 15. septembra 1852. Delavci so imeli zelo slabe pogoje za življenje, 13-urni delavnik, težko delo, slabo stanovanje in oddaljenost od delovnega mesta. Pri tem se moramo nehote vprašati: »Kaj je imel delavec od življenja?« Ves dan je garal v tovarni, zvečer pa se je ves onemogel od napornega dela vrnil domov v temno, zatohlo stanovanje k svoji družini. Toda ali je bila to sploh popolna družina? Oče je odšel na »šiht«, ko so otroci še spali, in se je vrnil, ko so se spet spravljali v posteljo.

Zamislimo si tega človeka v našem času! Če bi ta delavec mogel videti položaj današnjega delavca in delavsko samoupravljanje, bi ne mogel verjeti, da se je delavec v slabih sto letih dvignil tako visoko, da je postal samoupravljavec, da ga štiti ustava in mu zagotavlja 42-urni tednik.

Razlogi za prehod na 42-urni tednik

V naši državi so bili vloženi ogromni napor od osvoboditve pa do danes, da smo se dvignili iz zaostalosti in da spadamo danes med srednje razvite države Evrope. S tem še ni končana naša pot. Zelo važna naloga našega gospodarjenja je izboljšanje delovnih pogojev delovnega ljudstva, povečanje proizvodnje in povišanje produktivnosti dela. Tako garantira ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije 42-urni tednik s 37. členom v tretjem poglavju. Skrajšanje delovnega časa v naših pogojih gospodarjenja in upravljanja moramo razumeti kot proces, ki je povezan s produktivnostjo in prizadevanjem delovnih kolektivov za sodobnejšo organizacijo dela, večjo produktivnost in še boljše efekte gospodarjenja. Vse to pa ima za končni cilj — višji življenjski standard delovnih ljudi.

Osnovni pogoj za prehod na skrajšan delovni čas je povečanje produktivnosti dela, tako

— da bo ostal obseg proizvodnje najmanj isti oziroma da se bo stalno večal,

— da bo ostala skupna masa netoprodukta najmanj ista oziroma da se bo stalno večala,

— da ostanejo poprečni osebni dohodki najmanj isti oziroma da se bodo povečali.

Kot lahko sklepamo iz zgoraj navedenega, sta dani dve paradoksnii zahtevi: delati

manj časa, pa vsaj isto (ali več) proizvesti in seveda dobiti vsaj isto (ali pa večjo) nagrado; proizvesti isto v krajšem času ob isti nagradi pa pomeni obdržati isto število delavcev brez povečanja. To se pravi, potrebno bo povečati produktivnost dela, da bo s tem pokrit izpad 8. ure. Produktivnost dela se bo morala povečati za 12,5 %, če pa upoštevamo še polurni odmor, pa za 13,4 %.

Produktivnost posamezne delovne ure na dan ni enaka poprečni dnevni produktivnosti, ampak je najnižja v začetku in na koncu delovnega dne.

Delovne ure	1	2	3	4	5	6	7	8
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---

% dnevnega učinka

a) lažje delo	3	12	17	20	18	13	10	7
---------------	---	----	----	----	----	----	----	---

b) težje delo	10	10	18	24	22	10	4	2
---------------	----	----	----	----	----	----	---	---

Da ni produktivnost posamezne delovne ure enaka poprečni produktivnosti, nam kaže tudi krivulja na grafikonu potrošnje električne energije. Krivulja na grafikonu začne padati, preden se začne odmor, po odmoru pa se zelo počasi dviga, nato zopet počasi pada. V serijsko kontinuiranem tipu proizvodnje je gibanje urnih učinkov enakomernejše in bliže poprečnemu urnemu učinku.

Tako lahko sklepamo, da skrajšanje delovnega časa ne bo avtomatično znižalo produktivnosti za 13,3 %, temveč za manj. V vsakem primeru pa je treba nadoknaditi najmanj izgubljeni učinek osme ure.

Ukrepi v gospodarskih organizacijah

Ker je mogoče izpolniti pogoje za prehod na skrajšani delovni čas le s povečanjem produktivnosti dela in zmanjševanjem poslovnih stroškov, je torej treba odkrivati skrite rezerve, ki jih najdemo predvsem v samem delovnem procesu, in odpraviti ozka grla v proizvodnji.

V naših podjetjih bi lahko z enim samim pogojem dosegli vsaj isti rezultat pri 7-urnem delavniku, kot ga dosežejo sedaj, ko delajo po osem ur na dan. Ta pogoj bi bil: popolna izkoriščenost delovnega časa. Vse ostalo, kot: nove investicije, še boljši tehnološki postopki, boljša organizacija dela, bodo prispevali le še k povečanju rezultatov našega dela. Ta predpostavka zveni seveda zelo preprosto; tudi rešitev bi bila preprosta, če bi vsi takoj spremenili način dela in izpolnjevali svoje naloge tako, kot bi jih že davno morali. Toda ekonomičnost delovnega časa ni odvisna samo od delavca. Čeprav delavec pri stroju zelo pridno delo, ni rečeno, da s svojim vloženim trudom proizvede, kolikor je največ mogoče. Važno je tudi, kako je urejena organizacija dela, izkoriščanje kapacitet v proizvodnji in izraba delovnega časa.

Delovna sila

Najvažnejši faktor v delovnem procesu je človek. Njegovo produktivnost je mogoče dvigniti zlasti:

— z dvigom strokovnosti delovne sile,

— z maksimalnim izkoriščanjem delovnega časa,

- z izboljšanjem delovnih pogojev,
- z izboljšanjem medsebojnih odnosov ter ustvarjanjem prijetnega delovnega vzdušja in
- z odpravo fluktuacije.

Stopnja strokovnosti delovne sile

Stopnja strokovnosti delovne sile ima močan vpliv na produktivnost in zato naj bi vse gospodarske organizacije težile k temu, da bi dosegle potrebne strokovno raven kadrov, seveda v skladu z organizacijo in tehnologijo dela. Normativi časa izdelave posameznih proizvodov se morajo stalno zmanjševati. To pa zahteva večjo stopnjo strokovnosti in spretnosti, ki pa se lahko doseže samo z dopolnilnim izobraževanjem. Za aktivizacijo te rezerve je potrebno, da se planira ustrezno izobraževanje kadrov. Potreba po strokovnem izobraževanju je stalna, ker tehnologija stalno napreduje in zahteva neprestane spremembe v metodi dela in normativih, pa tudi delavci in uslužbenci samoiniciativno kažejo močno željo po izobraževanju.

Izraba delovnega časa

Izrabo delovnega časa smatramo le kot eno izmed največjih rezerv za povečanje proizvodnje in produktivnosti dela. Delovni čas je čas, ki ga prebijejo delavci pri določenem delu. Delimo ga na nujni čas, ki ga zahteva sam tehnološki postopek, in v izgube, ki nastanejo med delom. Nujni čas obsega: pripravljalni čas, ki ga porabi delavec za pripravo in pospravljanje delovnega mesta, stroja in orodja, za pregled načrtov, oddajo dela in podobne posle. Pomožni čas, ki ga porabi delavec pri vsakem izdelku v zvezi z izvršitvijo neke operacije, spada k obdelavi, čeprav je zanj potreben, na primer vpenjanje predmeta v stroj. Glavni čas pa obsega tehnološko obdelavo na stroju. Takšno delitev nujnih časov uporabljamo le pri strojnem delu in eventualno pri ročnem strojnem delu.

Izgube pri delovnem času obsegajo krajše čase, ki so med delovnim časom izgubljeni za proizvodnjo. Določene izgube so potrebne, da delo normalno poteka, da se delavec ne preutruja. Imenujmo jih priznane izgube, ali ker z njimi povečujemo normo, dopolnilne čase. Sem spada odmor, čas, izgubljen za higienske potrebe, in podobno.

Izgube izražamo v odstotkih glavnega, pomožnega, tudi pripravljalnega časa, in jih normiramo bodisi vsak čas posebej ali pa, to pa največkrat v enotni višini, za vse čase. Izgube, ki presegajo normirano višino, niso opravičljive, so torej nepriznane izgube.

Prekinitve so daljši zastoji v proizvodnem postopku. Lahko so od delavca odvisne in tvorijo tedaj pretežno kršitev delovne discipline. Nastajajo lahko tudi neodvisno od delavca, bodisi iz tehničnih vzrokov, kot npr. poškodbe stroja, ali pa iz organizacijskih vzrokov, kot npr. čakanje na material. Prekinitve nikdar ne vključujemo v normo dela. Če nastane neodvisno, jo obračunamo in priznamo delavcu v delovni čas.

Poleg vseh že prej naštetih subjektivnih vplivov morajo gospodarske organizacije rešiti še vprašanje normativov, dovoljenih izostankov vseh vrst ter najti in uvesti ukrepe za odpravo in zmanjšanje izgub, ki

nastajajo zaradi izgubljenih ur iz raznih vzrokov.

Za zmanjšanje izostankov in boljše izrabo delovnega časa je treba:

- ugotoviti normative dovoljenih izostankov vseh vrst;
- ugotoviti tiste izgube, na katere lahko gospodarske organizacije vplivajo;
- določiti ukrepe, meje, čas in sredstva za zmanjšanje in odpravo izgub zaradi izostankov.

Poleg izgub mesečnega fonda ur imamo seveda še izgube v dnevnem fondu ur v samem procesu proizvodnje, ko je delavec na delovnem mestu, in to zaradi slabe organizacije dela. Po raziskavah v nekaterih podjetjih je npr. ugotovljeno, da odpade na 8 ur dnevno, če odštejemo polurni odmor in še pol ure za fiziološke potrebe, od 0,5 do 3 ur izgub. Ta neproduktivni delovni čas nastopa navadno zaradi okvar na strojih, pomanjkljivosti transporta, čakanja na dokumentacijo in delovne naloge, kontrolorja, poslovodjo in prekinitev pogonske energije. Če dodamo še izgubljeni čas zaradi »škarta« oziroma napak, je dejansko izguba produktivnega delovnega dne še večja. Na slabo kvaliteto odpade ca. 20 % celotne proizvodnje.

Treba pa bi bilo preučiti tudi čas za fiziološke potrebe, ki znaša pri nas ca. 1,5 ure dnevno. Ali je za to potrebno toliko časa? Saj s tem zopet raste število neefektivnih ur. V ta sklop sodijo tudi čakanje na material in orodje, izgube zaradi proslav in sestankov med delovnim časom, neopravičeni izostanki in zamude, privatni opravki med delovnim časom, nepotrebni odhodi k zdravnikom in podobno. V zvezi s tem so organi upravljanja sprejeli vrsto sklepov, ki naj bi zagotovili boljše delovno disciplino.

Delovni pogoji

Na produktivnost in kvaliteto dela imajo prav tako velik vpliv delovni pogoji. Zato je zelo važno, kakšno je fizično okolje delovnega mesta. Pod fizičnim okoljem razumemo: hrup na delovnem mestu, razsvetljava, ropot in estetski videz okolja. Najbolj problematična je povsod ventilacija. Razsvetljava bi se v mnogih primerih izboljšala samo s čiščenjem svetlobnih teles. Posebno vprašanje so nezavarovani stroji in pomanjkljivosti v električnih napeljavah, ki predstavljajo stalno in precejšnjo nevarnost. Prav tako bodo morala podjetja storiti več za higiensko tehnično varstvo. Skrajšani delovni čas nujno opravlja pritisk na intenzifikacijo dela, vendar pa mora biti intenzifikacija dela predvsem rezultat ukrepov na področju organizacije dela, v izboljšanju pogojev dela, izboljšanju službe HTV ter povečani skrbi za zaposlenega v smislu zdravstvene zaščite.

Notranja ureditev — nagrajevanje

Po podatkih statistik lahko stimulatívna notranja delitev poveča produktivnost dela do 20 % ali še več. Ker je ta rezerva tako velika, naj bi vse gospodarske organizacije pri prehodu na skrajšani delovni čas ponovno preučile svoj sistem oblikovanja in razdeljevanja osebnih dohodkov. Zato se gospodarske organizacije nikakor ne bi smele zadovoljiti s sedanjimi oblikami notranje delitve. Potrebno bi bilo predvsem:

- vezati osebne dohodke na povečanje proizvodnje prek boljšega izkoriščanja ka-

Na zdravje, mamica!

Foto: D. Pisnik

pacitet, boljše kvalitete, zmanjšanja izmečka, boljšega izkoriščanja učinkovitega delovnega časa z merjenjem, to je z delovnimi normami;

- objektivizirati osnove za delo do skrajnih možnosti in izključiti, kjer je le mogoče, subjektivno odločanje;

- prenašati in posredovati izkušnje v nekaterih gospodarskih organizacijah; zlasti tam, kjer nimajo kadrov, ne morejo vedno sami najti takih sistemov, ki bi jim ustrezali;

- ugotavljati dosežene rezultate ne samo za podjetja kot celoto, temveč tudi za posamezne ekonomske enote;

- redno pravilno, pravočasno, razumljivo obveščati in tolmačiti probleme, pojave in dogodke, o katerih naj proizvajalec kot upravljavec izreče svoje predloge in mnenja.

Zelo važno je tudi, kako so v gospodarskih organizacijah postavljene norme. Nekateri delovne organizacije niso korigirale norm, ko so prešle z osemurnega delavnika na sedemurni delavnik — to je pa nestrokovna rešitev. S tem so bolj ali manj administrativno zajamčili, da posamezen delavec prejme enake osebne dohodke v sedmih urah s pogojem, da ustvari isti rezultat, kot ga je dosegel v osmih urah.

Mnogi delavci so izpolnili norme že ob enih ter so se nato pričeli pripravljati na odhod z dela. Zato je nujno, da gospodarske organizacije pretresejo in preučijo normative. Podjetja predvidevajo razna preučevanja proizvodnega procesa in gospodarjenja. Ta način pa nam kaže le na intenzifikacijo dela. Posledice povečanja intenzivnega dela pa so lahko povečanje števila nesreč pri delu, višja stopnja utrujenosti in s tem padec produktivnosti dela. Zato bodo morale gospodarske organizacije temeljito preučiti normative in nagrajevanje v podjetju.

Odprava fluktuacije

Tudi fluktuacija je udeležena pri vplivu na produktivnost in kvaliteto dela in sploh negativno učinkuje na celotno poslovanje gospodarskih organizacij. Stalne spremembe v delovni sili in njeni strukturi povzro-

čajo določene izgube, ker je vedno potreben določen čas, da se novi delavec na novem delovnem mestu na novo delovno okolje navadi. Zato je treba vzroke fluktuacije raziskati in jih poskušati odpraviti. Vzroki so lahko: pomanjkanje stanovanj, neorganiziran in dolgotrajen prevoz na delo, pešačenje na delo, neorganiziranost prehrane, slabi delovni pogoji, slaba higiensko tehnična zaščita, premajhna stimulacija pri oblikovanju in delitvi osebnih dohodkov, seveda pa tudi medsebojni odnosi v kolektivu.

Izkoriščanje kapacitet v proizvodnji

Na produktivnost ima velik vpliv tudi izkoriščanje kapacitet v proizvodnji. Kapaciteta je najvišja proizvodna zmogljivost proizvodne enote ob polnem izkoriščanju razpoložljivih proizvodnih naprav. Z izboljšanjem tehnične opremljenosti, z boljšo uporabo strojev, orodja in naprav lahko najhitreje dosežemo večjo produktivnost. Zato so v izkoriščanju kapacitet še velike rezerve.

Ločimo dve vrsti kapacitet: maksimalno in kombinirano proizvodno kapaciteto. Maksimalna proizvodna kapaciteta velja pri takšnem asortimentu, ki enakomerno obremenjuje vse strojne naprave. Kombinirana proizvodna kapaciteta pa neenakomerno obremenjuje strojne naprave. Tisti stroji, ki so najbolj obremenjeni, zavirajo proizvodnjo in onemogočajo polno izrabo ostalih. Zato moramo po njih meriti zmogljivost. Imenujemo jih proizvodne ožine ali delovna mesta ali oddelki v proizvodni enoti, skozi katere mora preiti vsa proizvodnja. Te proizvodne ožine imajo v primeri z ostalimi najmanjšo zmogljivost. Onemogočajo pravilno izkoriščanje ostalih proizvodnih naprav, zato jih skušamo odstraniti. Odstraniti pa jih je mogoče z nabavo novih ali pa s predelavo starih sredstev za proizvodnjo. Lahko pa jih odstranimo tudi s spremembo tehnološkega postopka, kar pa je navadno težko izvedljivo. Najsmotrnejše pa lahko vsaj začasno razširimo grla, če pri njih intenziviramo delo, s tem da zaposlimo tu najboljše delavce, da delamo v več izmenah, izboljšamo pogoje dela in uvajamo novo mehanizacijo. Nova

mehanizacija zahteva velika vlaganja, vendar so ta zaradi zaostalosti tehnike ponekod nujna.

Organizacija dela

Na produktivnost dela vpliva bistveno tudi način organizacije dela. Da bi lahko delovni proces smotrno organizirali, je treba preučiti in projektirati izboljšanje organizacije dela. Optimalno organizacijo delovnega časa je mogoče doseči:

— s postavitvijo take organizacije delovnih mest, da delavec lahko optimalno izkoristi stroj, orodje, prostor in svoje delovne sposobnosti;

— s skrajšanjem transportnih poti med delovnimi mesti, s čim boljše izrabo transportnih sredstev;

— s postavitvijo skladišča materiala blizu delovnega mesta in s standardno založenostjo potrebnega materiala;

— s postavitvijo takega razporeda kontrolnih funkcij, da delavcem ni treba čakati na kontrolo kvalitete.

Večina delovnih organizacij, ki so prešle na skrajšani delovni čas, je zagotovila povečanje intenzivnosti dela, s tem da je postrila delovno disciplino prihoda in odhoda z dela, preprečila podaljšanje odmorov, toda pomembnejši so organizacijski ukrepi nekaterih delovnih organizacij. Te zagotavljajo učinkovitejše izkoriščanje časa: to je izboljšanje priprave dela, pravočasno priskrbljeni delovni nalogi, zagotovitev materiala na delovnem mestu, predhodno spoznanje z delovno nalogo, izboljšana preskrba z orodjem in izboljšave vzdrževalne službe.

Vsaka gospodarska organizacija lahko ugotovi časovno izgubo in stroške, ki nastanejo zaradi različnih izgub časa, predvsem pa zaradi slabe priprave dela. Ta izguba pomeni močno rezervo za povečanje produktivnosti in ekonomičnosti poslovanja.

Pri analizi organizacije dela ne gre za odkrivanje rezerv v delovnem procesu, temveč je treba preučiti tudi komercialno in kadrovske politiko. Komercialni sektor naj vodi komercialno politiko podjetja in preučevanje tržišča. Preučevanje in razvoj tržišča vodi skupaj s finančnim planiranjem in analizami do optimalnega proizvodnega programiranja, ki bo vsebovalo take proizvode, ki ustrezajo kapacitetam podjetja in omogočajo doseči večji dohodek. Zato spada analiza tržišča v eno izmed osnovnih analiz pri prehodu na 42-urni tednik.

Razpored delovnega časa

Tudi delovni čas ima velik vpliv na produktivnost. Možnosti, kako delati, ko bo vpeljan 42-urni tednik, so naslednje:

1. neprekinjeno obratovanje na podlagi 4. izmene,
2. sistem proste ali tako imenovane »angleške sobote«,
3. deljeni delovni čas,
4. sedem ur na dan.

Pri nas je začetek delovnega dne enoten skoraj pri vseh gospodarskih organizacijah. Mnogo delavcev stanuje daleč od svojega delovnega mesta in morajo vstati zjutraj ob tretji ali ob četrti uri, da bi prišli ob 6. uri pravočasno na delovno mesto, ker prevoz ni povsod ugodno urejen. Zato prihajajo delavci često utrujeni na delo. Vse to neugodno deluje na delovno sposobnost

in na produktivnost, zlasti če upoštevamo v tej zvezi še nenormalno prehrano.

Tudi vprašanje števila delovnih dni v tednu je zanimivo za produktivnost. Menijo, da podaljšanje nedeljskega počitka ugodno vpliva na zdravstveno stanje in na delovno sposobnost. S tem se zmanjšujejo bolezenski, opravičeni in neopravičeni izostanki, na drugi strani pa bi podaljšanje osemurnega delovnega časa na račun skrajšanja delovnega tedna imelo negativne posledice povsod tam, kjer vladajo težki delovni pogoji. Tudi struktura delovne sile ima svoj vpliv: kjer je večina žena, je skrajšanje delovnega časa še nujnejše.

Vse to narekuje, da je treba v celotno problematiko prehoda na skrajšani delovni čas vključiti še razpored delovnega časa glede na konkretne pogoje in specifičnost gospodarskih organizacij. Prehod na skrajšani delovni čas ne zajema samo poslovanja gospodarskih organizacij, temveč priteguje k reševanju tudi občinske skupščine, delavce in njihove družine. Produktivnost je vezana v delovnem procesu na enakomerno in trajno aktivnost in pazljivost delavca, toda ta aktivnost veča utrujenost, ki se stopnjuje vzporedno s številom opravljenih ur v teku delovnega dne. Utrujenost je psihofiziološki pojav in zato se zanj vedno bolj zanimajo psihofiziologi, ker je človek vedno bolj zainteresiran, da poveča učinek svojega dela z manjšim naporom, to je s pomočjo znanstvene organizacije dela.

Posledice skrajšanega delovnega časa

Skrajšanje delovnega časa ima poleg že naštetih učinkov, če ne takoj pa v daljšem razdobju, pozitivne rezultate. Skrajšani delovni čas ima velik vpliv tudi na zdravstvene pogoje delavca. Zdravniki so ugotovili, da je sedem ur dela na dan čas, v katerem se delavec fizično izčrpa, če hoče pri svojem delu doseči polno produktivnost. Če hočemo, da bo delal učinkovito, je nujno, da človek v preostalem času res po-

čiva, da bo v sedmih urah naredil to, kar res more. Zdravniki so bili tudi mnenja, da bo treba nadurno delo nujno omejiti na minimum, delavcem pa v rednem delovnem času nuditi takšen zaslužek, ki bo njim in njihovim družinam omogočil primerno življenjsko raven. Delavci bodo imeli pri skrajšanem delovnem času več časa za izobraževanje. S tem se bo doseglo povečanje strokovnosti delovne sile, povečanje intelektualne delovne sposobnosti zaradi večje možnosti učenja in strokovne usposobitve v šolah, izvenšolskih izobraževalnih ustanovah ali doma, zvišanje nivoja splošne kulture in ustvarjanje možnosti za intenzivnejšo družbenopolitično dejavnost, doseglo se bo tudi povečanje poprečne fizične delovne sposobnosti delavca zaradi zmanjšanja števila in teže nesreč pri delu in zaradi zboljšanja splošnega stanja delavcev. To bo naravna posledica povečanja prostega časa za rekreacijo, šport in počitek.

Skrajšanje delovnega tednika pomeni dejansko prehod z ekstenzivnega na intenzivno gospodarjenje. To pa je pogojeno v izvedbi številnih ukrepov, zlasti na področju organizacije dela in optimalne izrabe vseh faktorjev produktivnosti dela.

Zaključek

Končno je še mnogo rezerv, ki niso navedene. Vse te rezerve bodo lahko odkrili šele z analizo stanja vsake gospodarske organizacije posebej. Rezultati pa bodo odvisni od intenzivnosti, s katero se bodo kolektivi, sindikati, občinske skupščine in zbornice lotili reševanja aktiviranja rezerv oziroma dviga produktivnosti, upoštevajoč pri tem nujnost različnega reševanja prehoda na skrajšani delovni čas.

Z aktivno borbo za skrajšani delovni čas si bodo naši delovni ljudje z razvijanjem svoje osebnosti in sposobnosti ustvarili nove možnosti za pojačanje tempa našega gospodarskega razvoja.

Marija Kolmančič

Na Ravnah nova pošta in ATC

28. septembra letos je bila na Ravnah otvoritev nove pošte in avtomatske telefonske centrale. Ob tej priložnosti je govoril direktor PTT podjetja Maribor, Slovenjegrječan Martin Prevorčnik, o rasti in modernizaciji PTT omrežja v naši krajini. Zaradi aktualnosti objavljamo povzetek njegovega govora.

Uredništvo

Samo v obdobju zadnjih sedem let so samoupravni organi PTT podjetja Maribor usmerili v modernizacijo PTT sredstev in naprav prek 4 milijarde S din, kljub temu pa še vedno zaostajamo za ostalim gospodarstvom in tudi vseh potreb ne krijemo.

V tej dobi je bilo zgrajenih sedem novih poštnih stavb in telekomunikacij v Mariboru in Dravogradu ter sodobne PTT delavnice v Mariboru. Tako imamo danes od skupno 91 poštnih dveh tretjini temeljito urejenih, bodisi novih, preseljenih ali obnovljenih. Vse to izredno cenimo kot pridobitev boljših delovnih pogojev, ki imajo svoj ne-

posredni vpliv na dobro počutje delavca, posredni pa na delovanje in kvaliteto vsega PTT prometa.

Poštno službo smo z urejenimi delovnimi prostori, izboljšanimi poštnoprometnimi vezami, zlasti pa s sodobnimi prijemi v dostavi pošiljk, spravili na soliden nivo. Osemdeset odstotkov pošiljk prevozimo z lastnimi motornimi vozili. V 30 dostavnih okrajih smo prešli od dvakrat tedenske na tri- ali večkratno tedensko dostavo ter na ta način povsem odpravili enkrat tedensko dostavo na dom.

Število prebivalcev izven dostave, ki je zlasti še močno na tukajšnjem področju, smo znižali za 60 odstotkov. Na ta način uveljavljamo načelo generalnega plana razvoja PTT zvez JPTT, po katerem poteka tudi vsa gradnja in ki zastavlja nalogo »danes sprejeta pošiljka — jutri dostavljena«.

V telegrafiji prevladuje sodobna teleks mreža, toda žal zmogljivosti niso zadostne. Interesantom za nove priključke, ki jih je prek 20, bomo ugodili šele v naslednjem

letu po dobavi in montaži nove 160-številčne avtomatske telefonske centrale in ob povečanju števila zvez.

Občanom je vedno bližja telefonska tehnika, ki jo je domača industrija I S K R A lepo razvila. Od tod tudi možnost, da nam je uspelo število avtomatskih telefonskih naročnikov mariborske omrežne skupine iz leta 1961, ko jih je bilo le 2160, razširiti na 5900. Drugače izraženo: leta 1961 so bile na tem področju vključene 3 avtomatske telefonske centrale, danes jih je 23, in konec tega leta jih bo že 27 s skupno zmogljivostjo 7180 naročniških priključkov, pri 48 poštah pa se opravlja tako imenovani polavtomatski telefonski promet.

Ob popolni izkoriščenosti navedenih zmogljivosti bi bila v rabi na 100 prebivalcev dva telefona. Ta kazalnik pa je dokaj neugoden, ako upoštevamo, da je jugoslovanski 2,2, v drugih evropskih deželah pa od 2,3 v Bolgariji do 44 na Švedskem. Odraz nerazvitosti je tudi v tem, da deluje izven javne PTT mreže tod kar 360 stranskih telefonskih central.

Kljub vsemu štejemo leto 1968 za širše mariborsko področje kot izredno pomembno, ako ne celo zgodovinsko. Meseca marca je bila vsa omrežna telefonska skupina prek glavne avtomatske telefonske centrale Maribor, novega koaksialnega kableskega sistema in tranzitne telefonske centrale v Ljubljani vključena v jugoslovansko avtomatsko telefonsko mrežo. S tem je odpadlo ročno posredovanje telefonskih pogovorov, uporabniki pa si sami izbirajo zaželene zveze.

Zveze smo številčno znatno pojačali na relacijah glavna centrala — vozalna, ponekod pa tudi do končnih central. Tod je bilo v zadnjih petih letih položenih nad 2000 km parov zemeljskih telefonskih kablov in vzpostavljenih 60 visokofrekvenčnih kanalov — zvez. V teku so tudi pripravljala dela za montažo modernega 120-kanalnega VF prenosnega sistema z začetno kapaciteto 36 zvez. Naprava, ki je naročena v Italiji, bo še letos povezala vozlišče Dravograd z glavno centralo v Mariboru. S tem bo povezava v tej smeri dokončno rešena tako v pogledu kvalitete prenosa kakor tudi glede števila zvez.

Vključitvi Raven na Koroškem je čez nekaj dni sledila vključitev ptujskega telefonskega vozlišča v jugoslovansko avtomatsko mrežo, seveda prek glavne centrale v Mariboru. Tako nam ostane izven avtomatske mreže le vozlišče Ormož. Sicer pa tudi tod tečejo pripravljala dela, zato trdno računamo, da bo v mesecu maju naslednjega leta vključeno še zadnje vozlišče. S tem bi bila osnovna gradnja telefonije zaključena, osnovna zato, ker popolnega zaključka v gradnji te vrste ni. Razvoj gospodarstva, družbenih služb in solidni življenjski standard terjajo vedno sodobnejše in zadostne TT zveze.

V tokove moderne PTT službe se z današnjim dnem vključuje tudi mesto Ravne na Koroškem. Prvi razgovori v tej smeri so bili pri občinski skupščini dne 13. decembra 1963 ob sodelovanju takratnega predsednika tov. Faleta in glavnega direktorja PTT tov. Jožeta Gerbca. Obema za vse storjeno prav lepa hvala. Priprave segajo torej več let nazaj. Dolga doba do uresničitve pove, da smo na poti od projekta do

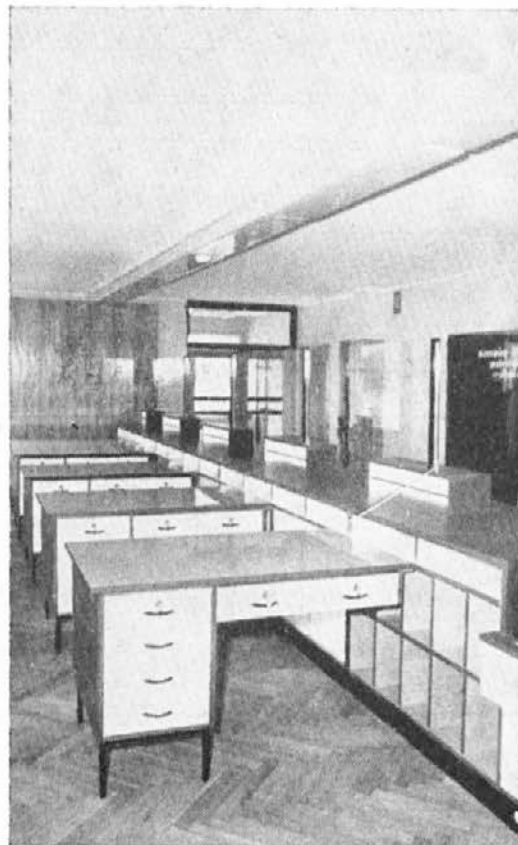
izgradnje imeli niz težav. Te opravičujejo tudi nekoliko pozno vključitev v avtomatsko telefonsko mrežo. Za izgradnjo je bilo več variant, ki pa so zaradi ukrepov gospodarske reforme odpadle. S predstavniki skupščine občine, železarne in stanovanjskega podjetja smo se končno odločili za najcenejšo. PTT prostori so vključeni v stanovanjski objekt, kar je dobro rešil projektni biro Gradisa s sodelovanjem strokovnjaka ZP PTT inž. arh. Tineta Horvata. Prostori so primerni in bodo ustrezali za več desetletij. Pritličje je namenjeno PTT manipulaciji in dostavi. Oprema je izdelana večidel v delavnicah PTT servisa Maribor, pripravljena pa je tudi minimalna mehanizacija, kot električno dvigalo, avtomatski tehtnici in električni žigosni stroj.

Avtomatska telefonska centrala, ki velja 51 milijonov S din, je pod zadovoljivimi pogoji nameščena v kletnih prostorih. Centrala je tipa crossbar ISKRA 58, torej je domače proizvodnje. Na našem področju je vključenih že pet enakih central, kar daje jamstvo za brezhibno delovanje. Zmogljivost centrale je 200 naročniških priključkov, ki so vsi oddani. Kmalu bo treba prve razširitve. Te so enostavne in možne do 1000 priključkov.

Povezava na vozelo centralo Dravograd je izvedena nizkofrekvenčno po zemeljskem telefonskem kablu. Tudi število zvez je zadostno. Centrala se električno napaja iz omrežja, za primer izpada toka pa je opremljena z najnovejšimi ekonomičnimi in kvalitetnimi baterijami »tudor«. Izdelane so po švedski licenci v tovarni rudnika Mežica, ki nam jih je dodelil kot vzorčni kos. Proizvajalcu prav lepa hvala.

Pošta Ravne posluje od 28. aprila 1872. leta. Medtem se je večkrat selila, zadnjikrat leta 1921 v dosedanje prostore, ki so takratnim potrebam povsem ustrezali. Še v letih pred drugo svetovno vojno sta vse posle opravljala en uradnik in en pismo-noša. Telefonski naročniki so bili le trije, povezani po liniji z Mariborom.

Otvoritev novih PTT objektov na Ravnah pomeni zaključek avtomatizacije vse koroške krajine. Področje vozalne telefonske centrale Dravograd, ki je eno najmočnejših v Sloveniji, je popolnoma avtomatizirano. Nanj so povezane avtomatske telefonske centrale Dravograd, Sl. Gradec, Mislina, Črna, Mežica, Prevalje, Vuzenica, Radlje ob Dravi, Podvelka, Ribnica na Pohorju in Ravne na Koroškem. Centrale vključujejo telefonske naročnike petnaj-

Novo, sodobno, praktično

stih pošt. Skupna zmogljivost vseh central je 1140 priključkov, od teh je vključenih 735.

Vse investicijske naložbe veljajo tod zadnjih pet let eno milijardo 150 milijonov S din, pri PTT Ravne pa 160 milijonov S din. Naložbe so precejšnje, toda gospodarsko in družbeno pravilno usmerjene. Reformni ukrepi zahtevajo močno dinamiko in ažurno poslovanje, eno in drugo pa zadostne in kvalitetne PTT zveze. Gledano tako, so bile določitve samoupravnih organov PTT podjetja o izločanju investicijskih sredstev pravilne, pomoč nekaterih gospodarskih organizacij, stanovanjskega podjetja, banke in skupščine občine pa posredovana na pravo mesto. Vsem za veliko razumevanje in naklonjenost prav lepa hvala. Priznanje in zahvalo pa zaslužijo tudi predstavniki združenega podjetja ISKRA in njihovi marljivi sodelavci — monterji kakor tudi strokovni delavci tehnične službe PTT, ki so preključitvena dela za uporabnike opravili skoraj neopazno.

Novi obraz bolnišnice v Črni

Črnska bolnišnica, okrog katere je bilo lani toliko hude krvi, je že februarja letos sprejela nove goste ter se spremenila v zavod za delovno usposabljanje mladine. Naše stoletje, ki je bilo tako do zdravih kot defektnih otrok bolj kruto kot katerokoli v zgodovini (spomnimo se samo tragedij v taboriščih), je spoznalo, da so umsko prizadeti otroci, če se jih prepusti same sebi, družbi v breme, če pa se ukvarjajo z njimi strokovnjaki, le lahko delno povrnejo skupnosti vloženi trud.

Če vsaj približno vemo, kako precizen mehanizem so človeški možgani in kako

malo je potrebno, da pride do motenj, potem bomo tudi boljše razumeli, kako tanka, nevidna je meja med še normalnim in že ne več normalnim. In ob pogledu na te otroke, ki so telesno enaki našim, ki tekajo naokrog in se radi igrajo enako kot naši, pa so po izrazu oči in obraza vendarle nekoliko drugačni od njih, se človeku stisne srce — nihče pač ne ve, kdaj, kako in zakaj mu lahko v lastni družini zraste takšno neobgljeno bitje.

Čisto nič torej ni čudno, da so Črnjani nasploh in okoliški kmetje še posebej prijazni do teh otrok, kadar se srečajo z njimi

Gojenke pri igri

na sprehodih; pod trdo skorjo naših ljudi je skoraj zmeraj mehko srce.

Okoli 70 otrok je zdaj na zavodu, ko pa bodo poslopje dokončno preuredili in opremili, bo prostora za blizu 120 malčkov. Cel štab ljudi se ukvarja s temi otroki:

defektologi, delovni terapevti, medicinska sestra, negovalke, socialni delavec, v prihodnosti pa še psiholog in občasno psihiater.

Zjutraj so z otroki negovalke, po zajtrku gredo manjši »v šolo« k defektologom. Učni program na zavodu je v sorodu z onim v posebnih šolah, vendar je prilagojen sposobnostim teh otrok, ki ne bi zmogli rednega dela niti v posebnih šolah. Starejši gredo v delavnico, kjer jih delovni terapevti privajajo na preprosta dela. Vmes je dopoldne prosti čas za igre, otroci pa se tudi menjajo pri dežurstvu v kuhinji in pralnici, pospravljajo svoje spalnice in pomagajo na vrtu. Opoldne jih spet prevzamejo negovalke, popoldne so z vzgojitelji, utrjujejo pridobljeno znanje, se igrajo in gredo na sprehode. Zvečer delajo z njimi negovalke, ki imajo tudi nočno dežurstvo.

Z otroki delajo na zavodu individualno, se torej posvečajo vsakemu posamezniku, pa tudi delovne skupine so iz istega vzroka majhne ter štejejo le od 6 do 10 otrok.

Zavod je edini take vrste v Sloveniji. Izobrazbeni del plačuje republiška izobraževalna skupnost, oskrbnino pa posamezne občine oziroma starši. Pri svojem delu se zavod nima direktno pri kom zgledovati. V teh nekaj mesecih obstoja pa so dosegli vzgojitelji že razmeroma lepe uspehe. Otroci se v Črni dobro počutijo, navadili so se na red in začeli tudi že privzemati delovne navade.

Seveda pa tu ne veljajo običajna merila, ki smo jih vajeni po vseh drugih šolah. Napredek ni stalen, ti otroci ne zdelujejo razreda za razredom kot njihovi zdravi ali manj prizadeti vrstniki. Če bodo čez nekaj let usposobljeni za manj zahtevna dela pod nadzorstvom, bo namen dosežen. Pa tudi tisti, ki tega ne bodo zmogli, bodo vseeno zapustili zavod boljše pripravljene za življenje, kot so zdaj.

Malokdo pa ve, koliko duševnega napora in požrtvovalnosti zahteva tako delo od učno vzgojnih delavcev zavoda, koliko truda in ljubezni ter samoodpovedi. Malokdo ve za skrb in prizadevnost ravnateljice Marije Standekerjeve, ki je pionir na področju načrtnega dela s prizadeto mladino na Koroškem.

Za sodelavce na zavodu je pridobila večinoma same domačine. Ti sicer že imajo strokovno izobrazbo vsak za svoje delovno mesto, vendar bodo morali z dodatnim izrednim študijem pridobiti še specialno znanje o defektologiji. Ni dovolj, da so poma-

gali ustvariti zavod, socialni delavec bo enako kot medicinska sestra moral znova sestiti h knjigam, da bo bolje spoznal prizadetega otroka in bo kos delu z njim.

Na zavodu so tudi na tem področju že startali, začeli so namreč s seminarji iz likovnega in tehničnega pouka za defektologe, vzgojiteljice in negovalke, da bo tako vsak znal otroke v prostem času primerno zaposliti.

K dosedanjim dosežkom in prizadevnosti lahko delavcem zavoda samo čestitamo in jim želimo dosti uspehov tudi v prihodnje.

n. r.

Zorko Kotnik

Spomini na Prežihovega Voranca

Pred leti mi je izročila svakinja Rezi, žena mojega rajnega brata dr. Franca, pismo, ki je bilo pomembno in dragoceno predvsem za slovensko literarno zgodovino. To je namreč pismo, ki ga je pisal Prežihov Voranc leta 1914 mojemu bratu. Voranc je bil takrat na Dunaju in je obiskoval višji tečaj za kmetijsko združništvo. O tem pismu mi brat ni nikoli ničesar omenil, zato sklepam, da je nanj pozabil, kajti vsa druga pisma in dopisnice, ki mu jih je pisal Voranc, so v študijski knjižnici na Ravnah na Koroškem. Ker pa ravno sedaj izhaja Prežihovo zbrano delo in bo med drugim objavljena v posebni knjigi tudi vsa njegova korespondenca, sem se odločil, da to pismo v celoti objavim v Koroškem fužinarju. (Prvič objavljeno v Novih obzorjih 1964, str. 311.) Moj brat je v Novih obzorjih že pred leti objavil seznam pisem, ki mu jih je pisal Voranc. Tega pisma v seznamu ni, ker verjetno brat zanj ni vedel. Našlo se je zataktno v predalu v nočni omarici. Svakinja mi ga je podarila v last in uporabo.

Pismo objavljam dobesedno, kakor ga je napisal Voranc.

Prežihovo pismo dr. Francu Kotniku

Dunaj, 27. marca 1914.

Dragi gospod!

Vaše pismo — oziroma moj spis sem prejel. Nikakor ne mislite, da ste me razočarali, ampak Vaša kritika je po mojem celo jako ugodna. Da spis »nima glave ne nog« je res in s tem prepričan sem ga Vam že poslal. Ne bom ga pošiljal »Dom. Prij.«, ampak ga bom pustil ležati in ga bom pozneje enkrat uporabil pri obdelovanju kake sorodne snovi v daljši povesti na primer pri vašem načrtu, ki mi ugaja, jako ugaja. Res je, da v njem leži poezija naših krajev. Obdelal ga bom, le počakal bom še, kajti za daljša dela se še ne zdim zrel.

Tu Vam zopet pošiljam en rokopis. Spisal sem ga »kar tako«, imam nekoliko več veselja ž njim nego z »Življenjem v...« Predvsem Vas prosim za oceno. Da ni za »Družbo Mohorjevo« je jasno in če Vam za

Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni

Vsa ljudstva so željna miru

Govor dr. Franca Sušnika ob predstavitvi Malgajevega spomenika

»Koledarček« ne bo ugajal, ga morda dam »Miru«. Ali pa se bi dal vporabiti v skupni povesti v »Živ. v hlevu«. Toda to se še lahko vedno zgodi. Mogoče se Vam bo zdel pristen, pretiran, blateč naše ljudstvo. Toda verujte mi, bil sem že na mnogih »stelarajah« in sem bil priča dogodkov, da sem se vprašal, ali je to res naše ljudstvo? V spisu sem porabil tudi nekaj pravih imen, toda takih, ki so mi to željo že opetovano izrekli. Nekateri namreč silno žele čitati svoja imena tiskana. — Ako ga ne daste v »Koled«, mi sporočite, da Vam pošljem kako otroško povest, dasi se bojim pisati. Ne vem namreč kako bi začel s otroki. Sploh Vam povem, da z vsako besedo, ki jo napišem na Dunaju, literatura trpi. Ako bi mogel ostati v mestu, bi moral pisarjenje popolnoma opustiti. V tem oziru nikakor nisem zadovoljen s seboj.

Pač pa se učim razne predmete našega tečaja z velikim veseljem. Poleg tega čitam razne pisatelje. Na primer: Gorkija, Čehova, Gogolja, Dickensa, Hebbelna, Sudermanna, Anzengruberja, osobito pa Roseggerja. Kako zna on predstaviti kmečko dušo! Kadar ga čitam, se mi zdi, kot bi govoril z našimi ljudmi.

Ob lepem vremenu zletim v okolico, kjer se prikazuje vigred. Kakor preroben sem tedaj in vsakikrat spoznam živo, da sem kmet, človek narave in da bi se duševno uničil, ako bi postal kaj drugega.

Veliko noč opravi tukaj. Vam pa se zahvaljujem za prisrčno pismo in Vam istotako voščim vesele »pisanke« ter srečno »rajžo« po laškem.

Vaš Lovro Kuhar

Dunaj VIII., Langegasse 74.
Allg. Verband.

Če to pismo pazljivo preberemo, lahko pridemo do naslednjih zaključkov:

1. Nesporno je, da je dr. France Kotnik mlademu Prežihu vsestransko pomagal in mu bil nekak mentor pri ubiranju prave poti pri njegovem izobraževanju in pisanju v mladih letih. O tem, da mu je preskrbel nekaj gmotnih sredstev, pa več pozneje.

2. Voranc se je že mlad začel ukvarjati z mislijo, da bi napisal kaj vrednega, klenega za mladino. Na srečo je pravi čas spoznal, da tega še ne zmore. Prav je, da je to misel takrat opustil, morda bi pozneje nikoli ne napisal prelepih »Solzic«.

3. Do sedaj nam še ni bilo dosti znanega, kaj je v mladosti bral. V tem pismu pa nam pove, kdo so mu bili vzorniki pri njegovem pisateljevanju.

Vojko Močnik

DOMOVINI

Slovinci smo,
ostanemo do groba,
o, zemlja naša,
sveta naša bo zvestoba.

Očetje so borili se zaté,
zvesto so te branili,
s krvjo te prepojili
in lepšo te zgradili.

Mi te ne prodamo,
življenje rajši damo
in rajši se borimo,
kot da te izgubimo.

Narodni svet za Mežiško dolino z Malgajevo sliko

Če bi pred 25 leti potrkal na okno, bi družina prisluhnila: ali so partizani ali pa je gestapo! — Kajti vsa dežela je imela eno samo misel: okupatorja in borbo.

Če bi pred 400 leti potrkalo na okno, bi družina vedela: za staro pravdo gre: — Kajti vsa dežela je bila vznemirjena od ene same misli, ki je bila: punt! kmečki punt! stara pravda!

Če bi pred 50 leti potrkalo dekle ali žena (fantje in možje so bili na vojski daleč od doma), bi vedeli: kajti vsa dežela je šepetala, govorila, klicala, vriskala: Jugoslavija! in se podpisovala za Jugoslavijo.

Konec oktobra pred 50 leti se je zrušilo tisočletno cesarstvo.

Trume vojakov so hitele z razpadlih front domov.

Jugoslavija — da!

Toda kje bo njena severna meja?

Ali bo segla Jugoslavija nad Celovec, nad Gospo sveto?

Ali pa bo segla Avstrija dol do Zidanega mosta ali do vitanjske črte in bo Maribor avstrijski in avstrijska Dravska, Mislinjska in Mežiška dolina?

V Mariboru je narodni svet že organiziral novo, jugoslovansko oblast, majorja Rudolfa Maistra je imenoval za generala, general Maister je zbiral fante v prvo slovensko vojsko.

Na Prevaljah so domači slovenski veljaki sestavili narodni svet Mežiške doline. Za predsednika so izvolili Andreja Oseta, ki se je nekaj let prej naselil tu na Dobrihah kot lastnik Kumrove gostilne. Oset je bil doma iz Šentjurja pri Celju, navdušen narodnjak iz onega konca Štajerske, kjer je bilo tedaj največ navdušenega, borbenega in samozavestnega slovenstva. Prek Oseta je prišel njegov rojak Franjo Malgaj s cvetom celjskih fantov-šudentov, dvajsetletnih mladih poročnikov in podoficirjev, ki so z razpadle avstrijske fronte prihiteli na fronto mlade Jugoslavije in na slovenske koroške meje.

Franjo Malgaj, drzno pogumni in odločni komandant mlade slovenske vojske in legendarni junak koroških bojev za sever-

no mejo, je padel leto pozneje tu na tem hribu.

Bil je to po tisočletni brezdržavnosti boj, da se izpriča: slovenski narod živi — ne boj iz sovraštva, marveč boj proti sovražstvu in proti smrti,

v svojem končnem smislu boj proti zlu, ki naganja ljudstvo proti ljudstvu — vsa so željna miru — in se reži nad razvalinami in grobovi.

Nemški koroški pisatelj Perkonig je bil pred 50 leti na drugi strani fronte. Po desetletjih je z zrelim človeškim spoznanjem dejal svojim nemškim rojakom:

Dajte vendar prostora ob mizi tudi slovenskim sodeželanom in storite, kakor je njihova šega: položite hleb kruha na mizo in postavite polno grčo obenj!

Prežihov Voranc je pred 30 leti — begunec — z dvema nemškima prijateljska čakal na Gosposvetskem polju — on,

sin proletarskega naroda, ki se je tu naselil pred več ko tisoč leti, onadva sta se prištevala k narodu, ki je s svojo kapitalistično močjo v prejšnjem stoletju zavladal nad tem krajem — in vsi trije so strmeli nad to prečudno deželo z istim duhom odrešilnega človeškega spoznanja, ki bo nekoč oba naroda pobratilo in ki bo nekoč Gosposvetsko polje edino napravilo večno lepo...

Tako in večno mogočno doni Prešernova Zdravljica miru, svobodi in človeški sosesčini vseh narodov.

MISLI

Pravica je kruh ljudstva: zmeraj ga je željno.

*

Življenje je kot basen: ni važno, kako dolga je, važna je njena vrednost.

PRED 50 LETI

Iz spominov koroškega borca

Na staro Jugoslavijo nimamo lepih spominov. Nacionalno je naše narode osvobodila le na pol, socialne enakopravnosti jim ni dala. Zato mineva letošnja 50-letnica njenega nastanka skoraj neopazno. Da je nam ob severni meji kljub temu bolj živo v spominu kot drugim, je vzrokov več. Pred 50 leti se nam je ponudila priložnost, da se otresemo tisočletnega tujega gospodstva; mnogo mladih fantov je padlo v bo-

Andrej Kotnik

jih za severno mejo, stalni stiki z rojaki onstran meje pa so nenehni živi opomin.

Visoko odlikovanje, ki je bilo v stari Jugoslaviji dodeljeno le redkim, je skromnega in tihega Andreja Kotnika z Dobrij proti njegovi volji postavilo na čelo borcev za severno mejo. Toda v njegovih spominih živijo vsi, padli in preživeli tedanji sobojevniki, njegova usoda pa je usoda takrat mladega rodu.

Enaindvajsetleten je Andrej Kotnik na italijanski fronti dočakal konec I. svetovne vojne ter se vrnil na Dobrije, kjer je vse vrelo. Dobrije so bile že prej glavna postojanka slovenstva in jugoslovanstva v dolini. Andrejev oče je bil trden Slovenec, župan tolstovrške občine (o njem je Koroški fužinar že pisal, op. ur.) in razumljivo je, da so bili zavedni tudi vsi v družini. Narodnjak Oset je imel pri Kumru gostilno in je bil s Kotniki pogosto skupaj. Jugova je takrat pobirala podpise za majniško deklaracijo, pozneje pa je bil tudi Malgaj večkrat na obisku pri rojaku Osetu in se tudi sam oglašal pri Kotnikovih.

Nič čudnega torej, da se je mladi Andrej kmalu znašel pod slovensko zastavo v Malgajevi četi. In kmalu nato se je začela dolga pot: januarja 1919 so šli z Raven h Klopjinskemu jezeru. Potem je bil premeščen k 12. četi strojnih pušk slovenskega planinskega polka za ordonanca in telefonista. Ta četa je držala dravski most pri Tinjah. Iz manjših prask se je razvila slovenska ofenziva proti Celovcu, ki pa je bila preslabo pripravljena in je upadla pred avstrijsko premočjo ter se naposled spremenila v umik. Mostu čez Dravo ni bilo mogoče držati. (V bojih zanj je padel tudi Senica iz

Šentanela.) Fantje so bili zbrani iz vse Slovenije, mnogi že siti vojskovanja, marsikateri premalo zavedni, zato je ob neuspehih morala hitro padla.

Na begu se je četa pri Selah ustavila v gozdu. Le en par konj so imeli, s tem so peljali kuhinjo, voz z dokumenti so pustili zadaj in bilo je treba ponj. Kakor že prej enkrat je bil tudi tu Andrej Kotnik tisti prostovoljec, ki je s tovarišem pod točo nemških krogel napregel zapuščen voz in ga varno pripeljal k četi.

Umaknili so se čez Šmihel in Rehta v Mežico, kjer se je četa razkropila. Nekako v tistem času je padel Malgaj pri Dobrijah. Kotnik se je skupaj z Lubasom in Petračem znašel v Slovenj Gradcu. Od tam so šli v Celje pa v Ruše ter naposled v Ljubljano, ker so jih na novo opremili. Medtem so Nemci prodrli do Kotelj in Smartna, potem pa so naši ob pomoči srbske vojske udarili nazaj.

Kot bataljonski kažipot se je Andrej Kotnik spet izkazal s pogumnimi prostovoljnimi akcijami. Nemci so se umikali, naši pa prodirali za njimi. Pri Djekšah je Kotnik dočakal predplebiscitni čas. Ker na plebiscitnem ozemlju ni smelo biti tujega vojaštva, so se naši umaknili, zamenjali pa so jih orožniki — domačini. V Pliberku so Kotnika z drugimi vred demobilizirali, vendar se je vrnil v Velikovec, se zaposlil v slovenski zadrugi ter se vključil v agitacijo za Jugoslavijo.

Vsako nedeljo so se takrat vozili z vojaškimi terenskimi vozovi po bližnjih vaseh ter s kratkimi igrkami smešili folksverovce in na vse mogoče načine delali propagando za slovensko stvar. Andrej Kotnik je igral skupaj z dr. Felaherjem, učiteljem Mencinom in drugimi. Nemci so vabili na

Karadjordjeva zvezda z meči

Spomenik je spet ob cesti

svojo stran s takrat redkim sladkorjem, naši s pozivi k narodni zavesti.

Potem je bil plebiscit izgubljen, toda Dobrije z Mežiško dolino so ostale jugoslovanske in Kotnik se je vrnil domov. Ni mu bilo lahko tista leta. Šele l. 1924 je dobil delo v ravenski železarni. Kaj je pomenila po pošti poslana diploma, ni vedel. V časniku je prebral, da je odlikovan, in na občini je potem prejel Karadordevo zvezdo z meči. Ni prav vedel, kaj predstavlja, kakšne stopnje odlikovanje je. To pa je spoznal nekoč pozneje v Beogradu, ko so odlikovancu salutirali orožniki, oficirji in celo general.

Delo, družina in vsakdanje skrbi so odrivale burno dobo bojev nekam daleč. Morda bi se spominu kazal tisti čas ostreje in bliže, če ne bi sledila prvi vojski druga, za mnoge in tudi za Andreja Kotnika hujša od prve.

Sina Drejčka so gestapovci ustrelili kot talca, Stanko je šel v partizane. Pred izselitvijo se je rešila v gozd vsa družina, ki pa so jo Nemci po ofenzivi v Savinjski dolini vendarle razbili: Andrej Kotnik je prehodil trnovo pot po zaporih v Dravogradu in Celovcu. Skupaj s sinom Stankom je pričakal svobodo v Dachauu. Ne, ne more biti dvoma: druga vojna je bila hujša, bolj boleča od prve.

Zdaj sta obe zgodovini, tudi delo v železarni je že odmaknjeno za štirinajst let; sinovi so stopili na očetovo mesto. In on, ko meri v mislih svojo in svojega rodu poti, dejanja in boje, zarisane v zgodovino, ostaja, kakršnen je zmeraj bil: miren, preprost in tih.

Kakor da je vselej opravljal le svojo dolžnost.

n. r.

V vinu je prav toliko čiste resnice kot čistega alkohola.

12. turistični teden v Črni

V Črni so tudi letos od 11. do 18. avgusta priredili tradicionalni, tokrat že dvajseti turistični teden. S tem in z vsemi prejšnjimi so želeli gostom — obiskovalcem in prijateljem odpreti na stečaj vrata svojega planinskega sveta ter jih povesti v prirodno zakladnico njegovih značilnosti in lepote.

Pobudnik in osrednji vodnik teh teženj in snovanj je domače turistično društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 1956. Na svoji pestri razvojni poti je postopno uresničevalo postavljene naloge in cilje. Čeprav 12 let obstoja in življenja društva ne pomeni veliko, sta mu dala smisel, vsebino in vrednost doslej opravljeno delo kakor tudi učinkovita spodbuda, da je k sodelovanju pritegnilo skoro vse prebivalstvo in društva v kraju.

Neutrudni turistični delavci so postopno lepšali podobo Črne. Uspelo jim je odstraniti vso nepotrebno, grdo navlaklo, šupe in podrtije, ki so se ponekod šopirile. Uredili so številne nasade in prijetne, z rožami zasajene koticke, kjer se domačini pa tudi tujci in turisti, ki jih pot zanese mednje, lahko sproščeni ustavijo ter se zadovoljni naužijejo opojne lepote, miru in okrepitve. Z namenom, da bi še poglobili pričeto delo, so navezali tesne stike s turističnimi društvi gornje Savinjske doline, Soštanja in Velenja. Skupno so se spoprijeli s perečimi gospodarskimi in organizacijskimi nalogaми ter jih reševali, zavedajoč se, da je sodelovanje turističnih delavcev s predstavniki občin in gospodarskih organizacij vse soseske potrebno, koristno in uspešno.

Črnjani so vedno radi vabili medse goste in prijatelje. Veseli so jih v svoji sredi in jih sprejmejo odprtih rok. Zato se neprestano trudijo, da bi še bolj poglobili gostoljubje, ki je že od nekaj značilno za koroške ljudi. Ponosni so, da žive v tem hribovskem svetu, koder se je bilo med zadnjo svetovno vojno množično razplamtelo narodno osvobodilno gibanje in doseglo zavidljiv vrhunec v svobodni partizanski Koprivni, ki je postala vozlišče in most, prek katerega so bili v revolucionarnem boju povezani koroški Slovenci tu in onstran državne meje. Razen velikega partizanskega izročila ima Črna in vsa njena okolica obilje naravnih lepote. Začudenim in prevzetim očem obiskovalca se razodene koroška pokrajina, ujeta med Peco, Raduhó, Olševo, Smrekovec in Uršljo goro. Gozdovi, globače, bregovi, hribovi in gore... Kamorkoli kreneš, na vsakem koraku je nekaj novega, še lepšega — povsod pa sta razlita prirodna opojnost in mir. Veličastna je arhitektura kmečkih domačij v Topli, Javorju in Jazbini. Edinstveno doživetje je gozdna pot, ki pelje po dolini Bistre do Rathove kmetije ter prek Bele peči povezuje Koroško z zgornjo Savinjsko dolino.

Črna se postopno razvija tudi v prijetno športno središče. Dopolnjevali ga bodo z novimi namenskimi objekti, ki jih predvideva in upravičenost njihove gradnje utemeljuje urbanistični načrt kraja. Razen novega stadiona, ki že koristno služi telesnovzgojnemu društvom, so tu še smučarske skakalnice, žičnica in mnogo lepih smučišč.

Organizatorjem vsakoletnega koroškega smučarskega tedna gre priznanje, da je po-

stal zimski šport krajevna turistična zanimivost, ki je v javnosti zaradi dolgoletne tradicije že dosegla splošno priznanje in sloves.

V neomajnem prepričanju, da morajo delovanja in priznanja po turistični uveljavitvi kraja dobiti enkrat letno, v času turističnega tedna, poseben poudarek in prazničnejše obeležje, so Črnjani letos spet množično, z veseljem in nesebično pripravljenostjo, v tihem medsebojnem tekmovanju sodelovali v celi vrsti prireditve, ki so se po sporedu zvrstile v tem tednu. Letošnji program, ki je bil zlasti po kulturnih prireditvah bolj pester in bogat, je izdelal poseben propagandni odbor pod vodstvom predsednika turističnega društva. V skrbnih pripravah, ki so potekale nad dva meseca, je skrito obilo nevidnega truda in dela, samoodpovedi in žrtev tako nastopajočih kakor prirediteljev, ki pa so bile poplačane z uspešno izvedbo.

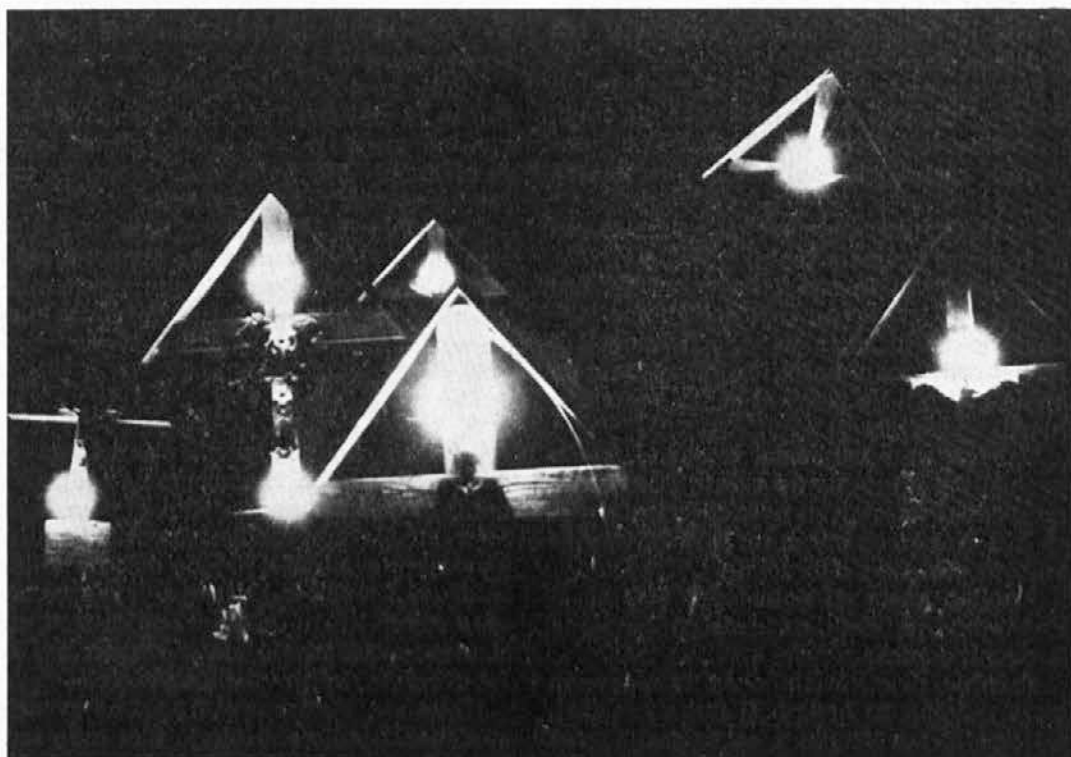
Vsa praznje odeta v cvetje in zastave je Črna ob prireditvenih dneh sprejemala goste in prijatelje. Slavnostna otvoritev 12. turističnega tedna, katerega pokrovitelj je bil član izvršnega sveta SR Slovenije inž. Franc Razdevšek, je potekala na trgu, pri spomeniku padlih borcev. Tam so se zbrali častni gostje, predstavniki družbenih, političnih in gospodarskih organizacij, ljudske oblasti ter številno občinstvo. Po pozdravnih zvokih koračnic, ki jih je odigrala rudarska godba, so se zvrstili govori in čestitke. Ko so udeleženci ob polaganju venca počastili spomin za svobodo padlih in žrtev fašističnega nasilja, je predsednik občinske skupščine tovariš Jože Kert odprl v prostorih krajevne skupnosti bogate in skrbno pripravljene razstave. Obiskovalcem so se predstavili amaterji — slikarji in fotografi z deli, ki so jih ocenile in izbrale posebne strokovne komisije. Slikar Franc Boštjan je razstavljal izven tekmovanja. Vzorno je bila urejena razstava trofej, ki

so jih uplenili domači lovci. Tudi ptiči in cvetlice — lončnice so v lepo ubranih razstavah zelo prijetno učinkovale. Vseh pet razstav je ostalo odprtih do konca tedna; deležne so bile številnih obiskov.

Na otvoritveni dan popoldne je bilo ob veliki udeležbi prebivalstva in gostov na Pristavi ziljsko štehvanje, ki so ga izvedli fantje in moške bistrške in pristavske konte. Verno se držeč obrednega izročila so jahali težke konje brez sedel in so v diru skušali s štebha zbiti vrtljivi sodček. Po štehvanju so gasilci prikazali praktične vaje v gašenju požara, ki so bile bogato nagrajene s priznanjem gledalcev.

Prek tedna so se vrstile športne, kulturne in družabne prireditve. Nogometasi so odigrali prijateljske medkrajevne tekme. Šahisti so organizirali uspelo turnirsko srečanje. Člani alpinističnega odseka in planinci so v Obistovih pečeh demonstrirali tehniko plezanja in gorskega reševanja, večerno planinsko-turistično predavanje pa so popestrili z barvnimi diapozitivi. TVD Partizan je izkoristil priložnost in povabil v Črno člane državne reprezentance v namiznem tenisu, ki so takrat vežbali na Ravnah. Fantje so se vabilu radi odzvali in v zadovoljstvo ljubiteljev te športne zvrsti odigrali nekaj zanimivih partij. Krajevni aktiv Zveze mladine je naštudiral dva nastopa. Prvi — klubski večer, ki je nosil naslov »Obe strani medalje«, je s satiričnim žalom pikal nekaj napak, ki so skoro vsakdanji pojav naše okolice. Recitacijske točke je prijetno dopolnjeval mladinski glasbeni ansambel. Koroška ohcet je privabila številne gledalce. Izvedla jo je folklorna skupina in je v njej nastopalo 20 parov mladih plesalcev, oblečenih v koroške narodne noše.

Sejemski dan je bil popolnoma svojevrsten in sproščen. Brez režiserja in predpisanega obrednika so ga porodili družabni nagibi in potrebe veselih črnjanskih ljudi. Prebivalstvo bližnje in daljne okolice se je zbralo in pisana množica je prek vsega dne sejmovala in valovila po trgu.

Franc Pušnik, »Kjer večnost dremlje med trhlimi križi« (Nagrada na fotografski razstavi)

Literarni večer je bil za ljudi doživetje, ki je vse prekmalu minilo. Povezal jih je s prisotnimi pesniki in pisatelji v žlahtno tovarišijo. Prebrane besede ustvarjalcev so bile semena, ki padajo na rodovitno in željno njivo. Na začetku večera so bili prebrani literarni poizkusi nekaterih domačih ljubiteljev lepe besede v vezani obliki in prozi. Poslušalce so nato ogrele in osvojile pesmi bukovnika Blaža Mavrela s Strojne, humoreska Marjana Kolarja ter odlomek iz novega dela Leopolda Suhodolčana. Pisateljica sta navzočim tudi odgovarjala na stavljenja vprašanja. Prijetno ubranost je večeru pridal pevski zbor domače Svobode s koroškimi narodnimi in umetnimi pesmimi.

Turistični teden je dostojno zaključila premiera Prežihove kmečke drame »Pernjakovi« ki jo je gledališka družina Svobode iz Črne po 12 letih ponovno uprizorila na prostem. Nastopalo je nad 50 igralcev raznih poklicev in starosti, ki so se dolgo zavzeto in požrtvovalno pripravljali, da bi uprizoritev čim lepše uspela. Discipliniranost in zanos v igri sodelujočih sta prevzela vse, ki so prisostvovali premieri. Pred očmi gledalcev se je razgrnilo pristno življenje kmečke soseske iz podgorske

Jamnice, osredotočeno v usodni razplet dogodkov s Sečnjakovo siroto in Pernjakovo domačijo. In čeprav je med predstavo pričelo močno deževati — na srečo se je naliv kmalu unesel — so gledalci vendarle vztrajali do konca. Pri premieri je bila navzoča tudi pisateljica vdova Mojca Kuharjeva. Drama je doživela še troje ponovitev, vselej z zavidljivo visoko udeležbo.

Uraden zaključek turističnega tedna (18. avgusta) je skazilo pravo jesensko deževje. Kljubovali in po robu so se mu postavili samo lovci s streljanjem na glinaste golobe. Članom vseh lovskih družin zgornje Mežiške doline so se v tekmovanju pridružili še pliberški lovci. Boljše sreče so bili avstrijski gostje, ki so si priborili večino nagrad. Domači čakajo sedaj čas povračila.

Črna, stisnjena v ozko kotlino pod Obistove peči, obdana z visokimi hribi, napravljaja občutek odrezanosti in veličastne samote. S poživiljenim družbenim delom, s skrbno organizacijo in izvedbo vseh prireditvev v 12. turističnem tednu pa je močno opozorila nase. Izpričala je, da je trdno in ustvarjalno vključena v meje in področje naše občine. Zato noče živeti odrezano sama zase, v provincialnem razkolu.

A. M.

Mladinski dom v Reki — včeraj, danes, jutri

V prostorni kmečki hiši je tesno. V njej se tare deklet in fantov. Nekateri sedijo na klopih in stolih, drugi na posteljah, nekaj jih mora stati. Na obrazih vseh se zrcali zavzeta misel: dolgo ne bomo mogli tako. Moramo si oskrbeti svoje prostore.

Da bomo lahko imeli sestanke tako dolgo, kakor bo to potrebno, ne pa do takrat, ko kredo gospodarjevi spat in soba ni več prosta. Da ne bo mali v sosednji sobi zajokal, ker ga je prebudila preglasna debata ali sproščeni smeh mladih grl. Da ne bomo imeli več slabih občutkov, češ s svojo navzočnostjo oviramo delo in vsakdanji tek življenja na kmetiji.

Moramo pa tudi imeti nekaj, kar bo plod našega skupnega dela, naših moči in volje, da mlade generacije ne bo odnesel piš nortranjih razprtij in sunkov, ki jih prinaša čas.

Iz mladih ust rasejo premišljeni, a za naše razmere premalo tehtni predlogi:

Zgradimo si leseno kočjo v hribih! Les dobimo od kmetov in GG. Sobe bomo lahko oddajali turistom in tako prispevali k razvoju turizma v naših krajih, obenem pa bomo povrnili dolgove, ki si jih bomo nakopali z gradnjo.

Ugovor: ne mislimo na weekend, ko še ponedeljka nismo dobro začeli! Potrebujemo vendar prostor za naše delo in ta mora biti sredi med nami, tu, v Reki, kjer se stekajo pobočja naših domov.

Kupimo kašto od dolinskega kmeta! — Premajhna je, trhla, neprimerna. Nimamo še dovolj denarja.

Začnimo delati. Delo bo rodilo sadove in nove potrebe, ki bodo bolj jasne kot zdaj, ko smo še vsi skupaj z organizacijo vred na oblakih.

V kmečki sobi se razlega neukrotljiv smeh. Resen glas režiserke prosi in roti brez uspeha. Igralci se morajo najprej sami nasmejati komediji, da bodo lahko na odru resno igrali.

Tedni minevajo. Igralci plaho in resno igrajo prizor za prizorom. V njihova srca se je naselil nemir pred prvim javnim nastopom. Zbijejo oder na sosedovem skednju. Na trati pred poslopjem so vse klopi zasedene. Ljudje celo stojijo. Gledajo, poslušajo in ploskajo. Čeprav je kateri od igralcev svoje besedilo nerazumljivo izjcljal. Čeprav je nastopajočim sredi najhujšega prepira ušel smeh.

Ljudje se pomagajo smejati in ploskajo. Konec je srečen. Muzika in ples se prevesita v splošno ljudsko rajanje. Proti jutru se razidemo. Blagajnik šteje denar. Za začetek smo kar dobro zaslužili.

Stene kmečke hiše še velikokrat poslušajo smeh igralcev in resne opomine režiserke. Sprejemajo in odbijajo mnenja mladih aktivistov, se umikajo objestnim plesalcem in donijo od polk in valčkov.

*

Konferenca. Pred gosti z občinskega komiteja ZMS si ne upamo priznati, da je v naših glavah vzniknil mladinski dom že ob rojstvu naše organizacije. Tovariši komitejci nam svetujejo, naj ne delamo toliko za druge, ampak naj prirejamo zabave zase, v ožjem krogu. Mladinci od drugod naj si plese organizirajo sami, odrasli naj se zabavajo na svojih veselich.

Ubogamo. Naši blagajni usahne zveneči studenec. Ljudje obiskujejo tudi naše »suhe« kulturne prireditve, pridelamo pa polovico manj kot prej.

Naše delo se po količini in vsebini širi. Izselim se iz stare hiše. Poleti se lahko zbiramo na prostem, pozimi se stiskamo po kuhinjah in hišah gostoljubnih gospodarjev.

Generacija fantov, ki so bili glavni ustanovitelji aktiva, odide na službo domovini. Prvi ženski predsednik predlaga zelo resno, tehtno in skromno: kupimo od Gradisa staro barako in jo prestavimo na naš teren. Aplavz!

Zadruga nam da zemljo, barako kupimo po odpisni ceni. Mimo vratarja ravske železarne nedeljo za nedeljo hodijo skupine mladih Rečanov. Ne samo mladih po letih, tudi nekaj takih je vmes, ki so trpeli pod Hitlerjevimi jarmom.

Razkrijemo streho, s skupno močjo naložimo nosilce na kamione. Stena za steno se niža, podira, rastejo kupi opeke ob cesti, vozijo kamioni in ves material se nakopiči ob Reki.

Ravnamo zemljišče, kopljemo temelje, betoniramo. Za oddih igramo odbojko na igrišču, ki smo ga naredili blizu gradbišča. Jezimo se na žogo, ki tako zmagoslavno prodira skozi luknje na strgani mreži.

Fantje so se že zdavnaj vrnili od vojakov. V letu in pol zbrane moči pridejo prav na gradbišču. Toda tudi drugo delo ne počiva. Dramska skupina igra na domačem odru in gostuje drugod. Skromno gostimo žene za njihov praznik. Krešemo vroče plamene v pozdrav prazniku dela.

Nad temelji začno rasti zidovi. Pogled na kupe opeke je dvignil naše želje: ne bomo imeli barake, zidali bomo. In zidamo. Opeke je premalo. Pozimi zaprosimo železarno za pomoč. Obljubi. Prekliče sklep. Znova prosimo in dobimo opeko. Zopet zabrni nekaj kamionov proti Reki.

Zima je mimo in gradbišče oživi. Dvigajo se temelji, ki jih za lanski delovni načrt še nismo potrebovali. Porušimo zidove; niso zdržali zime. Ob starih temeljih ležijo kupi opek. V enem popoldnevu smo porušili delo vrste nedelj in prostih popoldnevov. Samo še kupi opeke!

Ljudje se pomilovalno nasmihaajo. Jezijo se na svoje sinove in hčere: rajši bi doma delali, bi vsaj kaj bilo od tega.

Nerodno nam je in hudo. Hitro moramo zakriti sramoto.

*

Na večer smo zapregli sosedovega konja in pripeljali iz gramoznice Gradisov mešalec. Na sestanku smo sklenili, da damo dom zgraditi Gradisu. Sprejeli so. Dali bodo zidarje, mi jim bomo pa stregli.

Tako zgodaj zjutraj na našem gradbišču še ni bilo delovne akcije. Danes je tu kamion z orodjem in gradbenim materialom. Ob njem nekaj fantov od Gradisa. Mladincev še ni. Niso navajeni na tako zgodnjo uro. Na gradbišču pa toliko dela! Temelji še niso očiščeni, malto je treba pripraviti, nanositi vode iz Reke, navoziti cementa in apna, napolniti mešalec, zvoziti malto pod roke zidarjem, podajati opeko.

Na srečo se bodo zidarji zamudili z razmeščanjem gradbenih pripomočkov in z drugimi pripravami. Stečem k sosedu in pripeljem mladincev za prvo silo. K mešalcu se postavi korajžen pionir.

Čez dan se na gradbišču nabere dovolj strežavcev. Posebno popoldne, ko se glavni mladincev vrne s šihta. Potem prve dni

nismo v zadregi z delovno silo. Na gradbišču je nekaj bolj »stalnih«, ki vedo za potek dela in skrbe, da gradisovci ne ostanejo sami pri delu.

Počasi zanimanje za gradnjo med mladinci upada. Neredko streže samo peščica stalnih in še ta se skrči včasih do enega človeka. Kličemo mladince, ki hodijo mimo po cesti.

— Ne utegnem. Doma mi ne pustijo. Sušimo otavo, spravljamo sadje. Na šihnt grem. Imam vaje v glasbeni. Ne da se mi. Saj je vas dovolj. — Odkod taki odgovori?

Od jedra aktiva se jih je nekaj umaknilo. Izgubili so občutek, da so tudi sami del celote in da so za dejavnost aktiva nujno potrebni. Kdo je temu kriv? Precejšnje breme za tako stanje nosi vodstvo. Ni znalo pritegniti vseh. Ustvarilo je videz, da samo sebi zadošča.

Res pa je tudi, da je tako stanje v vsaki večji grupaciji. Povsod delujejo sredobežne sile. Njihova moč pa je odvisna od različnih stvari.

Delo pa je vedno težje. Malto in opeko je treba spravljati na visoke odre. Ne utegnemo streči, mladincev pa ni. Električno so vzeli po prvih dneh našega dela, odtlej mešamo malto na roko. Delo se ustavlja, zavleklo se je. Gradnja se bo podražila. Še vreme nam nagaja.

Toda stene rastejo. Prvi dve smo že pokrili z betonskim vencem. Skozi podprte okenske preklade ljudje s ceste gledajo, kako raste zid na drugi strani. Še zadnja prečna stena, stebra ob odru in stena med dvorano in bodočo delovno sobo. Amen.

Zadnji dan se pripelje nekaj gradisovih šefov. Pregledajo plodove štirinajstdnevnega dela. Zadovoljni so. »Pripravite les, pa vam naredimo še streho.«

Les! že pred meseci smo dali prošnjo na Gozdno gospodarstvo. Ne odgovorijo. Če bi jim plačali, bi ga že dobili. Nimamo denarja. Prosimo zadrugo. Nekaj kubikov vam ga že damo, toda na panju. Za streho pa potrebujemo suh les.

Menimo se s prevaljsko žago. Naj nam dajo suh les, mi jim plačamo, ko bomo prodali onega od zadruge. Ne zaupajo nam. Dajte nam zagotovilo, da boste plačali. Podamo se k SZDL, h krajevni skupnosti. Branijo se. Druženopolitične organizacije niso dolžne podpirati take dejavnosti. Ne morejo biti investitor našega doma.

Koga pa naj prosimo za pomoč? Občina tudi nima denarja. Stanovanjsko podjetje? To še iz napol porušeni stanovanj izžema zadnje pare. Mladinski dom ne bo stanovanjska hiša.

Naj zaprosimo kako podjetje, da prevzame vlogo investitorja? Naj mu prepustimo prostor za skladišče? Mi gradimo zato, ker mladinski dom potrebujemo.

*

Stražišče, Tolsti vrh, Šelenperg so zeleni samci, katerih pobočja se stekajo ob potoku Reka. Kmetije so posejane med gozdovi kot razgubljena piščeta. Spodaj ob Reki se razcvita delavsko naselje. Vsaka kmetija, vsaka hiša je postavljena v naravo samo zase, za svojega lastnika. Nobene ni, ki bi vezala vse druge.

V Reki je naravni center teh hribov in dolinic med njimi. Zato je kulturni dom v njej najbolj primeren. Če pa upoštevate, da raste ob njej stanovanjsko naselje, mi bo-

Prosvetno delavsko društvo na Prevaljah je uprizorilo leta 1922 in 1923 na Fari Miklovo Zalo na prostem, in to leta 1922 petkrat, leta 1923 pa trikrat. Obisk je bil za tisti čas rekorden. Sploh pa so bile Prevalje takrat na kulturno prosvetnem področju med prvimi kraji v Mežiški dolini. Od leve proti desni sedijo: Kresnikov fant, Andrej Kotnik, Polde Prevovnik, Jožko Jurač, neznan, 2. vrsta: Jožko Jug, učiteljica Lebičeva, Polde Abraham, Franjica Arneje-Petrač, Cvetko Štornik, Šimen Kotnik, kaplan in režiser igre, Zofka Konečnik, Kavčič — pismonoša, nekdo iz Dobje vasi, 3. vrsta: Jože Lakovnik, neznan, neznan, Tone Blažej, Hedviga Stopar, Ožbe Lodrnt, Črnčeva Roza, ostali neznani, 4. vrsta: Niko Kristan, neznan, Peter Kusterle, Zorko Kotnik, Franc Kotnik, neznan

ste verjeli, da je tudi potreben. Ljudje imajo tu nekoliko drugačen način življenja kot v mestu. To je tudi toliko oddaljeno, da na večer razen mladine (kino, gostilna) redko kdo zahaja vanj. Posebno na kulturne prireditve ne.

V domu pa bodo gledali in poslušali prireditve, ki jih bodo pripravljali in izvajali ljudje iz njihovih vrst (sinovi in hčere, bratje in sestre, prijatelji, prijateljice). Koga pa ne zanima, kaj dela njegov bližnji? Pozna ga v vsakdanjem življenju, pa ne bi bil radoveden, kakšne so še druge njegove sposobnosti?!

— Pa prodajajte še naprej svojo kulturo po senikih!

Dragi moji, za ta nasvet bi vam bilo dobro prilepiti nekaj za uho! Marsikje imajo kulturne domove, pa jih uporabljajo, da predvajajo v njih slabe filme, prirejajo sumljive veselice ali pa je naziv »kulturni« samo ostanek preteklosti, v sedanjosti pa je to skladišče ali pa s španskimi stenami pregrajena stanovanja.

S kakšno kulturo nam boste postregli? Delno jo lahko spoznate iz kulturništa, ki je že za nami. Igre, mladinski plesi, proslave ob državnih praznikih, predavanja iz šole za življenje. Pride pa še marsikaj, česar doslej nismo mogli početi, ker nismo imeli kje. Dramsko delo zaživi čisto drugače na pravem kot na oplankanem odru. Poznavalci bodo pritrdili, da za izvedbo in vtis niso odločilni samo igralci, ampak tudi scena in svetlobna oprema. Literarni večer (npr. poezije) pa bi na naših improviziranih odrih naravnost banalno učinkoval.

Razen tega smo pri skedenjskih odrih strogo vezani na letni čas: spomladi, ko ni več mrzlo in ko je krma že pojedena. Poleg tega izpostavljamo celo poslopje nevarnosti požara. Gledalci zelo radi mečejo ogoreke po tleh. Ogorek na skednju!

Pa igrajte na prostem! Samo podnevi ob lepem vremenu lahko. Na naših bregovih

je težko najti primeren prostor. Lastniku bi pohodili najmanj za voz krme na leto. Nihče ne bi bil tega vesel.

Ali morete zagotoviti, da bo kdo vaše delo nadaljeval? Naš aktiv se stalno pomlajuje. Odpadajo stari, pristopajo mladi iz pionirske organizacije. Že pri dosedanjem delu so nam pomagali pionirji.

Gradimo mladinski dom. Mislimo, da se lahko tako imenuje po svojih spočetnikih. Toda ta 26 × 8 × 4 m velika stavba bo kulturni center vse soseske. Dejavnost odraslih bo lahko zaživela v njem. Tudi naši kmetje potrebujejo izobraževalnih tečajev, gospodinje kuharskih in šiviljskih. Dvorana bo idealen prostor za volitve, proslave, sestanke družbenih organizacij, za seminarje in posvetovanja. Nekdaj je bila v kraju podružnica RK, zdaj je ni. Mislite, da je ne potrebujemo? Krajevno skupnost bi lahko imeli: imamo svoje probleme in še rasli bodo, kakor se bo širilo naselje.

Mi bomo prerasli mladinsko organizacijo. Ne bomo pa pustili ob strani vsega družabnega življenja. Sodelovali bomo v družbenih organizacijah in imeli take in še večje kulturne potrebe, kot jih imajo odrasli.

V domu bomo imeli primeren klubski prostor. Knjižnica bo v njem, kaka šahovska deska. Morda čez leta pridemo do televizije. Mislite, da kmečki in podeželski delavski mladinski klub ni potreben? Tudi na naše najmlajše ne bomo pozabili. Prirejali bomo zanje vzgojno zabavne programčke: lutkovno gledališče, ure pravljič, interesni krožki.

Govorijo, da bo financiranje našega doma postalo politični problem v občini. Nihče ni dolžen investirati gradnje, ki je ne potrebuje.

Mladinci smo začeli graditi, potrebujemo svoj dom, a nimamo denarja. Naši lastni denarni viri so usahnili. Predlansko zimo smo nazadnje podrli skedenjski oder. Mladinski dom pije naše moči.

Razmišljanje o naši stvarnosti

Ko se ob raznih priložnostih spominjamo lepih ali težkih dni v naši preteklosti, posebno let revolucije in borbe proti okupatorju v zadnji vojni, dejavnikov, na katerih bi morali in mogli zgraditi povsem zadovoljno življenje v sedanosti in prihodnosti, nas mora spričo stvarnosti marsikaj spraviti v zadrego. Nikakor ne smemo trditi, da je zaradi ustvarjenih pogojev vsega daljnega ali komaj preteklega razvoja bilo odveč pravo prizadevanje, ki tudi ni izostalo. Morda pa smemo z gotovostjo reči, da smo zanemarili vrsto malenkosti, ki pa so počasi povzročale v našem družbenem sistemu nevzdržen položaj. Ko smo bili letos priče protestov od spodaj in zgoraj, se moramo zamisliti, kako odstraniti povode za vse te proteste ter ustvariti pogoje za zadovoljno življenje vseh državljanov naše socialistične domovine.

Najprej bi ugotovili tole. Človekovo življenje ni samo sebi namen. Zavedati se

September

Smo si naložili pretežko nalogo? Nima mo drugega izhoda. Brez strehe nad glavo bi našo organizacijo pomorila slana.

Odgovorni smo pred tistimi, ki so nam doslej pomagali, da vztrajamo do konca. Odgovorni smo pred javnostjo, ki je spoznala naše delo po radiju in časopisju. Če bi prenehali, bi padla senca na vso mladinsko organizacijo: »Glejte jih, ne vedo, kaj hočejo. Spuščajajo milne mehurčke v gozdu in ne vedo, da se bodo razleteli ob prvi veji.«

Mi vemo, kaj hočemo. Hočemo zgraditi kulturni center naše soseske. Vemo, da je potreben in žrtvujemo proste dni svoje mladosti, da bi dosegli svoj namen. Imamo pa premalo sredstev.

Menimo, da bo ustanova družbeno koristna, zato želimo, da nam družba pomaga. Nas je malo, pa pride veliko na enega. Na več ljudi bi se bolj razdelilo. Samo drobtinico bi primaknil vsak, pa bi bil hleb dovolj velik, da bi iz njega zrasel reški kulturni dom.

Marija Lorenci

moramo velike odvisnosti človeka od soljudi in okoliščin, ki ga napravljajo vedno bolj odvisnega, ki ga naravnost podrejuje lastnemu »jazju«. Kako usodno se odvisnost veriži in uklepa ves svet, je znano, in moramo s tega stališča priznavati ves trud za sožitje, čeprav ne odobravamo vseh oblik. To so velika prizadevanja, ki pa vendar zahtevajo trdne temelje, do podrobnosti izdelane v majhnih, bistvenih sestavinah, če hočemo biti to, za kar smo se po znanih načelih razglasili, sicer resnica ne bo lepa, kar se je že izkazalo.

Tu mala prispevka: utrujen ali zamišljen popotnik stopa ob mirnem večeru po samotni, a tako znani poti, da ga res nič ne zanima niti okolje niti dogajanje v naravi. Niti ni opazil samotne trepetlike, po kvaliteti lesa malovrednega drevesa. V tem miru, ki ni dal čutiti nobenega vetrca, se je naenkrat začul šelest listov na trepetliki. Odprl mu je uho, oči in srce. Opazil je ubranost v pregibanju in enoglasnem šelestu, preprostost, a obenem veličastvo. To revno drevo je razpodelo svojo vrednost in dalo vrednost večeru.

Kako pa je s smotrnostjo v našem ustvarjanju ali poustvarjanju? Ko hočemo ustvariti ravnotežje v svetu, ki je nujno za obstoj vseh, moramo živeti bratstvo s svojim sočlovekom. Naš sluh, oči in srce naj bodo vedno odprti. Ni tako preprostega človeka in dela, ki ne bi zaslužil pozornosti, še več, skrbeti moramo, da se človek in njegovo delo lahko razodevata. Socializem je uveljavljanje razuma in to naj daje kvaliteto našim izdelkom in finese za človekovo kulturo. Naj se ljudje zavedo svoje resnične vrednosti po vrednosti svojega dela. Bratstvo, enakost, svoboda so gotovo stvari, ki delajo ali zahtevajo človeka umetnika. Ko razmišljamo o današnjem razvitem svetu, ki daje toliko možnosti, da se človek razvije v osebnost, o resničnosti tega sveta in dosežkih razuma, se nam zdi nerazumljivo, da na vsem tem tako nepopolno gradimo zeleno tega človeka. Poustvarjanje je last vseh. Če ne najdemo izvirnosti, se čutimo ogrožene v lastnem jazju in v egoizmu zahajamo na stranpota, ki ne dopuščajo izvršitve tega, kar je razumno. Takšno priznanje, ki bi dajalo privilegij samo resnično izvirnim stvaritvam in genialnim dosežkom, bi šele pomenilo pravilno vrednotenje človekovega dela, ki ne bi dopuščalo velikih nesorazmerij v delitvi dohodka. Človek naj dela to, za kar je sposoben, delati pa mora in more tudi to, kar je potrebno. Tisoči so ali vsaj desetine v tvojem podjetju, ki bi bili ravno tako uspešni na tvojem mestu, čeprav sediš nekje pri vrhu, pa jim ni bilo dano priti sem ali se za to usposobiti oziroma nekje drugje so potrebni in morajo biti nekje drugje. To pa vrednosti delovnega mesta nikakor ne zmanjšuje, ampak daje plemenito nalogo opravljati delo, kot bi ti želel, da ga opravlja tisti drugi, ki bi tudi lahko bil na tem mestu. Ni to degradiranje človekove osebnosti, ampak plemenito podrejanje svojemu razumu, ki pripravlja pravo pot človeku in usmerja vse ljudi k umetnosti, ki dopušča in usmerja dosežke dela v pravilno medsebojno odvisnost,

da pridejo ob pravem času in na pravem mestu do učinka.

Rahel vetrič dobrega v človeku miri grozeči vihar. Bodimo pozorni do sebe in vzgajajmo se tako razumno, da se bomo izvlekli iz stiske. Človek, vsak človek je v stiski, nenehni stiski, toda z razumom jo lahko odstranimo, in to še s preprostim. Če govorimo o bogastvu sveta in predvsem naše dežele, potem spričo sedanjih dosežkov znanosti ne more biti ovire za razumno rešitev. Ostanimo pri ugotovitvi, da smo v stiski. Medtem ko za nižje sloje glavnih vzrokov neugodnega položaja ne moremo označiti, ne da bi omenili slabe materialne osnove, se prevelika materialna razlika v celoti posredno in neposredno odraža skrajno negativno doma, pa tudi za ostali svet navigiramo to kot glavni vzrok trenj in nevarnosti za obstoj. V veliko olajšanje je, da obstajajo razumne rešitve, ki že vladajo v svetu, so celo uzakonjene pri nas. Prvi smo v samoupravljanju, vendar na drugi strani brezglavo silimo v privatizacijo, ki pa že tudi zahaja v stiske. Da nismo zreli, je gotovo resnica. Toda če pri naši razvitosti ugotovimo, da je npr. novomeška tovarna stekla vodila ves čas svojega obstoja pristojne organe za nos, sedaj pa nam je naenkrat vse jasno, imamo o čem dvomiti. Če po tolikih letih ponovno ugotavljamo neuspehe naše trgovine in priznavamo, da je npr. v Švici bolj urejena, ni to noben nov dosežek, ker smo tak sistem že tudi imeli. Toda če take malenkosti seštejemo, se ne smemo čuditi, če kje nastane vihar. Morda je le nujen.

Ni, da bi ponovno naštevali napake, toda gremo v nevarnost prevelike brezbriznosti, ki se maščuje, saj neka rešitev je vedno. Morala je lahko slaba, dobro pa se ne da deliti, in naš sistem mora biti resnično dober ali pa moramo priznati neuspeh. Vsi naši delovni ljudje so borci, ki čakajo na priznanje, do vseh mora biti pravilen odnos ali vsaj neki odnos, ki pa mora biti pravičen. Kaj, če se moramo kje učiti, tudi dobro je nedeljivo. Morda je eno najhujših bremen, ki nas tlačijo, zavest oziroma občutek manjvrednosti. Kje so korenine temu zlu, nekateri že vedo, gotovo pa je, da obstajajo tudi danes vzroki, ki ta občutek pogojujejo v splošno škodo. Moramo reči, da taki še vedno nismo resnično svobodni in na drugi strani onemogočamo, da bi naše delo bilo odraz naše resnične sposobnosti in najdražji dar, ki ga lahko da človek človeku, in zato izostaja to, kar smo pričakovali kot samoupravljavci.

Ker priznavamo, da obstajajo razumne rešitve v svetu in doma, kjer imamo tudi zadostno šolan kader, moramo ugotoviti, da je neuspehov vzrok slaba morala in njego izigravanje zakonitosti — naravne, človeške in ustavne. Ko se je izvedelo za početje skupine dunajskih študentov, ki so z lastnim blatom onesnažili državno zastavo, sem mislil, da so hoteli s tem samo simbolično pokazati drugim, kako se naj ne dela. Kaj vse na primer blatimo mi? Bi bilo prehudo, če rečemo, da na svoj način blatimo razum in naše lastne razumne stvaritve? Pa ni med nami dosti izjem. Čeprav so nekateri prizadeti le posredno, moramo vendar vsi reči: »Odslej bomo delali drugače.« Naš delovni človek ponovno upa na dobro voljo zgoraj, ne pozna pa samoupravnih nalog ali pa si jih ne upa

izvrševati in pravilno reagirati na poziv tovariša Tita za podporo od spodaj. Ali smo delovnemu človeku to povedali, ali pa naj prosimo tovariša Tita še za konkretne napotke? Zdi se, da se nobeden naših državljanov ne zaveda svoje resnične vrednosti, da bi si s Titom vred upal zaklicati: »Tak sem, in če nisem sposoben, sem pripravljen s svojega mesta odstopiti.«

Pogumna dejanja so potrebna — so biološka potreba vsakega človeka. Ali ne govorimo o pomanjkanju zanosnih dejanj, kar po svoje ogroža mir, za pogumna dejanja, ki jih terja svet za obstoj brez vojne, pa nimamo posluha? Ali ni ironija, da smo preleni žrtvovati uro prostega časa za družbeno koristno delo, ko pa je bila sila, ali če bi nastala vojna, bi tvegali ali morali tvegati življenje? Sedaj v miru je tako lahko delati za narodno obrambo. Ko toliko govorimo o prenašanju vojnih, bolj rečeno revolucionarnih tradicij, moramo ugotoviti, da je vzrok neuspehov v povojni graditvi ravno v pomanjkanju prave mere zavzetosti za opravljanje nalog, ki jih poraja razvoj ali jih kot nujne predvidimo, in občutek za pravičnost, ki sta bila glavna temelja uspehov NOB in revolucije. Zakaj ne zadostimo potrebi po pogumnih dejanjih, ki jih terja človeška narava? So potrebna in nujna za uspeh našega sistema in celo pogojujejo mir v svetu. To so dolžnosti in prelesti za smisel življenja v današnjem času. Lahko delamo kot umetniki, ki tolikokrat nič ne zaslužijo, in so tudi najbližji človeku. To, kar **moreš** dati, **moráš** dati in ne postavljaš na prvo mesto plačila. Delo samo je najlepše plačilo in zavzetost je vedno nekako plačana. Naš čas je tako hiter, da je obenem že zgodovina in je treba spoznanja takoj uresničiti. Ne dajamo našemu sistemu novih in novih nezaupnic, ker posledice čuti že ista generacija, če že ni bojzani za kaj hujšega.

Ali sme biti to pisanje majhen odziv na vse prizadevanje za nadaljnje pravilno urejanje vseh naših zadev? Treba je javno izpovedati, da smo za to. Ne moremo ostati brezbrizni. Vse preveč je ljudi, ki so v naših organizacijah samo na papirju ali pa je zanje ostala organizacija samo na papirju. Kolikokrat tožimo o odtegotvanju sposobnih in vodilnih in postaja delo organizacij namerno brezuspešno, ker ni možno na potrebni ravni. Nobena organizacija ne obstaja samo ob dnevu konference, ampak naj bi vedno odražala težnje članstva ali usmerjala prizadevanja članov. Kako naj to opravlja, če stoji tu onesposobljena? Medtem ko se člani še zavedajo zakonitih pravic, ni podpore za opravljanje nalog. Denar se še nekako naprosi, potrebno vzdrževanje stika med člani in javnostjo ter ustanovami pa je tako revno, da imajo odborniki vedno pomisleke o akcijah, ki organizaciji po statutu in pomembnosti pripadajo. Res je, da članu nekako vedno lahko odgovoriš, toda tudi to stanje bi moralo postati boljše in zopet moramo ugotoviti krivdo vsestransko premajhne zavzetosti.

Kje so vzroki, da moramo ugotavljati slabo delo oziroma stanje in se le malokje in malokdaj lahko pohvalimo? Ko sem se pred kratkim pogovarjal z borcem prekomorske brigade, mi je dejal naslednje: Ob močni propagandi za Osvobodilno fronto na eni strani in kralja na drugi, kateri so

bili izpostavljeni ujetniki, sem se odločil za fronto, ki se je borila na domačih tleh. Domov sem hotel, in bilo je prav. Gotovo da je ena najpomembnejših odločitev tovariša Tita lastna pot v socializem. Narod, če je sposoben za življenje, mora vztrajati na lastnih pobudah za svoj razvoj, kar so Jugoslovani dokazali, in vse tragike Čehov, ki so ostali poslušni Stalinu, smo se zavedeli šele po zadnjih dogodkih na Češkem. Vse to nam je bilo prihranjeno, uživamo resnično svobodo. Toda ugotovili smo, da se je vendar pojavila vrsta napak na podlagi gesla »znajdi se«, ki jih celo moramo obsoditi kot kriminalne. Ni jih treba naštevati, vemo pa, da se proti njim moramo boriti, da smo v ta boj celo poklicani in je dolžnost organizacij, da izvajajo socialistična samoupravna načela. Taki pa moramo biti tudi močni tako dolgo, dokler se ne bo človeka in njegovega dela pravilno vrednotilo. To so nujna prizadevanja vseh naših političnih in stanovskih organizacij, pri katerih kot strnjena celota ne bomo ostali brez uspehov. V borbi za sočloveka po socialističnih načelih ne bomo pogrešili in naši ljudje bi imeli zavest, da vedno nekdo skrbi zanje. Ali se ne bi odnosi med ljudmi bistveno zboljšali že, če bi se počutili vsi varne glede dela in zagotovila razumevanja in možnosti zadovoljevanja resnično pomembnih potreb človeka? To pa bi lahko garantirala družba v primeru resničnega izpolnjevanja družbenih norm. K temu moramo težiti kot prekomorec domov.

Da ne bi preveč govorili o zelenih idealnih stvareh, se zamislimo nad tem. Res je, da živijo tudi upokojeenci z minimalnimi pokojninami. Vsi pa vemo, da ni prav in niti malo zgledno, da se drugi nosijo s previsokimi in so pri tem tako zmaterializirani, da jim je še to premalo. Kakršnakoli rešitev pokojninskega vprašanja, ki ima opravke v osnovi z neaktivnimi ljudmi, ki bi dopuščala razlike, ki bi šle v desetisoče,

je upravičena vsake kritike. Kaj je razumno?

Skoraj razumljiva je brezbriznost, če vidimo, kako prevzet je bil tov. Tito, ki mu zagotavljamo vso ljubezen. Vendar je ugotovil, da se je ponovno prepričal o kvaliteti delavskega razreda, kar je gotovo v uteho vsem. Bili smo priča prvim prizadevnim akcijam in tak način edino zagotavlja uspeh sistemu, sicer bo reforma naš stalen gost ali se bo pa obnašala med nami kot tepen pes.

Smemo upati v dobro, ki je mnogim potrebno, pa ne samo tistim, ki so materialno šibki ali se borijo z resničnimi težavami vsakdanjega življenja. Gre za veliko več. S tem, kar imamo, smo resnično lahko vsi zadovoljni, in ni treba, da je enakost prazna beseda, pa seveda brez uravnilovke. Bodo veseli, če lahko ugotovimo močno željo po lepi resničnosti, le obupu nad tem ne pustimo več, da gloda. Veliko se je ves čas govorilo o mladini in bo treba poslej morda še več. Gotovo se je treba vprašati, zakaj je pri študentih tako nizek procent redno šolanih. Če hočemo zdrave družine, moramo mladega človeka braniti pred razvratnostmi; v seks pa ga naravnost zavajamo, saj meji obravnavanje tega problema v časopisju že na bahaštvo in bi se rajši npr. na Švedskem kaj drugega prej naučili. Veliko več in hujše probleme smo mladini in staršem prizadeli, kot če bi s pametnimi merili te stvari omejevali.

Vse to spada k resnično dobremu, bilo bi primerno naši družbi in kulturi, ki naj bo lepa tudi v mini krilu. Saj je toliko lepote, če ji pripomoremo do možnosti pravičnega izraza. Naj daje smisel življenju tudi v odročnih krajih in na strminah, to bodi naša velika skrb.

Pesem, beseda in talent naj ne umirajo nerazodeti, brez koristi. To zahtevata pravi čut krajana in dom, ki je človeka poklical na pravo pot iz daljne tujine. Ustavimo

V Bukovski vasi so naorali krompirja, da je bilo veselje

DOMAČÄ IMENÄ

(Iz narečnega gradiva študijske knjižnice)

DOBJA VAS

BRANČURNIK: Brančurnik, Brančurnca, p'r Brančurnki, Brančurnkava kvop
LEPKO: Lépk, Lépkanca, p'r Lépkano, Lépkanu Flori
FRČEL: Frčev, Frčeuca, na Frčeläm, Frčevu Pepi
TRNOVNIK: Trnovnk, Trnovnca p'r Trnovnki, Trnovnku Albi
KAJZER: Kájzr, Kájzrnä, p'r Kájzerjo, Kájzerju Toni
ŽIBOVČA BAJTA: Žibovčä bajta
HERMAN: (H)érman, (H)érmanca, p'r (H)érmani, (H)érmanu Šiman
TOMAŽ: Tomáž, Tomážnä, p'r Tomáži, Tomážu kozove
OBLETEN: Obläten, Oblätänka, p'r Oblätëni, Oblätënu Anzi
LIKEBIČ: Likebič, Likebičnä, p'r Likebiči, Likebiču Franci
DRNIK: Dřnk, Dřnca, p'r Dřnki, Dřnku Falenti
(H)OF: Ófuc, Ófucnä, na Ofi, Ofuški mlini
NUŽI: Núži, Núžika, p'r Núžiju, Núžiju Juri
AMBRUŽ (opuščeno): Ambrúš, Ambrúžnä, p'r Ambrúži, Ambrúžu Lienart
APOHALJA BAJTA: Apohalä bajta
PARADIŽEVA BAJTA

NAVRŠKI VRH

AVELJ: Ául, Áulnä, p'r Áulni, Áulnava Treza
NADVAR: Nádvar, Nádvarca, v Nádvarji, Nádvarju Tievž
PEROVNEK: Peróvnäk, Peróvnca, v Peróvji, Peróvska Micka
KOGELNIK: Kógovnik, Kógovnca, na Kogli, Koguskä čiere

GLINIK: Glínik, Glíniknä, p'r Glínki, Glínku mlin
ŽIBOVT: Žibovt, Žibovtnä, na Žibovčäm, Žibovči mlin
POVH: Póvh, Póvhnä, p'r Póvhi, Póvhu križ
KURNIK (opuščeno): Kúrník, Kúrncä, v Kurnkaväm, Kurnku grabn
KAMERNIK: Kamrník, Kamrnica, p'r Kamrniki, Kamrniku Folt
ULŠEK: Úlšäk, Úlšäknä, p'r Úlšeki, Úlšeku grunt
REBERNIK: Rebrník, Rebrnica, p'r Rebrniki, Rebrniku Tievži
DANEV: Däneu, Danévka, p'r Danéli, Danävu Tonč
NAVRŠNIK: Návršník, Návršncä, p'r Návršniki, Navrški Peter

URŠLJA GORA

VEČEK: Vėček, Vėčkinä, p'r Vėčki, Vėčku kvanc
PODHOVNIK: Pódhounk, Pódhounca, p'r Pódhounki, Pódhouska Franca
KANC: Káne, Káněnä, p'r Kanci, Kanču kogl
MACIGOJ: Macegój, Macegójka, p'r Macegóji, Macegóju Štefi
OBRETAN: Obríetan, Obríetanca, p'r Obríetani, Obríetanu pasóvnek
SUŠNIK: Súšník, Súšncä, na Súškäm, Súškä fratä
POKROV: Pókrou, Pokroulica, na Pokróvläm, Pokróvli sini
LJUBENC: Luběnc, Luběnkä, p'r Luběnci, Luběnču brieħ, Luběnčäva bajta
KOVŠ: Kóus, Kóusnä, p'r Kóusi, Kóusu križ
GODEC: Góc, Gócnä, p'r Góci, Góču križ
OŠVEN: Óšvăn, Óšvėnkä, na Óšvėnem, Óšvėnu travnek (last), Óšvėni travnek (ledinsko ime)
NARAVSKE LEDINE: Náruskä vadínä

Franc Kotnik

Kako se zrcali javno in zasebno življenje koroških Slovencev v njih narodnih pesmih

I.

Akoravno so Slovenci majhen narod in se skoraj izgubijo v morju drugih narodnostij, da jih jedva zapaziš, imajo vendar zaklad, s katerim se smejo ponášati pred vsakim kulturnim narodom, in ta dragoceeni zaklad je slovenska narodna pesem. Lepo pravi sloveči nemški slovstvenik Leizner, ko v svoji svetovni slovstveni zgodovini obdeluje slovansko narodno pesem; on pravi: »Človeško srce je vir, iz katerega zajema narodna pesem. To so občutki nepoplačene človeške narave, ki se tukaj na skromen, priprost način upodablja. Kar se tiče veselja do petja, se Slovani morejo meriti z vsakim narodom, celo z našim.« Ako veljajo te besede o slovanski narodni

STRAŽIŠČE

MELEŽNIK: Méležník, Méležncä, p'r Méležniki, Méleşko, Méleşki mlinar, Méleşka bajta
MARK: Mark, Marknä, p'r Marki, Marku voh (log)
ROJAK: Rójek, Rójeknä, p'r Rójeku, Rójeku Rudi
ČREPNIK: Črėpnäk, Črėpnca, p'r Črėpnki, Črėpnku Pepi
ŽAŽE: Žažä(t), Žažnä, p'r Žažeti, Žažėčä frnačä
DRBIŽ: Drbíž, Drbížnä, p'r Drbíži, Drbížu Cenc, Drbíški puobi
MAGER: Mágr, Mágrnä, p'r Magri, Magru Voranc
BROMAN: Bróman, Brómanca, p'r Brómani, Brómanu mlin
MRKÁČ: Mrkáč, Mrkačica, p'r Mrkáči, Mrkáču mlin
BIDRIH: Bídreh, Bídrehnä, p'r Bídrehi, Bídrehu piesih (pesek)
ČUJEŽ: Čúješ, Čúješnä, p'r Čúježi, Čúježeva bajta
KACELJ: Kácl, Káclä, na Káclnaväm, Káclnava (h)úoba
OUNC: Óunc, Óuncnä, p'r Óunci, Óuncėva Malka
HVALI: Hváli, Hválijkä, na Hválijaväm, Hvalijäva uada (voda)
RAČEL: Ráču, Ráčelca, na Ráčäläm, Ráčelču Gustl
ŠPANAR (opuščeno): Špánar, Špánarca, p'r Špánarji, Špánarju križ
SPODNJI TIČLER: Spúodni Tičler, Spúodna Tičlerca, p'r Spúodnäm Tičlerju
ZGORNJI TIČLER: Zgúorni Tičler, Zgúorna Tičlerca, p'r te Zgúornäm Tičlerju
OBRETAN: Obríetan, Obríetanca, p'r Obríetani, Obríetanova bajta
ČIČMAN: Čičman, Čičmanca, p'r Čičmani, Čičmanu Jėrnij
KRAJGER: Krájgar, Krájgarca, p'r Krájgarji, Krájgarjova bajta
KLAJBER: Klájbar, Klájbrnä, p'r Klájbarjo, Klájbarju Tinč
PROSEN: Prósen, Prosėnkä, p'r Prosėni, Prosėni mlini
SMOLAK: Smolák, Smolákna, p'r Smoláki, Smoláku Ándrij

se ob vsajenem zrnju, ki ga negujemo za hrano, orodje nas spomni na delo sočloveka, da se zopet ogrejemo za to, na kar vedno znova pozabljam. Ponovno se moramo zavedeti, da smo za vse vsi potrebni. Začnemo pri zrnju, končamo nekje v vsemirju. In ko moramo ugotoviti, da je vse dobro, da sta potrebna sejalec in astronom, se moramo v vsej dobi razvoja in ob milijardah ljudi, ki danes žive in delajo, pravilno zavedati tudi svoje vrednosti. Odkriti vrline v vsakem človeku ni želja po uravnilovki, ob kateri se takoj spotaknemo, ampak naj bo idealno spoznanje koristne enakosti. Mnogo vrlin lahko občudujemo v ljudeh, vsak zasluži spoštovanje. Zazrimo se v strmice narave in ljudi iz perspektive, ki bo učinkovita predvsem za naše spoznanje, da jim bomo lahko priznali mesto ob sebi ali se ob spoznanju čutili vredne stopiti ob nje. Ljudje so krasni, prekrasni. Moramo govoriti, pisati, in to vsi. Ne bodo vse misli koristne, toda med njimi bomo našli modrosti, ki bodo presenečale. Lepa beseda je vedno nekako koristna. Pa bodo tudi dejanja, če bomo enkrat spodaj in zgoraj delali z razumnostjo in potrebno zavzetostjo.

Maks Merkač - Hudopisk

pesmi, veljajo tudi o slovenski, kajti Slovenci smo veja na velikem drevesu slovanskem, in ta veja dobiva življenjski sok iz istih tal kakor celo deblo slovansko, zajema iz istega vira. Ta vir pa je narodno srce.

Ako hočemo torej prav spoznati narodno žitje in bitje, ako hočemo razkriti kulturno zgodovino narodovo, so nam narodne pesmi velik pripomoček, ali kakor se je izrazil Čeh Vaclav Hanka: »Pesmi priproste ljudstva niso samo glede jezikoslovja, ampak tudi glede krasoslovja in pravoslovja imenitne in koristne. One so podobe, iz katerih se značaj vsakega naroda najbolj spoznati zamore, one so zgodovina notranjega sveta in življenja, one so takorekoč ključni k svetišču narodnosti.«

Hotuljski godci 1908. leta: Franc Večko, p. d. Podpečnik, Anton Petrič, p. d. Vagojat, Modrej, Maks Štuk, p. d. Rogačnik, Jurij Marolt, Kristl Dvornik, Alojz Petrič

Tudi koroški Slovenci imamo lep venec narodnih pesmij. Poglejmo torej, ali so koroške pesmi res »zrcalo narodnega života«.

»Narodne pesmi posebno pri Jugoslovanih se lahko morejo imenovati pesniška zgodovina naroda,« pravi M. Majar, zaslužen mož, ki si je zlasti z nabiranjem narodnega blaga in s preiskovanjem narodnih običajev zadobil v Slovencih nevenljivih zaslug. Seveda veljajo te besede zlasti srbskim narodnim pesmim, a tudi o slovenskih se lahko tako reče, akoravno ne v tako obilni meri kot o srbskih.

Globoko se je vtisnil narodovi duši spomin na one bridke čase, ko je krvoločni Turek divjal po naši lepi deželi, ko je tepal plodonosna žitna polja naših pradedov, ko je moril, zažigal, plenil in skoraj vsako leto odvedel cvet in nado Slovenije v globoko Turčijo, kjer je čile mladeniče vzgajil v najhujše sovražnike narodove, da so seveda nevedoma morili svoje lastne brate, svoje sestre. Ti dogodki so se tako globoko vtisnili narodu, da so postali neizbrisni. Skoraj pet vekov svetovne zgodovine je preteklo med tem časom, a spomin na one bridke čase še ni izginil. Še zdaj pravi dedek ali babica v poznih zimskih večerih o groznem Turčinu, oni in vnuki pa pazljivo sledijo zanimivim besedam dedkovim.

Turške vojske so bile junaška doba naroda slovenskega, a bila je to tudi doba, v kateri je cvetela narodna pesem, ko se je razlegal po naši lepi zemljici koroški po hribih in dolinah spev junaški. Navdušeno petje je zvenelo iz ust krepkih korenjakov, junaških vitezov, borečih se za najdražjo svetinjo, za vero katoliško:

»Ana konjča si bom kupiv,
ana konjča šimlasta,
oj pa daleč ga pojezdim
dol na mejo Ogersko.
V eno roko vzamem puško,
v drugo svetlo sablico
pa prav frišno se bom skusil
za sveto vero katoliško.«

Slovenci se v tej dobi niso samo borili pod poveljstvom avstrijskih vladarjev, ampak tudi pod poveljstvom svojih vitezov. Osebe, ki se opevajo, vzete so ali izmed domačih poveljnikov ali pa iz zgodovine jugoslovanske. Turški boji so večkrat zjediniili Jugoslovane v jedno celoto. Iz bojev ob Kolpi in Savi so prinesli Slovenci s seboj podobo kraljeviča Marka. Koroška pesem ga zove »knez Marko«.

Večkrat so Turki pridrveli na Koroško. Prišli so tudi v Železno Kaplo. Prebivalci so si sezidali grad Kremlico, da bi se za branili:

»Oj ti preljuba Kremlica,
ki si naša zabranica.«

Iz Rožne doline je navedenih v Hermanovi Koroški zgodovini več pripovedk, ki se tičejo Turkov in ki so bile prej mogoče narodne pesmi. Največji junak v turških vojskah je v slovenski narodni pesmi kralj Matjaž. Še zdaj dedek ušijo otroke:

»Križ, kraž
Kralj Matjaž.«

V tej pesmi sta spojeni dve različni snovi. Kar je zgodovinskega v njih, naslanja se ali na njegovega očeta Hunjada ali pa na celjske grofe.

Opeva se tudi hrabri čin Lavdonov pri Belem gradu. A to ni več ona lepa, stara narodna pesem. Pesmotvorna moč narodova jame hirati. Dasi je bilo pozneje marsikaterih dogodkov, ki bi se bili dali porabiti v pesmih, npr. protireformacija, kmetski upori, francoske vojske, zasedanje laških dežel, vendar o teh narodna pesem ali čisto molči ali nam podaja le slabih spominov. Slavi se še oče Radecki, a to ni več ona pesniška lepota, katero vidimo v prejšnjih pesmih.

Polki avstrijski so bili v novejšem času stalno nameščeni na Laškem. Iz teh časov je občeznana:

»Fanti se zbirajo
na Laško marširajo...« itd.

Tudi upora v Dalmaciji se spominja narodna pesem:

»Po Goriškem, Dalmaškem se žalost godi,
zavoljo pravice se vojska glasi.«

V novejšem času se je narod začel prebujati, se zavedati, kaj da je. Udomačila se je občeznana:

»Le beži, kdor narod
slovenski taji,
še tla bi ne pila
njegove krvi.«

Tako se torej zrcali v narodni pesmi življenje koroških Slovencev.

II.

A bolj še kot javno se zrcali zasebno življenje. Iz pesmij lahko spoznamo značaj koroških Slovencev. Rožani so bolj lahkoživi, Podjunci pa bolj pobožni in premišljeni. Najboljše ljudstvo pa je v celovski okolici.

Vesel praznik za hišo pa tudi za celo žlahto je, če se porodi človek. A jedva pride na svet, je že siromak:

»Ko ta človek
na svet pride,
hitro čuje, reve svoje,
pride čisto nag,
pride čisto bos,
sam pomagat si ni kos.«

Nesejo ga h krstu:

»Mašnik pravi: Mladič ljubi,
sveti krst se ti ponudi.«

Krstijo ga:

»Sveto delo so storili
greh poerban so mu zmili.«

Toda:

»Bodi fantek al' deklina
botri grejo na 'n polč vina.
Veselo obhajajo vsi tisti dan,
ker je nastopil en nov kristjan.
Tud mežnar pride na en glaž
in fajmošter za njim počas.«

Veliko skrbi in težav ima mati z otrokom:

»Še ponoči mora vstati
in pogledati, kaj mladenču je,
da tak milo joče se.«

Uči ga zjutraj in zvečer moliti lepih molitvic, ki so v pesniški obliki se-

Mlatiči pri Župancu na Dobrijah leta 1912. Od leve proti desni sedijo: Zofka Skidek, Alojzija Lopan, Andrej Kotnik, Ludvik Kotnik, †Valentin Steharnik, †Steharska Mala, †Jurak Gaber; zadnja vrsta: †Erna Kotnik, †Minka Kotnik, †Gašper Steharnik, †Helena Kotnik, p. d. Župančeva mati, in †Antonija Steharnik, mati Gašperja in Valentina

stavljen. Ako jih je preveč, se sin poda po svetu:

»Ko se sin po svet poda,
redko mater v mislih ima,
mati pa ga v srcu nosi
in Boga za sina prosí.
Več je vredno ko zlato,
skrbno srce materino.«

Tukaj vidimo, kako zelo spoštuje naše ljudstvo stariše. A tudi brate in sestre moroš ljubiti, in sicer ljubiti bolj ko druge ljudi.

»Dekle pere srajci dve
na ti debeli Murici.
Ena je mojga brateca,
druga je mojga poubiča.«
»Al' maš rajši brateca,
čel' maš rajši fantiča?«
»Rada imam oba dva,
rajši imam še brateca.«

Mladič raste. Pride čas, ko mora k vojakom. Ta gre z radostnim srcem, drugi pa se joče, ker mora zapustiti stariše, žlahto, ker se mora ločiti od dekleta. A vse jedno je. Korajža velja.

»Zna bit, da jaz pridem po berglah
siromak,
zna bit pa, da pridem en fant ko-
renjak.
Če bom pa na prsih zdrav, bom pa
zapev,
veselo prijuckal, pripev.«

A vojaška leta kmalu minejo. Mladi ljudje imajo veselo, lepo življenje.

»Goršega življenja na svetu k' ni
kakor ga imajo ti mladi ljudi,
dokler še starejše imajo,
dokler jim pač nič ne fali.«

A mladi ljudje tudi ljubijo. Lahko rečemo, da skorajda dve tretjini koroških slovenskih narodnih pesmij opevata ljubezen. V najrazličnejših barvah se nam ta predstavlja: zvesta, nezvesta, ničvredna.

V počitnicah nas je bilo več zbranih v veseli družbi. Neki župnik je zapazil moža, ki je znal dosti narodnih pesmij, pa mu pravi: »Če mi zapojete deset pesmij, v katerih ne bo 'dečve' zraven, vam plačam liter vina in dobite še navrh en goldinar.« Mož je poskusil. Dve je še zapel, zdaj je moral pa že misliti. In do pet je še šlo počasno, a zdaj mu je naenkrat usahnil vir Hipokrene. Ni šlo dalje. Ta dogodek še sicer ni dokaz, da je večina pesmij ljubimskega značaja, a nam kaže jasno značaj naroda.

Dekle je fantu zvesta, a večkrat tudi nezvesta, ali pa se narobe zgodi.

Dekleta so zapeljiva. Fantje jim pravijo:

»Dekleta, vi ste ljubeznive,
pa ste tudi zapeljive.
Z žejfo omivate,
lasi mažete,
da fantom bolj dopadete.«

A tudi fanti niso nič boljši. Dekleta jim pravijo, da:

»Več obetajo,
kakor glaštajo,
dekleta zapeljujejo.«

Toda fant naj bo previden:

»Kakor Eva v raju znala,
da je Adama zapeljala,

ravno tak znate tudi vi,
vsaki naj se vas boji.«

Fant bi že ljubil, kajti:

»Fletno je mōti
ano žavbarn dekle,
al' pokora je huda,
ko od spovedi gre.«

Pride sobota. Zvečer prepevajo fanti po hribih in dolinah, da se daleč razlega. Na tem hribu zapojejo, na onem pa odpojejo. Potem pa se razkropijo in gredo v vas. Dekleta so med tem časom svojim ljubčkom šopke prirahljale. »Pušlec« mora biti z žido povit, rožmarina pa moškata ne sme manjkati. Pri nekaterih je tudi laneno seme zraven, ki je skrbno pozlačeno, kar pomeni, da mu bo dekcle, če jo bo vzel v zakon, pridna gospodinja in bo veliko napredla. Jako priljubljene cvetlice so rdeči klinčki.

Fant prepeva:

»Bom drevi k njej po pušlec šel,
prav žavberno jej bom zapel.«

Ali pa: »V Pliberškem gartlno rožce evedo...« itd. V nedeljo je zmiraj veselo. Prav je, da je človek vesel, a veselje mora biti pošteno:

»Kar bodi vesiev,
kedar pride mediev,
pa glej, da ostaneš
na duši še ciev.«

Čas, ko se človek ženi, je jako važen. Naroden pregovor pravi: »Kakor si bo postlala, tako bo ležala.« Nekaterim se posreči, da dobe bogato nevesto, drugemu pa je nočejo dati. A fant zaradi tega ne obupuje:

»K mi je ne date,
pa koj sami jo mejte,
škatelco kupite,
noter jo dajte.«

Saj je še dosti drugih deklic na svetu:

»So še dore matere,
ki hčere rodó,
da bi šmencej ne biv,
da bi ne dobiv ano.«

Ženitev je vesel čas. Dosti svatov je povabljenih. Celo pirovanje vodita camar pa svatna ali družica. V Podjuni je navada, da ko gre ženitovanje že h kraju, »krienc dov rajajo«. Preden se gostje razidejo, mora oddati nevesta venec ženinu. To se združi s plesom. Ženin pa nevesta plešeta, pa camar in družica. Camar in družica si odpevata. Camar začne:

»Zdaj bomo začeli
v imenu Boga
očeta in sina
in svetega duha.«

Dolgo se skušata za venec. Družica navede različnih stori, ki govorijo zoper to, da bi camar venec dobil, a camar ve zmiraj primeren odgovor.

»Ljubi moj camar,
prav rada te mam,
pa vendar svoj kriencček
ti rada k' ne dam.«

Pa preden se razidejo gostje, mora dati nevesta venec. Zato pa odgovori camar:

»Družica, lepo je,
da me troštaš taku,
pa brez kriencčka me
vendar ni spustiti domu.«

No, nazadnje pa odgovori:

»Al se camar prikloniš
trikrat pred menoj,
ti bom dala svoj kriencček
s svojo desno rokoj.«

Ženitovanje mora biti pošteno, ne sme biti razuzdano, tako da bi se ga lahko tudi Jezus udeležil:

»Je ovset vesela,
se greha k' ne dela,
je Jezus vesiev,
k' je na ovseti biv.«

Veselo je tudi zakonsko življenje, a večkrat nastane tudi prepir. Kesata se, a prepozno je. In milo toži nesrečna žena:

»Vse te uštnejše liete moje
so rajžale po Dravi.
Neči so družga zapustile
kakor rieve in težave.«

Kmetški stan, najtežji stan. A vendar je kmet vesel. Ako hoče, da se kaj pridela, mora zgodaj vstajati. Biti mora prvi na nogah in zadnji v postelji.

»Kmetič se zjutraj zguda zbudi
najprej Boga časti.«

Toda akoravno je priden, mu prede dostikrat huda:

»Plačila mam velka,
denarjev pa nič.«

Veseli so bili časi, ko še ni pihal črni lukamatija po deželi, ko je kmet vozaril in

»peljal pšenico
na Laško Gorico,
nazaj pa kofe
za svoje dekcle,« ali pa:
»Jaz popeljem tri fure
čez visoke Ture.«

Vsak stan ima svojih pesmij, v katerih se opisuje veselje, a tudi težave.

A tudi slabih strani našega ljudstva nam pesem ne zamolči. Po kmetih se širi razuzdanost. Ljudje se ne nosijo več po stari šegi in navadi:

»Kmečko dekcle, kmečki fant
nosita zdaj gosposki gvant.«

Seveda se lepa obleka le tedaj obleče, če je vreme za to. Posebno pa imajo ženske tedaj težave z vremenom.

»Če se megla pokadi,
se hitro janka spremeni.«

A tudi moliti mladi ljudje nočejo več tako ko stari. Namesto rožnega venca jemljejo bele robce seboj v cerkev:

»Beli robec žuli tam,
ker jo je moliti sram.«

Kjer je »žegnanje« ali »lepa nedelja«, pride večkrat do pretefov in

»vso obtolčeno glavo
nesejo od tam domu.«

A tudi pijejo ga nezumno, da se upijajo:

»Vse taberne obletijo
zadnjič v luži obležijo.«

Koroške narodne pesmi nam torej podajajo verno sliko narodnega života. Vse se opeva, bodisi dobro ali slabo. Nič se ne zamolči. Gotovo je še marsikateri dragocen biser zakopan v narodu, da ga razkrijemo, ga vzdignemo in pokažemo širnemu svetu — to pa je naša naloga.

Ti pa, koroška slovenska pesem, zvéní po gorah in dolinah, navduševala si naše pradede, ki so se borili proti sovražniku, ljutom Turčinu, in navduševali so se čili mladniči ob tvojih nežnih glasovih, razveseljuje tudi nas!

In dokler bo še Slovenec živel na Koroškem, bo živela tudi narodna pesem:

»Ti nam ponos si in slika
naša najdražja posest,
polniš nam prsi z radostjo
srčno hladiš nam bolest.«

(Fr. Neubauer)

(Glej tudi Schinigg: Narodna pesem, zrcalo narodovega života.)

Ta govor je imel dr. France Kotnik, ko je obiskoval 8. razred gimnazije v Celovcu, to je bilo v šolskem letu 1902/1903. Če ga pazljivo preberemo, vidimo, da se vleče skozi ves govor kot rdeča nit ljubezen do koroške sloven-

ske govorice, ljubezen do materinega jezika. Tako so se takrat dijaki navduševali med seboj do vsega onega, kar je bilo narodovega, kar je bilo slovenskega. Pomisliti je treba, da je bilo to v začetku dvajsetega stoletja, ko ni bilo slovenskih gimnazij, ko ni bila v šolah slovenščina obvezna. Mogoče se bo komu čudno zdelo, da sem objavil bratov govor v oni obliki, in onem jeziku, ki je bil tedaj v rabi. Ker pa so imeli takrat dijaki samo dve urí slovenščine tedensko in še to samo oni, ki so se prostovoljno prijavili, moramo priznati, da je govor za tisti čas sestavljen kar v lepí slovenščini. Danes, ko je ves pouk v slovenskem jeziku, pa se žal naše gimnazije, posebno pa univerze, pritožujejo, da mladina ne obvlada svojega materinega jezika v oni meri, kakor bi ga v resnici morala.

Vsebinska govora nam obudi spomine na čase, ko je med ljudstvom prevladovala še slovenska narodna pesem. Danes je med ljudstvom tega že bolj malo ohranjenega, vendar sem bil še priča, da so se te šege in navade uporabljale ponekod po Mežiški dolini v letih, ko sem bil učitelj v Mežici; in pozneje šolski upravitelj v Kotljah.

Zorko Kotnik

Gasilstvo treh dolin

Mogoče se bo kdo začudil, ko govorimo o gasilstvu treh dolin, to je štirih občin Ravne, Dravograd, Slovenj Gradec in Radlje. Marsikje pa čujemo govoriti o »Koroški regiji« in menda so bili ravno gasilci tisti, ki so prvi uvideli koristnost sodelovanja, ki se je začelo takoj po ukinitvi okrajev. Ni bilo nobenega medobčinskega telesa ali organa, sami so se dogovorili in začeli. Bile so skupne vaje, medsebojna tekmovanja pa tudi akcije, tečaji za častnike, podčastnike, sodnike za sojenje na gasilskih tekmovanjih, gasilske strojnike in še marsikaj. Skratka, veliko se je skupno naredilo za vzgojo gasilskih kadrov.

Za nas je vse to še posebno pomembno, ker se je začelo na Ravnah. Ravenska občinska gasilska zveza je bila pobudnik za to sodelovanje. Kratko naj ponovimo izjavo vodilnega uslužbenca sosednje občine: »Ravenčani so vedno vzpodbudniki, ki nas potegnejo s seboj.«

Koristnost in uspešnost takega sodelovanja je uvidela tudi Gasilska zveza Slovenije ter je imenovala telo koroško operativno območje, ki se je odcepilo od mariborskega. Sedež cone, kot se kratko imenuje, je na Ravnah in Ravenčan je tudi komandant te cone. Tov. Vališer, ki ga vsi poznamo kot vestnega in zavestnega gasilca, je torej komandant vseh gasilcev — operativcev »treh dolin« — štirih občin.

Šli smo nekoliko navzven. Povzetek dela v krajšem obdobju bi mogoče nazorneje prikazal ali opravičil gornje navedbe. Zadnji teden v septembru, je vsako leto »teden gasilstva«. Ni pa čisto enak drugim takim tednom ali dnevom, ki jih je še več, prirejamo pa jih večinoma v smislu praznovanja ali zbiranja sredstev. Gasilski teden je organiziran v smislu razširjene dejavnosti, posebno na področju gasilske preventivne.

V zadnjem času govorimo o rekordih in dosežkih, pa bi mogoče tudi tukaj začeli kar s številkami, kaj je bilo letos narejenega v gasilskem tednu ali kakor ga gasilci pravilneje imenujejo, v »tednu požarne varnosti«.

1. Komisija občinske gasilske zveze je pregledala dejavnost osmih gasilskih društev v občini. Sodelovalo je 54 gasilcev.

2. Izvedene so bile poizkusne vaje pri vseh društvih brez znaka s sirenami, pri čemer je bilo ugotovljeno, da bi gasilci lahko nastopili v akcijah, če bi na kakršen koli način odpovedale električne sirene. Sodelovalo je 96 članov.

3. Izvedena je bila aktivizacija gasilstva, pri čemer so bili gasilci dalj časa v pripravljenosti za akcije, in to skupno 112 gasilcev.

4. V tem tednu je bilo preventivno pregledanih 244 objektov, od tega: 128 po raznih gospodarskih in poslovnih obratih, 85 kmetijskih gospodarstev in 31 raznih stanovanjskih objektov.

5. Prirejenih je bilo 48 predavanj, in to: 12 za šolsko mladino, 34 za člane gospodar-

skih kolektivov in 2 za pripadnike enot JLA. Teh predavanj se je skupno udeležilo 2050 oseb.

6. Skupno je bilo organiziranih 19 raznih propagandnih in terenskih vaj, kjer je sodelovalo 252 gasilcev.

7. Tematika o gasilstvu, vzrokih in nevarnostih požarov je bila prikazana v izložbi in na razstavi. Izdelanih in izobešenih je bilo 64 parol in plakatov z različnimi preventivnimi gesli.

8. V smislu požarne preventivne je bila pripravljena reportaža, ki je bila objavljena v lokalnih radijskih postajah v Slovenj Gradcu in Radljah, v naših kino dvoranah pa so bili predvajani diapozitivi o preventivni.

9. Vse šole v občini so pisale nagradne naloge v smislu požarne preventivne in poznavanja delovanja gasilstva. Pet najboljših je bilo nagrajenih.

Če naredimo kratek obračun, vidimo, da je bilo v tem tednu opravljenih skupno okoli 2250 prostovoljnih ur. Če pa jih spremenimo v denar, bi to predstavljalo približno vrednost 800.000 starih dinarjev. Razdelimo jih še na približno 200 gasilcev-operativcev, pa bomo videli, da je v tem tednu vsak prispeval okoli 4000 S dinarjev za izboljšanje požarnega varstva v naši občini.

Tu pa ni več potreben komentar, ker dejstva pokažejo dovolj, posebno če pomislimo, da smo analizirali le en teden in da je takih prek celega leta več. So vaje, so tekmovanja, urejevanje orodišč, pripravljanje orodja, delo z mladino, tekmovanja, tečaji in še in še!

Pa še en dogodek je bil, ki je tudi pomemben in o katerem je Koroški fužinar že poročal. To je, da je v okviru proslave obletnice našega mesta praznovalo tudi naše mestno društvo 90. obletnico svojega obstoja in delovanja. Ob tej priložnosti je bi-

Prostovoljno gasilsko društvo Guštanj leta 1928. Skoraj vsi na sliki, so že preminili. Na njihova mesta so stopili mladi ljudje, ki so znali obdržati in izpopolnjevati gasilske vrline. Na sliki pred starim gasilskim domom so naslednji: spodaj leže od leve proti desni Dolinšek, Krajger, Rebernik, Skudnik, Mezner. Sede: Legnar, Anžej, Štehar, Zmauc, Kavc, Lečnik Voranc, Lečnik Nantl, Ladinek, Plešnik Bogomir, Apšner, Rožank Fridl, Kokalj, Trbovšek, Marovšek, Tassoto, Sisernik, Cadež, Kajzar p. d. Pipan, Mori, Harnold, Sikora. Stojijo od leve proti desni: Sušnik, Arnold, Wankmüller, Lerh, Meuc, Lečnik, Petrač Ivan, Ule Viktor, Lokar, Cokan, Lاسnik, Štekl, Hartman, Potočnik Andrej, Plazovnik, Tassoto jun., Kranjc, Konečnik, Slapnik, Frece, Štehar, Štefan, Jelen, Vidrih, Kamnik

Domača literarna bera

Letošnjo jesen smo na Ravnah izdali dve knjigi; prva je brošura »720 let Ravne na Koroškem«, druga izbor koroških zapisov dr. Franca Sušnika »In kaj so ljudje ko lesovi«. Prvo je ob jubileju našega mesta izdala mestna konferenca SZDL ob podpori podjetij in zasebnikov iz vse doline, drugo je ob sedemdesetletnici avtorja izdala občinska skupščina Ravne, založila pa jo je založba Obzorja v Mariboru. Obe je uredil pisatelj Marjan Kolar.

Brošura »720 LET RAVNE NA KOROŠKEM« vsebuje uvodno besedo dr. Franca Sušnika »1248 Guštanj — Ravne 1968« ter zgodovinska članka kustosa mariborskega pokrajinskega muzeja Stanka Pahiča »Najstarejša zgodovina koroške krajine« in upravnik ravnenskega delavskega muzeja Maksa Dolinška »Tri doline v koroški zgodovini«.

Na otožno zamišljeni pripev z nagrobnikov majhnih podeželskih baronov — *vita functus est*: opravil je z življenjem, konec je funkcij — so nekoliko ironično nanizane letnice teh gospodov. Ljudska modrost v enkratno sušnikovsko zgoščenih stavkih je nanizana vmes. Na kontrast nemštva in slovenstva, gospodov in garačev je razpeta zgodovina Raven — »in stoletja so manj ko človeške minute«.

Pahičev članek se tako prijetno bere, da bi človek na prvi pogled kar podvomil v njegovo znanstveno tehtnost. Toda to je le videz. Samo resničen strokovnjak, ki mu je njegova veda domača, si namreč lahko privoščiti tako poljudno razlago in prikaz zgodovine, ne da bi pri tem delal silo zgodovinskim dejstvom.

Od prazgodovine do 12. st. popiše Pahič preteklost naših treh dolin na podlagi izkopanin ter materialnih in pisanih spomenikov. Nazorno, natančno, preprosto in pošteno je njegovo pisanje. Številne ilustracije ga lepo dopolnjujejo, posebno dragocnost pa pomeni njegov seznam arheoloških najdišč z literaturo, kjer ima za vsak naš kraj, za vsako vasico in celo zaselek, točno navedeno, kje in kdaj se omenja v znanstveni literaturi. Šele strokovna kritika bo najbrž znala pravilno ovrednotiti avtorjevo vestnost pri zbiranju tega gradiva.

Dolinšek je enako kot Pahič prostorsko zajel Mežiško, Mislinjsko in Dravsko dolino, časovno pa je segel od naselitve Slovencev do leta 1848.

Njegov pristop do snovi je manj prilagojen preprostemu bralcu, vendar še vedno dovolj poljuden, da ni strokovnjaško pust.

Pisanje lokalne zgodovine ob pomanjkljivih virih in literaturi je zadosti nevhvaležen posel, saj zgodovinar »temnih« stoletij ne more preprosto preskočiti, spet pa ne more po čisti analogiji sklepati, da je bilo v neznatnem trgu neke dobe pač tako kot v drugih, znanih.

Tem neprijetnostim se je avtor ognil z dokaj posrečeno metodo, da je obravnaval naše kraje vseskozi kot del večjih zgodovinskih enot, katerih usodo so nasploh vsekakor delili, podal pa je tudi uveljavljene oznake in razlage posameznih zgodovinskih pojavov.

Najbolj zanimiva so vsekakor poglavja, ki obravnavajo izključno krajevno zgodovino, saj se človeku prvič strnjeno pokaže naša dolina v fevdalizmu in zgodnjem kapitalizmu. Tu je Dolinšek tudi najbolj originalen in nov in človeku je nekam žal, da se njegov prispevek (s tem pa tudi brošura) konča z letom 1848.

Toda če povemo, da ima brošura na zadnji strani še napis »Koroška knjižnica 1«, potem lahko upamo, da bodo pod naslednjimi številkami izšle druge, ki bodo začeto delo nadaljevale vse do zgodovine NOB oziroma do leta 1945. Ne zapira pa naslov zbirke vrat niti literarnim zgodovinarjem niti etnografom in jezikoslovcem.

Brošura je sicer ponatis člankov, ki so izšli v lanskem in letošnjem letniku Koroškega fužinarja, vendar pri tem ne gre toliko za naključje kot za sodelovanje v okviru materialnih možnosti, saj hranjeni stavek in klišeji iz časopisa precej znižajo stroške natisa take publikacije. Morda bi

kazalo že zdaj misliti na podobno sodelovanje zgodovinarjev in uredništva Koroškega fužinarja v prihodnje.

Knjiga dr. Franca Sušnika »IN KAJ SO LJUDJE KO LESOVI« s podnaslovom »Koroški zapisi« je izbor avtorjevih člankov, govorov in spominskih verzov v zadnjih 20 letih. Razdeljena je na poglavja: Kraj, Ljudje, Prežih, Pesem in knjige, vendar je ta delitev le približno točna, saj je naravno, da so ljudje povezani s krajem in pesmijo.

Že sama opredelitev Sušnikove proze nikakor ni preprosta. »Zapisi« — beležke to seveda niso, prav tako ne samo članki niti govori, kakršnih smo zadnja leta vajeni. Tudi dosledno ritmične pesmi v prozi ali psalmi to niso, čeprav ponekod spominjajo nanje. Vendar oblika tu ni bistvena, ker ni sama sebi namen, temveč je le prilagojena vsakokratnemu predmetu, ki ga opisuje. Ker pa Sušniku noben predmet ni mrtva stvar in mu pred duhovnim očesom živijo tako Uršlja gora kot njene globače in lesovi, jim svoje zapise umerja »po živem telesu«. Zato je enkrat jedrnat kronist, drugič rapsod, potem lirik in spet do bri modrec.

Globoko slovensko rodoljubni so njegovi zapisi, pa vendar nikdar nacionalistično strupeni; slovenska Koroška je ena njegova velika ljubezen. Iz ponižanj polne proletarske mladosti je zraslo spoznanje o svetu in ljudeh, ne da bi bilo zato žolčno ali sovražno. Domači kraj je druga njegova ljubezen; in potem ljudje, preprosti, dobri.

Tako je ta tanka knjiga vse drugačna od tistih, ki nam izhajajo iz leta v leto v hrupnih nakladah; knjiga ljubezni in modrosti je. Takšna bo imela trajno vrednost.

r. r.

Novoletno voščilo: »Srečno smo preživeli staro leto!«

la našim gasilcem prirejena lepa proslava, le žal, da se je je poleg gasilcev udeležilo samo nekaj občanov.

Na tej proslavi je bilo društvo odlikovano z visokim gasilskim odlikovanjem, poleg tega pa še osem gasilcev z gasilskimi odlikovanji, ki jih je podelil načelnik štaba GZ Slovenije tov. Milan Vrhovc, 14 gasilcem pa je Gasilska zveza podelila značke za dolgoletno delo v gasilstvu. Mestni funkcionarji in drugi so gasilcem čestitali k njihovem jubileju ter se jim zahvalili za njihove uspešno opravljene naloge in obilen prispevek k požarni varnosti in za blaginjo našega mesta.

Gasilcem naj bodo te vrstice zahvala ter sočasno spodbuda za nadaljnje delo, občanom pa naj bodo opozorilo, da bi na delu in doma posvečali več pozornosti varstvu pred požari.

Z. Jamer

Sadna jesen

Športni objekti v naši dolini

Večkrat govorimo in pišemo o naših športnikih, o njihovih uspehih in neuspehih v primerjavi z drugimi, pozabljam pa, da je poleg materialnih pogojev in strokovnega kadra za razvoj in uspehe nekega športa v veliki meri važna še ena komponenta: športni objekti. In če primerjamo samo društva in klube v naši občini, potem takoj vidimo, da je razlika v športnih objektih za nekatere športne panoge precej velika.

Če naj primerjamo objekte za naš »nacionalni« šport smučanje, moramo ugotoviti, da smo tu glede na naravne pogoje več ali manj enaki. Proge za alpsko smučanje najdemo povsod, od Uršlje gore do Pece, vendar pa nam na vseh teh progah občutno primanjkuje žičnic. Brez žičnic pa danes s kvaliteto pri alpskem smučanju nikamor ne gre. To je dejstvo in o tem nima smisla razpravljati. Če gremo po krajih v naši dolini, lahko povemo, da sta Žerjav in Prevalje brez žičnic, medtem ko za Črno, Mežico in Ravne lahko ugotovimo, da se je tu nekaj premaknilo na boljše. Prednjačijo Mežičani, ki imajo na Štalekarici sedežnico in vlečnico, pred Črno, ki ima vlečnico, in Ravnam, kjer je 570 m dolga vlečnica v sklopu športnega parka pravi raj za smučarsko mladež. Razveseljivo je, da so se nekateri entuziasti na Ravnah samoiniciativno lotili problema, kako krajšo vlečnico postaviti na Ošvenovem travniku. Upamo, da bo ta akcija tudi uspela.

Začetki so torej tu, vendar je število obstoječih žičnic in sedežnic občutno premajhno, na drugi strani pa so nam potrebne veliko daljše žičnice, če hočemo vzgajati res kvaliteten alpsko smučarski kader.

Skakalci kraljujejo v Črni, kjer imajo tudi 65-metrsko smučarsko skakalnico, medtem ko je na Ravnah skakalni šport povsem zamrl, kljub temu da sta v Dobji vasi še vedno na razpolago 45- in 20-metr-

ska skakalnica. Res je sicer (in zelo žalostno je), da bo grmovje skoraj naredilo svoje, in če bo na obeh skakalnicah še v bodoče tak mir, bomo o teh dveh objektih govorili samo še v preteklem času. Torej večjih tudi objekti nič ne pomagajo!

Tekači lahko hitro najdejo svojo smučino, le teči je treba. Tradicija in tudi delo teh garačev sta samo na Ravnah. Tu ni potrebno objektov, vendar se kljub temu niti v Mežici niti v Žerjavu, na Prevaljah in v Črni pač ne morejo odločiti za to težko smučarsko panogo.

Če bi povedali še kaj o sankanju, ki postaja vedno bolj privlačen šport za najmlajše in starejše, lahko povemo, da je sankaska proga z Leš že kar zaslovela, primerne proge za sankanje pa najdemo tudi v zgornjem koncu naše doline in tudi tista s smučarske koče (ali mimo smučarske proge) je za sindikalne tekme izredno zanimiva.

Plavanje je tisti šport, ki mladini poleti najbolj ustreza in ga ima tudi najrajši. Za plavanje pa so potrebni bazeni, in če hočemo res velik napredek (v mislih imam tudi muhasto vreme letos poleti), potem moram napisati **pokriti** bazen s toplo vodo.

Težko je verjeti, da bo naša dolina dobila še kak pokrit bazen, nikjer pa ni rečeno, da ne bi v obstoječe odprte bazene, npr. v Mežici, napeljali toplo vodo in tako vsaj podaljšali letno plavalno sezono. Vedeti namreč moramo, da imamo v naših šolah vedno več otrok in tudi veliko število neplavalcev, da o starejših ljudeh, ki ne znajo plavati, niti ne govorimo.

Kje pa se bodo vsi otroci naučili plavati, če vemo, da na Prevaljah sploh nimajo bazena, da ima v Žerjavu bazen mere 12,5 × 6 m in je v Črni nekoliko večji? In kako naj govorimo o napredku plavanja kot športa, ko pa še za učenje plavanja vsaj v naštetih krajih nimajo pogojev?

Za črnsko igrišče je bilo opravljenih veliko udarniških ur

Ravenčani smo res lahko srečni predvsem zato, ker imamo železarno, železarna pa je dala Ravnam podobo in ta podoba se zreali tudi v športnih objektih. Lep pokrit plavalni bazen je ravenskim plavalcem omogočil, da so se afirmirali v slovenskem merilu. Še več pa pomeni to, da se prav v tem bazenu poraja nov plavalni potencial, saj bi si brez tega objekta težko predstavljali, da so v slovenski reprezentanci onkraj meja nastopali tudi že plavalci izpod Uršlje gore. Seveda ne gre pozabiti tudi na letni bazen, ki je kljub zimskemu poletu kar dobro obiskan in mu konkurenca ni nič poslabšala položaja. To pa na drugi strani pomeni, da so potrebe po plavalnih bazenih ali boljše povedano, po večjem odprtem plavalnem bazenu še vedno velike in tudi upravičene.

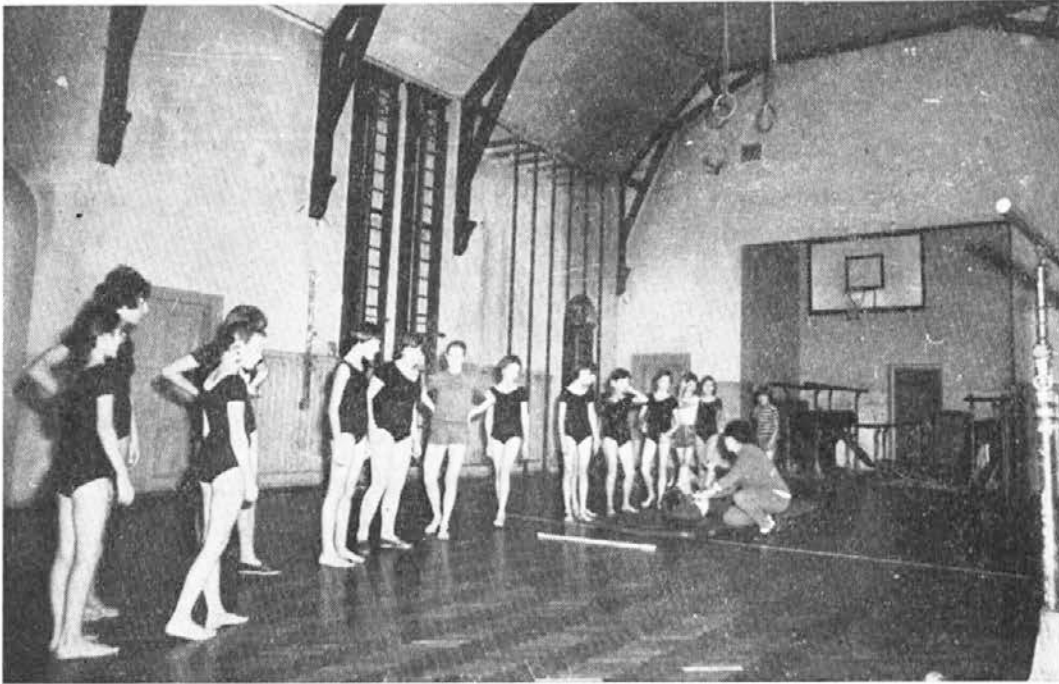
Mežica ima največje in tudi najlepše letno kopališče, in če bi se z vodo nekako uredilo, bi se v tem kraju lahko krepko razmahnil plavalni šport. In še eno prednost ima to kopališče — stolp za skoke v vodo! In skoki v vodo so lep šport. Ali ne bi kazalo prav s tem športom bolj resno začeti tudi v Mežici?

Nogomet se igra povsod v naši dolini (razen v Žerjavu). Tudi na Lešah so sedaj začeli zares (njihovi pionirji tekmujejo letos prvič v koroški ligi!), pa čeprav imajo na razpolago samo nogometno igrišče velikosti 65 × 40 m. Veliko udarniških ur je bilo potrebnih, da je bilo igrišče nared, a kjer je volja, je tudi napredek. Črna in Mežica še urejata svoji igrišči ali boljše povedano tisto, kar k igrišču spada (ograja, garderobe itd.), medtem ko lahko za Prevalje in Ravne povemo, da sta v obeh krajih igrišči z garderobami povsem v redu. Za Ravne moramo povedati, da razpolagajo celo z dvema igriščema. Res pa je tudi, da se za staro igrišče v parku govori, da ne bo več dolgo, še več, nekateri govorijo, da bodo podrli vratnice, če se nogometaši pristojevoljno ne bodo umaknili. Povsod se tolčejo za glavno in pomožno igrišče, pri nas pa je prav obratno. Sicer pa ta problem zasluži

Na sredi je stadion

Foto: Broman

Kljub centralni kurjavi je mežiško telovadnico prerastel čas

detaljnije obravnave in o njem tu ne bi več govorili. Prevaljčani pa so lahko na svojo tribuno ob igrišču še posebno ponosni.

Tudi odbojka lahko v naši dolini še bolj zaživi. Mežiška in ravenska tradicija v odbojki je razširila to igro v Žerjav in Črno in upamo lahko, da bodo tudi na Prevaljah že enkrat začeli, saj imajo lepo odbojkarško igrišče. Res je, da so do igrišča ponekod prišli bolj težko. V Črni je zraslo večinoma z udarniškim delom in verjetno bi lahko na tak način zraslo še več igrišč v naši dolini. Eno igrišče v vsakem kraju je namreč občutno premalo, če hočemo mladini ustreči in ji nuditi tisto, kar si želi. Pri tem pa seveda lahko prav mladina sama veliko pomaga.

Rokomet lahko igrajo samo na Prevaljah in Ravnah, saj drugod igrišče ni. Ta dinamična športna zvrst pa ima med mladino veliko privrženecv in res je velika škoda, da tudi mladina iz Mežice in Črne (kjer so imeli včasih odlične igralce) ne more igrati rokmeta.

Košarke pri nas ne igramo organizirano. Kljub temu pa lahko povemo, da obstaja igrišče za košarko na prostem samo na Prevaljah. Ne samo po srebru iz Mehike, ampak tudi po rezultatih in anketi po šolah sodeč lahko ugotovimo, da se mladina, zlasti srednješolska, zelo ogreva za košarko.

Streljanje ni samo šport, je tudi element obrambe in to zelo važen element. In kje lahko v naši dolini streljamo (tu ne mislim lovcev)? Z malokalibrsko puško praktično nikjer. Ali ni to precej žalostna ugotovitev? Ta problem bo moral biti najprej rešen, drugače ne moremo nikakor govoriti o širjenju strelskega športa med našo mladino in o ustanavljanju novih strelskih družin, ki pa imajo prav v današnjem času odgovorno poslanstvo in zato zaslužijo tudi široko družbeno podporo. Sobno strelišče za zračno puško v DTK tega problema nikakor ne ublaži.

Da organizirano tekmovalno kegljanje in redni treningi veliko stanejo, najbrž ne vedo vsi. Je pa ta resnica mogoče glavni vzrok, da se tekmovalno kegljanje v naši

dolini ne more bolj razširiti. Kegljšča imajo samo v Črni, Mežici in na Ravnah. Seveda pa je kvalitetna razlika teh kegljišč občutna. Najboljše — štiristezno — imajo na Ravnah, kjer je ta šport dosegel res zavidanja vredne uspehe (republiške prvakinje, Hafnerjeva itd.). Medtem ko na Ravnah že mislijo na avtomatično postavljanje kegljev, pa se v Mežici ubadajo s problemom ogrevanja prostorov. Razlike torej so, vendar niti ene niti druge iniciative ne gre zapostavljati, saj je napredek samo tam, kjer so ljudje vztrajni in dosledni, če hočete tudi prodorni.

Atletika je kraljica športov, samo žal ne v naši dolini. Vse možnosti za razvoj atletike imajo na Ravnah z lepo 400-metrsko atletsko stezo (6 stez), s skakališčem in metališčem, a ti lepi objekti so vse premalo obiskani. Res je, da atletika pri nas na Koroškem nima nobene tradicije, res pa je tudi, da je bilo prej, ko atletskih naprav še ni bilo, vedno veliko vzdihovanja in tarnanja prav po teh objektih z velikimi obljubami, kako bodo vedno zasedeni, samo če jih bomo dobili. Kaže, da bo ta problem rešen šele čez nekaj let, ko bo sedanja osnovnošolska mladina, ki jo atletika veseli, prerasla v srednješolce, učence v gospodarstvu, skratka, ko na Ravnah ne bo več atletskih funkcionarjev (ne trenerjev) kot pa atletov.

Tudi na Prevaljah imajo pogoje za razvoj atletike, sicer ne takih kot na Ravnah, saj prevaljski stadion še danes nima skakališča, kljub temu da na šoli pravijo, da ga bodo naredili udarniško (manjka samo projekt, ki ga že zelo dolgo delajo), vendar pogoji so in treba jih je izkoristiti. Resnici na ljubo pa je potrebno priznati, da se tudi na Prevaljah prav otroci iz osnovne šole radi ukvarjajo z atletiko in da bodo prav osnovnošolska tekmovanja tako na Ravnah kakor tudi na Prevaljah pogoj za bolj smotrno uporabo atletskih naprav.

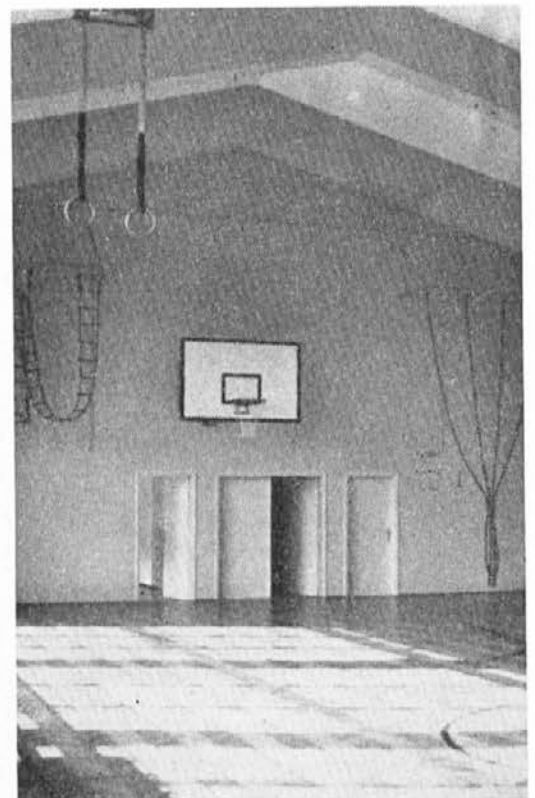
V Žerjavu za atletsko stezo ni pogojev, v Mežici in Črni še nimajo atletskih stez, sta pa predvideni okrog nogometnega igrišča in pričakujemo lahko, seveda če bo poleg udarniškega dela tudi denar, da bosta tudi ta dva kraja vsaj v letu 1969 dobila atlet-

ski stezi. Vsi ti kraji imajo telovadne poligone, kjer vadijo tudi atletske discipline, in resnici na ljubo je treba priznati tudi to, da so v medsebojnih srečanjih že večkrat dokazali, da so vsaj enakovredni, če že ne boljši od tistih, ki imajo za vadbo atletske disciplin veliko boljše pogoje.

Ostane nam še telovadba, ali pravilneje telovadnica, kjer se poleg telovadbe igrajo še namizni tenis, odbojka, rokomet, košarka in kjer si vsi ostali športniki čez zimo z igro in vadbo nabirajo kondicijo.

O ravenskih treh telovadnicah in o prevaljski novi telovadnici ne bo potrebno veliko govoriti. Res je, da so tudi te (vsaj za ravenske lahko trdimo — prevaljska še prestaja ognjeni krst) včasih preveč zasedene, predvsem takrat, ko se vsi športi srečajo v telovadnici. Vendar tu problem le ni tako hud kot v zgornjem koncu naše doline.

Telovadnica v Črni meri 16 × 8 m in je veliko premajhna za potrebe Črne. Poleg tega nastopajo še problemi s kurjenjem ter pospravljanjem in ima TVD Partizan zaradi tega velike težave. Kljub temu pa v Črni veliko mladine telovadi. Samo kako dolgo še? Telovadnico bodo morali podreti, ker se bo razširila šola. V projektu je prav gotovo nova telovadnica, a žal je tisti odlok, da se ne sme zgraditi nobena šola brez telovadnice, krepko zasidran samo na papirju. Najprej se navadno zgradi šola, potem zmanjka denarja in s telovadnico je treba počakati. Kako dolgo so čakali na Prevaljah! Pri tem pa se je potrebno resno vprašati, kam bo šla mladina Črne na jesen, pozimi in spomladi, če ne bo imela telovadnice? V gostilno? Mladina v Črni si sama gradi prostor za namizni tenis, udarniško delajo mladinci in prepričani smo lahko, da bodo prostor tudi uredili. Ampak to je občutno premalo, zato že sedaj vsem tistim, ki lahko pomagajo pri gradnji nove telovadnice v Črni, v resen premislek dejstvo, da je potrebno telovadnico čimprej zgraditi in omogočiti mladini redno vadbo.

Tako lepe prostore imajo zdaj na Prevaljah

Pri tem je potrebno upoštevati splošni interes, o katerem zadnje čase v zvezi z vse-ljudsko obrambno pripravljenostjo pogosto slišimo in kjer je telovadba v ospredju.

V Žerjavu imajo res zelo dobro telovadno društvo. Naj nihče ne zameri, če rečemo, da je najboljše v naši dolini. Njihova telovadnica je vedno vzorno čista, vendar občutno premajhna za potrebe telovadbe in namiznega tenisa, ki ga bodo sedaj začeli bolj organizirano gojiti.

Mežiško telovadnico (14 × 9) je prerasel čas in tudi nova centralna kurjava (ki je nekoliko zmanjšala prostor) takega mnenja ne ovrže. Vse sekcije in klubi, ki želijo v telovadnico, ne pridejo na vrsto, sploh pa sedaj ne, ko sta nova telovadna učitelja krepko prijela za delo in pridno vadita telovadbe željne učence.

To bi bil kratek pregled športnih objektov po vseh večjih krajih v naši dolini. Veliko jih res nimamo. Ponekod jih je več in lepših, ponekod jih je malo in so zasta-

reli. Res pa je tudi, da je za telesno vzgojo ponekod več razumevanja kot drugod in temu primerne so tudi razlike. In še nekaj je pri tej primerjavi treba povedati. Ponekod je tudi veliko več mladine in ljudi, ki se ukvarjajo s športom, drugod zopet manj. Tudi to je potrebno pri tej primerjavi upoštevati.

Vsekakor s stanjem športnih objektov ne smemo biti zadovoljni. Kjer se le da, jih moramo še graditi. Mogoče na tak način, da se tam vlagajo tudi sredstva, kjer je volja prostovoljno pomagati. Rokometnih in odbojgarskih igrišč bi s tako politiko lahko zgradili res veliko več, kot jih imamo sedaj.

Vzdrževanje športnih objektov je tudi poseben problem, ki bi ga kazalo osvetliti. Še večji problem pa je ponekod čuvanje težko pridobljenih objektov in naprav. Tudi o tem bi kazalo pisati in opozarjati, ker eno je zgraditi, drugo pa je pravilno in s skrbjo uporabljati.

-ate-

Na strminah Grossglocknerja

Lepa zimskega dne se nam je na vrhu Raduhe rodila želja: Grossglockner. Najprej smo bili štirje kandidati, toda preden je prišlo poletje, nas je bilo že dvajset. Ko pa se je približeval dan odhoda, 22. julij, je naše število znatno upadlo. Vreme je bilo že nekaj dni zelo slabo, napovedi tudi niso bile obetajoče, zato je naše navdušenje precej splahnelo. Na dan odhoda se nas je zbralo samo dvanajst v dveh kombijih. Z enourno zamudo smo krenili na pot. Vreme se je zboljšalo in zato smo postali boljše volje, čeprav so bili štirje sedeži v kombiju prazni, kar je za nas pomenilo, da so se se prevozni stroški za vsakega za četrtno povišali. Na carini so nas še razmeroma hitro spustili, čeprav smo imeli dosti vsakovrstne opreme. Kombija sta hitro požirala kilometre po levi Dravski dolini do naše prve postaje Heiligenblut (1301 m). V srebrni daljavi nad prelepo dolino smo se zagledali v vrhove Grossglocknerja, ki so bili svetleči in mirni kot speči velikani.

Vas Heiligenblut je obdana z visokimi gorami, nad katerimi kraljuje Grossglockner. Po pripovedovanju je Grossglockner ali Veliki Klek dobil ime verjetno zaradi svoje zvonaste oblike. V višini 3798 m nadkriljuje vse svoje bližnje in daljne sosedo, v lepoti pa ima v Vzhodnih Alpah edino tekmovalko v 59 m višji Königsspitze. Čeprav so v obeh vaseh, Kals in Heiligenblut, pripovedovali, da je na vrhu zakopana velika ponev, polna samih cekinov, na kateri sedi škratek s ključem v ustih, se vendar nihče ni upal gor, da bi se polastil ključa in zlata.

Tako je kralj Visokih Tur šele leta 1800 izgubil slavo nedostopnosti, to pa po krivdi krškega škofa grofa Salma. Kot velik ljubitelj gora je ta večkrat prišel v Heiligenblut in od daleč občudoval Grossglockner. Rad bi si ga bil tudi od blizu ogledal. Naročil je kmetom, naj iščejo pripravne poti, in je v ta namen ukazal visoko v gori, v Leitertalu, postaviti kočjo. Ko je bila kočja dodelana, se je odpravil Salma v družbi, ki je štela 30 mož, na pot, ki je bila takrat res

težavna in nevarna. Naleteli so na slabo vreme, ki je trajalo štiri dni. Pregarjali so si dolgčas s kegljanjem. Salm je namreč dobro poznal svoje ljudi in se je bal, da mu ne bi že prvi dan ušli nazaj v Heiligenblut in je zato dal postaviti poleg kočje kegljišče. Ko se je vreme nekoliko izboljšalo, so nekateri odrinili naprej proti Adlersruhu. Na čelu karavane sta korakala dva kmeta in z velikimi drogovi iskala skritih razpok, potem so se vrstili drugi, ki so nosili velikanski križ, dolgo lestev in druge potrebne reči, med katerimi sta zavzemala prvo mesto jed in pijača, nazadnje pa je šlo še nekaj gospodov. Pod Kleingrossglocknerjem jih je napadla taka nevihta, da so pometali vse na tla in zbežali nazaj. O tem, kako jih je škof Salm sprejel, pa zgodovina molči. Dva dni pozneje so vendar štirje tesarji

prilezli na mali Grossglockner in postavili križ. Na drugi vrh se jim pa ni ljubilo, češ da ni vredno truda, ker je tako le za nekaj metrov višji.

Drugo leto, 1800, je škof ponovno prišel v Heiligenblut. To pot pa je odprava štela 78 glav, 62 človeških in 16 konjskih. Na Salmovi višini (2783 m) je bilo potem kaj živahno, zlasti pa v koči na pojedini, ki jo je priredil gostoljubni škof svojim gostom in spremljevalcem, da mu ne bi ušli. Pili so najboljša vina — tokajec, šampanjec in malago, kakor da bi jih na bližnjem ledeniku zajemali. Vsi so bili zelo dobre volje. Eni zaradi dobre kapljice, drugi zaradi upanja, da pridejo na Grossglockner. Naslednji dan, 28. julija, se je res posrečilo že omenjenim tesarjem in župniku Harri-schu priti na vrh. Drugo jutro so šli ponovno gor in postavili na vrhu dva sežnja visok križ. To pot se jim je pridružil naš Stanič, ki se je bil tudi udeležil odprave, pa je moral prejšnji dan ostati v Heiligenblutu, delati meteorološka opazovanja in gledati, kako so drugi plezali na Grossglockner. Staniču pa ni bilo dosti, da je prišel na vrh, ampak je zlezal celo na drog, ki so ga tesarji zasadili v sneg poleg križa. Kakor se je pozneje izrazil, je to storil samo zato, da je bil še nad Grossglocknerjem in da bi se nihče ne mogel ponašati, da je bil tako visoko kakor on. Prvi planinci, ki so torej prišli na Grossglockner, so bili trije duhovniki, plezali pa so v takratni duhovniški obleki, v dolgi suknji, kratkih hlačah, črnih nogavicah in šolnih.

Z dograditvijo grossglocknerske visoke alpske ceste je Heiligenblut postal letoviški kraj, ki je s svojimi hoteli dorasel tudi zahtevnim gostom. Pokrajino dopolnjuje prekrasna gotška cerkev, ki s svojega zelenega praga gleda na eni strani po dolini, na drugi pa na Grossglockner. Na cerkvenem pokopališču smo si ogledali kovinsko knjigo, v kateri so vpisana vsa imena žrtev drznega plezanja na Grossglockner. Med njimi je najti tudi dva slavna gorska vodnika Ranggetinerja in Rubisoiera, ki sta se

Heiligenblut

Križ na vrhu

smrtno ponesrečila pri poizkusu vzpona po njegovi steni leta 1886.

Po krajšem ogledu vasi in obilnem okrepčilu smo, založeni z jedačo in pijačo, nadaljevali pot po serpentinasti alpski cesti do razgledne terase Franz Josefs-Höhe (2368 m). Cesta na Grossglockner se upravičeno imenuje visoka alpska cesta, saj doseže svojo najvišjo točko Hochtortunnel 2506 metrov nad morjem. Alpski prehodi na takih višinah, kot je grossglocknerska cesta, so prehodni in prevozni čez vse leto le pod posebnimi pogoji (snežne in lavinske zaščitne naprave). Grossglocknerska cesta je odprta približno pet mesecev, od 1. julija do 31. oktobra. Cesta, ki je delo inženirja Franza Wallacka, je po njegovih besedah zgrajena pod zahtevo, da se čim bolj harmonično vključuje v sliko pokrajine. Dolžina te ceste znaša 47,8 km. Severno se odcepi od nje 1,6 km dolga razgledna cesta na Edelweisspitze in južno od te 8,7 km dolga ledeniška cesta, ki pelje proti večnemu ledu Pasterza in Grossglocknerju. Gradnja te 6 metrov široke asfaltirane ceste je trajala pet let, od 30. avgusta 1930 do 3. avgusta 1935. leta.

Na Franz Josefs-Höhe, kamor smo se pripeljali po lepi in zanimivi vožnji, smo se ustavili, da se nagledamo gorske lepote, ki jo nudi ta razgledna terasa. Tu se nam je odprl veličastni pogled na 10 km dolgo in 25 km² prostrano ledeno površino ledenika Pasterz. Na spodnjem koncu ledenika teče reka Möll, nad vso okolico pa veličastno kraljuje 3798 m visoki Grossglockner, ki vsakogar očara s svojo mogočnostjo.

Zaradi poslabšanja vremena smo pohiteli s pripravami za odhod proti našemu prvemu cilju Hofmannshütte (2438 m). Na lepo urejenem parkirnem prostoru smo se poslovili od kombijev ter se s težkimi nahrbtniki na ramah podali na pot. Sonce je že zahajalo za Grossglocknerjem in nebo je postajalo sivo in hladno, ko smo prišli na Hofmannshütte.

Koča je stara in neprijazna, ima pa krasno lego pod sončno zeleno strmino, ki se

imenuje Gamsgrube, odkoder je najlepši razgled na Grossglockner in njegovo okolico. V smeri proti severu pa se širi neomejen krasen pogled na širo, valovito bleščečo planjavo, iz katere štrle trije Burgstalbki kakor mrki skalnati otoki v lednem morju. Nad to ledeno puščavo se dviga ogromni Johannisberg (3460 m), na katerem ne zapaziš niti najmanjše temne proge, tako čist in snežno bel je njegov ledeni oklep. Zopet in zopet pa ti uhaja pogled navzgor na Grossglockner in njegovo sosedo Glocknerwand (3740 m), ki z nepopisno lepega vznožja kipita proti nebu.

Naš načrt, da bi še isti večer nadaljevali pot na Grossglockner, nam je prekrižalo hitro poslabšanje vremena, ki nas je prisililo, da smo se umaknili v kočo, kjer smo si v družbi avstrijskih plezalcev preganjali čas do pozne noči, ko smo odšli spat z željo, da se zbudimo v sončnem jutru. Nema lo pa smo bili presenečeni, ko nas je zjutraj pozdravil novo zapadli sneg. Okrog kočje je zavijala burja, zato smo raje ostali na toplih ležiščih in od tam opazovali, kdaj se bo vreme izboljšalo.

Okrog enajste ure, ko se je vreme toliko obnilo, da se je od Grossglocknerja videl samo vrh, smo si že naprtali nahrbtnike in odšli po strmi stezi navzdol do ledenika Pasterz, ki je bil podoben ogromnemu veletoku. Nismo pa bili vsi zbrani, ker je del skupine ostal v koči in se pripravljaj na plezalno turo. Naša skupina je ledenik srečno prečkala mimo številnih ledeniških razpok, ki ga preprezajo po vsej površini. Večkrat smo namreč moralj preskakovati zevajoče odprtine v ledu, da nas je spreletaval mraz vselej, kadar smo se zazrli v ta modrikasta brezna.

Na drugi strani smo se malo oddahnili in nabirali ponovnih moči, da smo se potem z rokami in koleni spoprijeli s strmim skalnatim pobočjem. Čeprav poti niso tako markirane kakor pri nas, smo vendar zadeli pravo smer in nadaljevali pot preko zasneženih skal do grebena, kjer nas je začela zagrinjati gosta megla, ki nam je le

od časa do časa dopuščala nekaj razgleda. Precej pa nas je utrudila pot do snežnega pobočja, kjer smo se ustavili, da si namestimo dereze in se navežemo z debelo najlonsko vrvjo v dve ločeni skupini. Z največjo previdnostjo smo nadaljevali pot po globokem snegu mimo črnih hladnih razpok proti Adlersrühju (3465 m). Na najvišjem delu snežišča, kjer smo se ustavili po večurni hoji za krajši počitek, smo si privoščili požirek žganja in drugih dobrot, ki smo jih našli v nahrbtnikih. Toda kljub okrepčilu smo napredovali silno počasi zaradi mehkega snega, ki se je globoko vdiral. Ves čas nas je veter po malem zasipaval z drobnim pršičem, ki je silil v obraz. Do kočje na Adlersrühju smo se bolj pripelzali, kot priplezali, tako smo bili utrujeni in izžrpani zaradi že redkega zraka. V kočjo, ki je bila skoraj prazna, smo pristorkljali čisto omamljeni. Vendar smo še zbrali nekaj moči za okrepčilo. Kaj se hoče: ako prideš po dolgi borbi s snegom in mrazom utrujen in prezebel v kočjo, so tudi trda klop, topla soba, gorka pijača in dober zalogaj užitki, kakor jih doma v dolini težko najdeš.

Kako je bil tisti večer prijeten in domač, se ne da opisati. Zunaj je razsajal snežni vihar, mi pa smo v topli sobi sedeli okrog peči in se zabavali pozno v noč. Takoj ko smo zjutraj vstali, smo izvedeli, da z Grossglocknerjem ne bo nič. Planince, ki so nameravali premagati še zadnjih 300 m višinske razlike do vrha Grossglocknerja, sta zavrnila novo zapadli sneg in megla. Še sami smo potem večkrat poizkušali, pa nismo prišli daleč od kočje, tako je brilo in snežnega meteža ni hotelo biti konec. Po večurnem čakanju smo sklenili, da se vrnemo nazaj na Hofmannshütte, ker vreme ni kazalo na bolje. Ponovno smo si navezali nahrbtnike ter se poslovili od prijetne tople kočje in nezavzetega Grossglocknerja s trdnim sklepom, da nismo zadnjikrat tukaj. V gosti megli smo stopili v gaz, ki jo je izhodila skupina pred nami, in nam je precej olajšala sestop. Od mrzlega vetra,

Ledenik Pasterz

Svizci pod Grossglocknerjem

ki je pihal z nasprotni strani, smo počasi otrdili, čeprav smo bili kar dobro oblečeni. Ogrela nas ni niti hitra hoja. Na snežnem pobočju smo dohiteli prvo skupino, ki si je utirala pot po globokem snegu proti skalnatemu grebenu. Do ledenika Pasterz smo se spuščali navezani zaradi nenehnega varovanja. Pri ponovnem prečkanju ledenika je njegovo površino pokrivala debela snežna odeja. Zdelo se nam je, da smo zašli v pravo snežno puščavo. Poti čez to puščavo pa ni hotelo biti konec. Skozi meglo smo večkrat zagledali Hofmannshütte, ki nas je prijazno vabila, nam pa se je zdelo, da je vedno enako daleč. Vrv, ki nas je vezala, pa mi seveda ni pomagala, da se ne bi večkrat vdrl v ledene razpoke, zato sem sklenil, da bom stopal previdneje, toda zopet sem padel v razpoko. Noge niso našle več opore, samo zajeten nahrbtnik me je zadržal. Tovariši so me pomagali iz vleči iz neprijetnega položaja.

Končno smo bili na cilju, pri Hofmannshütte. Tovariši alpinisti so nas že čakali. Čaj in konzerve so nam tekstile kot še nikoli. Berti je privlekel od nekod steklenico zlahkne slovenske pijače, da smo proslavili težko in srečno vrnitev z grossglocknerskih strmin.

Ob koncu naj mi bo dovoljeno, da se v imenu vseh iskreno zahvalim planinskemu društvu Ravne za izkazano pomoč.

Blaž Kajzer

Gozdni delavci so tekmovali

V začetku septembra je gozdno gospodarstvo Maribor v Lovrencu na Pohorju priredilo IV. republiško tekmovanje gozdnih delavcev — sekačev. Ta tekmovanja so vsaki dve leti, najboljši predstavniki pa gredo na zvezno tekmovanje sekačev.

Vsa gozdna gospodarstva iz Slovenije so v Lovrenc poslala ekipe tekmovalcev, tako da je za najboljšega sekača tekmovalo prek 60 kandidatov.

Trije najboljši predstavniki so dobili za nagrade motorne žage, katerih vrednost znaša prek 2000 N din.

Namen tekmovanja gozdnih delavcev je, da prikažejo spretnost pa tudi težavnost dela v gozdu širšemu krogu ljudi. Zato je bilo tekmovanje organizirano tako, da so se na tekmovalnem prostoru prikazale različne operacije dela — od spretnosti v sekanju s sekiro, ciljanja s sekiro, uporabnost enoročnih motornih žag pri izdelavi zaseka ter spretnosti pri določanju padca drevesa, podiranju in prežaganju do krojenja, lupljenja itd.

Za papirno industrijo je bilo vključeno tudi beljenje lesa, makljanje in zlaganje celuloznega lesa. Poleg teh osnovnih delovnih operacij je bila še demonstracija s težkimi traktorji za spravilo lesa, katerih vlečna moč se giblje okoli 100 konjskih sil in ki so namenjeni za spravilo celega drevesa iz gozda. Nadalje je bila prikazana tudi vsa mehanizacija za moderni način nakladanja lesa z različnimi hidravličnimi in mehanskimi žerjavi. Za prevoz lesa pa so zaradi vse večjih razdalj do potrošnikov lesne mase bili prikazani tudi težki kamioni s prikolicami, ki lahko naložijo do 40 m³ lesne mase.

Tega tekmovanja so se udeležili tudi predstavniki gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec in dosegli zadovoljive rezultate.

V koroški krajini predstavlja gozdarstvo pomembno gospodarsko panogo, saj letno oddamo okoli 230.000 m³ lesne mase. Mehanizacija proizvodnega procesa pri tako veliki količini pa je pogoj za znižanje stroškov proizvodnje in vključevanje zasebnega sektorja v kooperacijske odnose.

Danilo Pisnik

IZ ČRNE V LOGARSKO DOLINO

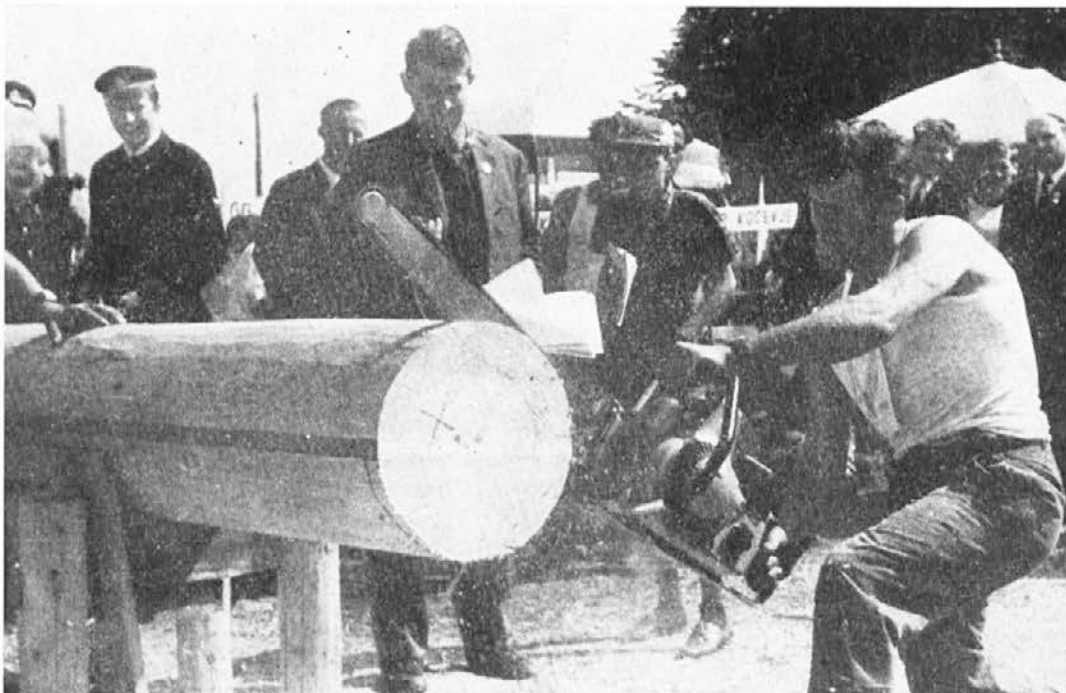
Temu naslovu moramo seveda pripisati: »Čez leto ali dve.« Res pa je trasa speljana, in zadnji metri, ki so še ločili savinjski del ceste od koroškega, so bili prebiti konec oktobra pod Olševo.

Pri Sv. Duhu je trasa nove ceste zdaj še bolj podobna njivi

Obmejna enota polkovnika Jožeta Berčeta je 1. junija 1967 začela z deli na cesti, ki bo vezala Mežiško z Logarsko dolino. Lani so potegnili traso skozi Bistro od Ježa do Macesnikovega sedla, letos pa so ta del posuli in utrdili ter nadaljevali z izkopom proti Sv. Duhu. Na treh kilometrih najtršega terena je pomagala enota kapetana Bogdana Koprivice, sicer pa je lani sodelovalo pri gradnji gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec, letos pa GLIN Narzje.

Cesta je po gorskih pobočjih speljana zelo lepo in vzponi nikjer niso preveč strmi (načrt je naredila inž. Desanka Kozič), teren je izredno pester in so graditelji pri svojem delu morali premagovati lapor in ilovico, skale in močvirje. Vse priznanje gre zato vojakom, samim mladim fantom,

Hitro in natančno

Foto: D. Pisnik

ki so pod vodstvom kapetana Slavka Marinkoviča delali v letošnjem deževnem letu na višini 1000 metrov od jutra do večera.

O koristih te ceste ni dvoma. Služila bo gozdarjem za prevoz lesa, JLA za oskrbovanje obmejnih enot, kmetom, ki so bili doslej povezani s svetom po strmih kolo-vozi, po katerih so lahko tovorili naenkrat le po 100, največ 200 kg živeža, največ koristi pa bodo od nje gotovo imeli turisti, saj bo pokrajina med Raduho in Olševo za marsikoga pravo odkritje. Kdo se tudi ne bi podal na pot, če bo vedel, da je od Črne do Treh sester v Logarski dolini, kjer se bo cesta iztekla, le nekaj nad 30 km?

Res je in posebej velja opozoriti najbolj vnete motorizirane hribolazce, da to še ne bo kmalu. Zdaj je cesta prevozna nekaj nad 20 km iz Črne, za naprej pa je vse odvisno od denarja, koliko ga bo na razpolo- go in kdaj.

m.

Koroški fužinar v prihodnje

V času, ko zaključujemo redakcijo zadnje letošnje številke, še ni dokončno odločeno, kakšna bo podoba oziroma vsebina Koroškega fužinarja prihodnje leto.

Za kaj gre? Kaj naj bi bilo drugače kot doslej? In predvsem: zakaj naj bi bile spremembe potrebne?

Da bi lahko odgovorili na vsa ta vprašanja, moramo najprej pogledati v preteklost Koroškega fužinarja. Izhajati je začel že leta 1951 in spada med najstarejše slovenske tovarniške liste, se je pa že od svoje prve številke naprej razlikoval od vseh takih listov.

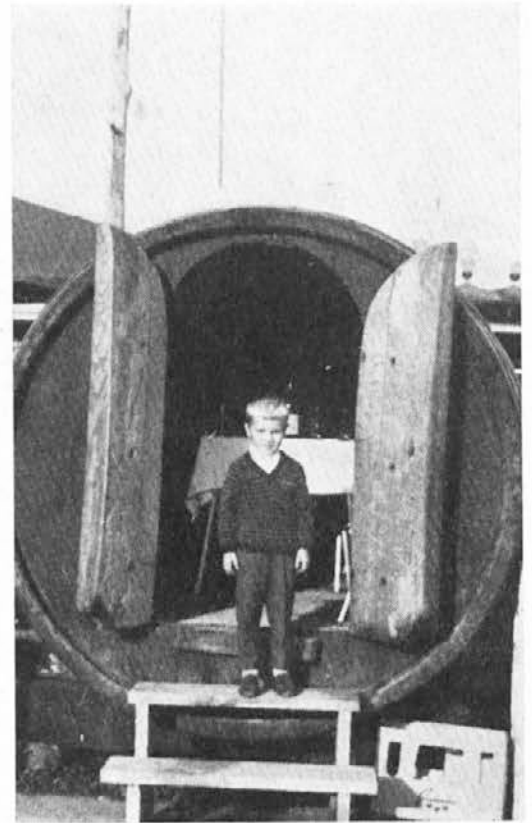
Najprej zato, ker je izhajal le štirikrat na leto in nikakor ni mogel slediti dogodkom v železarni iz meseca v mesec. Objavljal je torej članke trajnejše veljave, ki so bili aktualni dlje kot mesec dni. Drugič pa zato, ker se ni nikdar zapiral v ozki tovarniški plot, ampak je segel po vsej dolini, pisal o njeni preteklosti in sedanjosti, ena-

ko kot fužinarju je prisluhnil tudi rudarju in kmetu ter tako postal dragocen vir zgodovinarjem in narodopiscem, jezikoslovcem in arheologom. Vendar vsebine Koroškega fužinarja ni treba posebej na dolgo opisovati. Čeprav je list pred štirimi leti menjal urednika, je ostal tak, kakršen je bil.

Takrat pa se je zgodilo še nekaj: ob Koroškem fužinarju je zrasel v železarni mesečnik Informativni fužinar. Ta je segal v vsakdanje življenje tovarne in se trudil prinašati aktualne, koristne informacije sodelavcem železarne iz meseca v mesec. Bil je in je izrazito tovarniški, piše pa kvečjemu še o političnem, kulturnem in športnem življenju Raven.

Tako sta torej izhajala oba, za oba je bilo dovolj gradiva, in kar je še važnejše: tudi dovolj denarja je bilo. Potem so vse tri slovenske železarne skupaj začele izdajati strokovno revijo Železarski zbornik. Čeprav so bile obljube ob njegovem ustanavljanju, da bodo domači strokovnjaki še naprej poljudno pisali tudi v Koroški fužinar, lepe, je čas pokazal, da se je železarski del našega lista le začel krčiti, širiti pa se je začel splošni, »občinski« del. Ker je poleg tega železarna zabredla še v finančne težave in velja pri nas poostreno varčevanje, ena številka Koroškega fužinarja pa stane milijon in pol starih dinarjev, je nastalo vprašanje, ali je prav, da železarna še naprej sama omogoča izhajanje lista, ki objavlja večinoma članke z drugih področij?

Obstaja več predlogov, kako bi v prihodnje zagotovili denar za Koroškega fužinarja. Če sofinancerja ne bo mogoče dobiti, bosta leta 1969 izšli le dve številki. Količnik pa bi polovico stroškov prispevala občinska skupščina Ravne (ali drugi delovni kolektivi v občini), bodo še naprej izhajale štiri številke. Bodi tako ali drugače, gotovo je eno: kakor hitro bosta izdajatelj dva, se bo vsebina lista vsaj nekoliko spremenila, saj bo vsak izdajatelj zainteresiran za objavljanje člankov s svojega področja. To pomeni, da bo Koroški fužinar najbrž poveljal več pozornosti kot doslej aktualnim

Sod kot soba

dogodkom in življenju v vsej dolini, in mu bo tako postala sodobnost precej bolj važna od preteklosti.

Skoraj zanesljivo se bo zvišala tudi prodajna cena lista, saj je sedanjih 50 par za en izvod glede na obseg in vsebino zelo malo, če pomislimo, da staneta toliko Delo in Večer.

Tako danes torej vemo za približno smer, v katero bo krenil naš list, novi program, novi uredniški odbor in novo ceno pa bomo objavili v prvi številki prihodnjega leta.

Ker pa bo za dobre preispevke še zmeraj dovolj prostora, prosimo sedanje sodelavce, da bi nam pošiljali članke tudi v prihodnje.

Urednik

Pod Olševo

Z A D O B R O V O L J O

Požrtvovalnost

— Očka, zakaj hodi moški vedno ob levi strani ženske?

— Da povozí avtomobil njega, če pripelje za njima.

Čudno

Rod za rodom toži, da so otroci slabši, kot so bili njihovi starši. Kako je mogoče, da iz vedno slabših otrok zrastejo boljši starši?!

Doma

— O-o-oprostate, žena, samo zato sem se ga napil, ek, ker sem bral, da je naše go- stinstvo v finančni stiski.

Redakcija te številke je bila zaključena 13. novembra 1968.

Izdaja upravni odbor Železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Alojz Breznikar, Jože Delalut, Ivo Kohlenbrand, Marjan Kolar, inž. Stane Lenasi, inž. Vlado Rac, Jože Sater, Tone Vehovar, inž. Jože Zunec. Odgovorni urednik: Marjan Kolar. Telefon interni 304. Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor